Ex Libris Fris Ambrosij
Rogozinski Augustiniani
pro Conventu Ra
venti ...

COMPENDIUM ZBAWIENNE.

Potrzebną Duszy Chrześćiáńskiey

NAUKĘ,

Pilnie zebránemi Quæstiámi y Responsami

ZAWIERAIĄCE.

Ná Duchowny Pozytek y fundámentálne

UWIADOMIENIE.

Wszystkich Wiernych, ile w należących do zbáwienia Artykułách,

WIARY S. KATHOLICKIEY.

niedoskonále wyexercytowánych

do Druku

PODANE.

Roku Páńskiego 1727.

w Drukárni Jásney-Gory Częstochowskiey.

NA PRZESWIĘTNY KLEYNOT
JASNIE WIELMOZNEGO
KORYCINSKICH DOMU.

Wielkiego KORYCINSKICH *Domu dokumentem*
Ten TOPOR *ſłynie oraz Niebá Inſtrumentem;*
Y Swiátu wieczney ſławy wyſławił Strukturę,
Y Bogu w Godney XIĘNI, *Anielſką Figurę.*

2

Jáśnie Wielmożney,
NAYPRZEWIELEBNIEYSZEY
Mnie Wielce Mościwey
P A N I E Y.
PANIEY y DOBRODZIEYCE,
JEYMOSCI PANNIE
Z O F I J
KORYCINSKIEY.
z Boſkiego Powołánia
S. Z A K O N U
CISTERCIENSKIEGO,
w Wxiążęcym Trzebnickim
KLASZTORZE
X I Ę N I E Y.
y PANIEY NAYGODNIEYSZEY,
Krolewſkiego Zamku Swiebodźinſkiego,
y Dobr Kutſchlenſkich záſtáwnym práwem
DZIERZAWCZYNEY, &c. &c.
Mnie Wielce Mościwey PANIEY,
PANIEY, y
DOBRODZIJCE.

IASNIE WIELMOZNA
NAYPRZEWIELEBNIEYSZA
MOSCIA DOBRODZIKO.

PRzyzwoitym ku zbáwie-niu zmierzáiąc trybem, do ſkon-centrowánych w Jedney ZOFII *troiákich Cor cnotliwych, á wtrzech wſzelkiey doſkonáłośći terminu, niby do Niebieſkiey kiedy do Twey, świátu jáwney y Jáſney Godnośći z pod Drukárſkich ćieniow zbáwien-ne ſkłániaſię Compendium.* Jáśnie Wielmożna Mośćia Dobrodźiko. *Trudno ſzukáiącym łáſká-wego przytulenia Devotiom, w świátowych obłudy pełnych ápártamentách, poufáłą znáydowáć ſubſiſten-cyą; Trudno ſię mieśći tám Swięta Náuká, gdźie márność świecka ſwych Pátronow ſzuka, y to znáy-duie czym ſię świát pſuie. Niema compáſſya Swięta á z nią y żadna pobożność u Neroná miru. Exklu-duie z Krolewſkich gábinetow, náuk pobożnych zebrá-*

nie zbá-

nie zbáwienne, nierozumnym umysłem, miękki Sárdánápal. Y u ſamey Bogini Mądrośći Minerwy, nieząwße ochroną miewa conſervatią, poſtępkow cnotliwych ſkołá, bo ią częſtokroć ná doł pogrąża y ruinuie wynioſłą hárdośćią nádęta dumá. Ceres y Florá, gdy obfitey tylko zyznośći y wdźięcznych odorow zebrániem ſię chlubią, á wźiemſkich śmiertelnośći podległych widokach, ćiekáwe oczy tudźieß y łákome zánurzáią ſercá, mniey trwáią o niebieſkich odorow pełną doſkonáłośći świętey obfitość. Sybille mądre, ácz profecyinym duchem świátá cáły napełniáią okrąg, y do Chrześćiáńſkich náuk terminu, wießczym zmierzáią torem, iednák márnym prożnośći uwodząc ſię pozorem, świętey pobożnych procederow Akádemii nieznáiąc, y prawdźiwey Swiátłośći Słońcá Przedwiecznego rozumnym niedośćignąwßy okiem, w okropnych błędu Cymmeriách zoſtáwáć muſzą. A przeto niemá gdźieby ßczęśliwiey, ſwey doßłá ſtymy y acceptaty zbáwienney náuki Páleſtrá, to chwalebnych Artykułow Zebránie pobożne; Ieżeli nie tám gdźie świątobliwe drugich w mądrośći Sybil zgromádzenie, w Xiążęcey JADWIGI Swiętey *Rezydencyi, wßelkiey doſkonáłośći zbáwienne zbiera Compendium za Twoią naychwalebnieyßą Dyrekcyą druga ſamych Bogow czyli ráczey świątobliwßych Bogiń á Chryſtuſowych Oblubienic godna Mátko* Jáśnie Wielmożna Nayprzewielebnieyſza XIĘNIO. *Do Twey ſię więc*

 gárnie

gárnie, y zábiera to Zbáwienne Náuk Zebránie, *Szkoły świątobliwey, iáko do Niebieskiey prawie ná źiemi Pállády, y áby pierwszego doskonáłośći fundámentu, pokory świętey niechybiłá, táż pobożna Pálestrá pod Twe się rzucáiąc pełne cnotliwych procederow Stopy, szuka onegoż y wnetże znáyduie; Ná ktorymeś fundámenćie ták dobrze y gruntownie wszelką ufundowałá doskonáłość, przy pomagáiącym do ták chwalebney wystawienia struktury, Przeświętnego* Domu Twego TOPORZE, *że tey iáko nieśmiertelnośći consecrowáney erectij, y same zawisne Fatá zruinowáć niepotráfią Ná trzech cnotliwych Corách niby ná Niebieskich nád Herkulesowe stalszych kolumnách,, záłożyłá duchownych poćiech, y wszelkiey perfectij fundáment, Pátronká* Imienia Twego ZOFIA Swięta: *Toż samo w Tobie z ádmirácyą, nie bez ducoowney consolácyi, świát Chrześćiáński widźi, owszem więcey upátruie, kiedy nietylko Twey Osobie Godney, iáko świątobliwey* ZOFII *naybárdźiey służące te Swięte trzy Cory, Wiárę, Nádźieię y Miłość, á zniemi mieszczącą się wszelką doskonałość okiem penetruie, ále też własną nádprzyrodzonych Cnot TROYCE y do nich śćiągáiącą się przymiotow Swiętych wielkość, w káżdey z osobná z kilkudźiesiąt niebieskiego Oblubieńcá godnych Cor Twoich, nieomylnie znáyduie; przy Tweyże mądrey, pilney y świątobliwey tegoż Anielskiego prawie w swym kándorze Orszaku, Gubernij, directij, y cnot erectij, ktorąś w sobi*

dla tychże źiemskich Niebianek zbudowánia, wystáwiła ná niskim głębokiey pokory fundámenćie. Już tedy nie bez miar słusznych do Twey Godnośći wielkiey, *iáko do skompendiowánego wszelkich przymiotow chwalebnych, y cnot Swiętych terminu, kiedy się skłánia z powinną demissią Zbáwienne Náuk pobożnych* Compendium, *bez wątpliwośći o łáskáwey ácceptacyi tey lub máłey offerty, z Jásno-Gorskiego Nayświętszey Niebá Páni Kasztelu, teć życzliwe prezentuie Votá.*

Zyj szczęśliwie w Swiátá dźiwie
ZOFIO Pobożna,
Niech ći służy, wiek przedłuży
Trzech Cor Cnotá rożna,
Miłość, Wiárá, Swięta pará,
Y Nádzieiá Trzećia;
W nich ći cáła niech trwa Chwałá,
Anielskiego Kwiećia.
Cnoty torem, á Valorem
Ktory masz w TOPORZE,
Pędź swe látá, mimo fatá;
Zyi w wszelkim honorze.

Ták uprzeymie życzy.

JASNIE WIELMOZNEY, NAYPRZEWIELEBNIEYSZEY W. M. W. M.
PANNIE DOBRODZICE

*Zyczliwa y do usług nayniższych skłonna
Jásnogorska Typográfia
z cáłym Konwentem.*

JMPRIMATUR.

M. MARTINUS WALESZYNSKI, S. Theol: D. & P. S. Floriani ad Cracoviam, Scarbiminensis & S. Michaelis in Arce Crac: Custos Łancicienśis Cancellarius, Montis S. Georgij in Scepusio, & Petricovienśis Præpositus, Studij Generalis Universitatis Crac: Procancellarius, Librorum per Diæces: Cracov: Ordinarius Censor. Cracoviæ in Collegio Majori. die 29. Martij. A. 1727.

O TAIEMNICY TROYCE PRZENAYSWIĘTSZEY.

Pytánie. KTo nas ſtworzył?
Odpowiedź. Pan BOG.
P. Ná co nas Pan Bog ſtworzył?
O. Abyſmy go ználi, iego miłowali y iemu ſłużyli.
P. Gdzie ieſt Pan Bog?
O. W Niebie, ná ziemi, w piekle, y ná káżdym mieyſcu.
P. Co Pan Bog robi w niebie?
O. Pokázuie Chwałę ſwoię Swiętą.
P. Co robi ná ziemi?
O. Opátruie nas grzeſznych, y pátrzy ná naſze ſpráwy.
P. Co robi w Piekle?
O. Karze potępionych.
P. Jeſt tu Pan BOG między námi?
O. Jeſt.
P. Czemu go niewidźiemy?
O. Bo ieſt ſzczerym Duchem y Ciałá niema.
P. Ná co go w ćiele ludzkim máluią?

O. Bo ináczey wyráźić go, y oczom ludzkim wystáwić niepodobna.

P. Czy widźi Pan Bog wszystko co czyniemy, słyszy co mowiemy?

O. Widźi bez wątpienia co czyniemy, y słyszy co mowiemy.

P. Jákimże to sposobem poniewaź Ciáłá niema?

O. Mądrośćią swoią Boską, y obecnośćią ná káżdym mieyscu.

P. Co iest Swięta TROYCA?

O. BOG Oćiec. BOG Syn, BOG Duch Sw. trzy Osoby á ieden BOG.

P. Aza tylko ieden BOG ná ziemi y ná niebie?

O. Jeden tylko szczegulny.

P. BOG Oćiec iestże Bogiem?

O. Jest.

P. Syn Boży iestże Bogiem?

O. Jest.

P. Duch Swięty iestże Bogiem?

O. Jest.

P. Więc są trzey Bogowie?

O. Nie. Ale tylko trzy Osoby Boskie,

P: Czemuż te trzy Osoby Boskie nie są trzey Bogowie?

O. Bo wszystkie máią iednę naturę, iednę istnośc, y Bostwo.

P. Chrystus Pan iest Osobą Boską?

O. Jest.

P. Są tedy cztery Osoby Boskie?

O. Nie: Bo Chryſtus Pan y Syn Boży ieſt iedna Oſobá.

P. Czemu pierwſzą Oſobę zowiemy Oycem?

O. Bo rodzi Słowo Przedwieczne, ktore názywamy Synem Boſkim.

P. Czemuż wtorą Oſobę zowiemy Synem?

O. Bo pochodzi przez rodzenie od pierwſzey Oſoby, to ieſt BOGA Oycá.

P. Czemuż trzećią Oſobę zowiemy Duchem Swiętym?

O. Bo niema właſnego Imienia, y dla tego ią tym poſpolitym názywamy Imieniem.

P. Ktora z tych Oſob więkſza, ſtárſza, y godnieyſza?

O. Wſzyſtkie ſobie rowne.

P. Pokaż między niemi rożność;

O. BOG Oćiec od nikogo niepochodźi, Syn Boży pochodźi tylko od Oycá przez rozum, Duch Swięty záś pochodźi od Oycá y od Syná przez miłość.

O TAIĘMNICY
Wćielenia Syná Bożego.

P. KTora Oſobá Troyce Swiętey ſtáłá ſię Człowiekiem?

O. Wtora: to ieſt Syn Boży.

P. BOG Oćiec ſtał ſię Człowiekiem?

O. Nie.

P. Duch Swięty nieſtał ſię Człowiekiem?

O. Nie.

P. Czemuż áni Bog Oćiec, áni Duch Swięty, ále Syn Boży ſtał ſię Człowiekiem?

O. Bo temu przyſtało bydź Synem Człowieczym wczáſie, ktory był Synem Bożym od wiekow.

P. Gdzieſz ſie ſtał Syn Boży Człowiekiem?

O. W żywoćie Nayświętſzey Pánny, zá ſprá- wą Duchá Swiętego.

P. Czemu ſię ſtał Człowiekiem?

O. Aby nas wybáwieł od Piekłá, y Niebo nam záſłużył śmierćią ſwoią.

P. Wiele natur w Chryſtuſie Pánu?

O. Dwie, Ludzka y Boſka.

P. Wiele ieſt Oſob w Chryſtuſie Pánu?

O. Jedna to ieſt Oſobá Boſka.

P. Czemu nie Oſobę Boſką ále ludzką wyznáiemy w Chryſtuſie?

O. Bo nie Oſobá ludzka Náturę Boſką przyięłá; lecz Boſka náturá złączyła ſię z náturą ludzką.

P. Gdzie ieſt Chryſtus Pan?

O. Ile Bog ieſt wſzędzie; ile Człowiek ieſt w Niebie, tylko ią w Nayświętſzym Sakramencie zoſtawił.

P. Czy miał Chryſtus Pan Oycá ná ziemi?

O. Niemiał, iedno Mátkę Błogoſłáwioną MARYĄ Pannę.

P. A Swięty Jozef co był Chryſtuſowi?

O. Opiekunem, á nie Oycem.

P. Ná

P. Ná coż Ewángelia S. zowie Oycem Chrystusowym Jozefa Swiętego.

O. Bo go wszyscy zá tákiego mieli, poniewaz był poślubionym Mężem Mátki Jego Przenayświętszey.

O Nayświętszym SAKRAMENCIE.

P. CO przyimuiemy, kiedy przystępuiemy do Stołu Bożego?

O. Nayświętszy SAKRAMENT.

P. Co to iest Nayświęszy Sakráment?

O. Ciáło y Krew Páná nászego Jezusa Chrystusa, pod Osobámi Chlebá y Wina.

P. Duszá Chrystusowa iest w Nayświętszym Sákrámencie?

O. Jest. Bo gdźie żywe Ciáło, tám y Dusza bydź muśi

P. Jest tám Bostwo Chrystusowe?

O. Jest, z Ciáłem y z Duszą nierozdźielnie.

P. Jest tám Chleb ktory był przed poświęceniem?

O. Niemász.

P. W co się obrocił?

O. Przemienił się w Ciáło Chrystusowe mocą słow Sákrámentálnych.

P: Jákoż tedy poświęcona Hostia zda się bydź Chlebem:

O. Bo choć istotá chlebowa w niey ginie,

przymioty iednák zostáią, to iest białość y okrągłość, smák y zapách.

P: Możeli Chrystus pod máłą zmieśćić się Osobą?

O. Może prawdźiwie dobrze, bo u Bogá niemász nic niepodobnego.

P. Czemu sie nieda widźieć?

O. Bo ták cudownie utáiony zostáie, że go okiem ćielesnym doyrzeć niepodobna.

P. Kiedy Kápłan łąmie Hostyą poświęconą, czy łąmie y Ciáło Chrystusowe?

O. Nie łąmie, ále tylko przymioty Chlebowe.

P. Czemuż go nie łąmie?

O. Bo Ciáło Chrystusowe iest cáłe w cáłey Hostyey y w naymnieyszey cząstce iey.

P. Ktora rzecz iest naypotrzebnieysza do godnego przyięćia tego Sákrámentu.

O. Nie mieć grzechu śmiertelnego ná sumnieniu, áni chęći do niego.

O Grzechu.

P. Ktora rzecz iest naygorsza ná tym świećie?

O. Grzech.

P. Wieloráki iest grzech?

O. Dwoiáki. Pierworodny y uczynkowy a śmiertelny y powszechny:

P. Co iest grzech śmiertelny?

O. Jest przestępstwo Przykazánia Bożego álbo Kośćielnego w wielkiey rzeczy.

P. Czé-

P. Czemu się zowie grzech śmiertelny?
O. Bo zábiia duszę.
P. Jáko grzech śmiertelny może zábić duszę nieśmiertelną.
O. Pozbawiáiąc iey łáski Bożey, ktorą duszá ták żyie, iáko y ćiáło żyie duszą.
P. Czemu się zowie grzech powszedni?
O. Bo powszednie weń wpadamy wszyscy.
P. Zá wiele grzechow śmiertelnych może bydź potępion?
O. Zá ieden tylko może człowiek dostáć się do piekłá.
P. Co iest grzech powszedni?
O. Jest przestępstwo przykazánia Bożego álbo Kośćielnego z máłey rzeczy.
P. Zá powszedni grzech będzie kto potępion?
O. Nie będzie, ále się dostánie do Czyscá.
P. Co potrzebá czynić żeby kto nie był potępion zá grzech śmiertelny?
O. Trzebá zań pokutowáć.

O Pokućie.

P. CO to iest Pokutá?
O. Jest Sákráment od Chrystusá Páná postánowiony ná odpuszczenie grzechow po Chrzćie S. popełnionych.
P. Wiele iest kondycyi prawdźiwey pokuty?
O. Pięć: 1mo. Roztrząsnąć sumnienie.
2do. Záłowáć zá grzechy.

3tio. Stánowić mocno więcey Bogá nieobrażáć.

4to. Spowiádáć śię szczerze.

5to. Pokutę wypełnić.

P. Dla czego trzebá żáłowáć zá grzechy?

O. Dla miłośći Bożey, álbo przynamniey z boiáźni piekłá.

P. Kiedy záłowáć trzebá?

O. Przed Spowiedźią, lubo też przy samey Spowiedźi, kiedy oznáymuiemy grzechy.

P. Czy dosyć żáłowáć po Spowiedźi?

O. Nie dosyć, bo iuż niewczás.

P. Godźili śię zátáić grzech smiertelny ná Spowiedźi?

O. Niegodźi: Swiętokráctwo wielkie

P. To podobno nieważno spowiedzonych, ktorzy ze wstydu, ábo z boiáźni táią co znacznego ná spowiedźi?

O. Nieważna, bo ieden grzech bez drugiego niemoże bydź odpuszczony.

P. Co trzebá czynić tákowym ludźiom?

O. Powinni Spowiedź dożywotnią odpráwić.

KROTKIE WYZNANIE

Przednieyszych Táiemnic Wiáry z Aktem skruchy.

1mo. Wierzę że TROYCA Swięta, iest BOG Oćiec, Syn Boży, Duch Swięty, trzy Osoby á ieden tylko BOG.

2do.

2do. Wierzę że BOG ktory iest we trzech Osobach, &c.

TRAKTAT I.

O POZNANIU BOGA WIARĄ.

NAUKA I.

P. CZego potrzebá Człowiekowi do zbáwienia?

O. Dwuch rzeczy bydz Chrześćiáninem y żyć po Chrześćiańsku.

P. Kto się názwáć może Chrześćiáninem?

O. Ten ktory iest ochrzcony, y żyie w społeczności Kośćiołá Kátolickiego.

P. Po czym poznáć Chrześćiániná?

O. Po Znáku Krzyżá Swiętego.

P. Jako czynić Znák Krzyżá Swiętego?

O. Kłádąc práwą rękę ná czoło, mowić, w Imię Oycá y Syná y Duchá Swiętego. Am.

P. Ná co się żegnamy Krzyżem S.

O. Abysmy się pokazáli czym iestesmy to iest Chrzećiáninámi.

2do. Ná pámiątkę przednieyszych Táiemnic Wiáry Swiętey.

P. Ktore Táiemnice wyrażáią nam Znák Krzyżá Swiętego?

O. Cztery. 1. Táiemnicę Troyce Swiętey. 2. Wćielenia Bożego. 3. Męki y Smierći Chry-

ći Chryſtuſowey. 4 Powołánia do łáſki Bożey.
P. Jakim ſpoſobem wyraża Táięmnicę Troyce Swiętey Znák Krzyżá Swiętego.
O. Tákim, bo gdy kłádźiemy rękę ná czole, mowiąc w Imię, dáiemy znáć że ieden tylko Pan Bog, á przydáiąc Oycá Syná y Duchá Swiętego, wyznáiemy trzy Oſoby w iednym Boſtwie.
P. Jako Znák Krzyżá Swiętego wyraża Táięmnicę Wćielenia Syná Bożego.
O. Bo gdy kłádźiemy rękę ná pierśiách mowiąc y Syná, dáiemy znáć iż Syn Boży ſtáł ſię Człowiekiem w Zywoćie Nayświętſzey Pánny.
P. Jákim ſpoſobem wyraża Táięmnicę Męki y śmierći Zbáwićielá Páná?
O. Bo gdy w żegnániu ſię kłádźiemy Znák Krzyżá Swiętego, pokazuiemy że Zbawićiel naſz Umárł zá nas ná Krzyżu.
P. Jáko wyraża Táięmnicę powołánia do łáſki?
O. Kiedy przekładamy rękę z lewego rámienia ná práwe, oświadczamy iż mocą Krzyżá Swiętego przenieśliśmy ſię z grzechu do łáſki.
P. Kiedy ſię trzebá żegnáć?
O. Ráno wſtáiąc, y kłádąc ſię ſpáć. 2*do*. Przed Obiádem y wieczerzą. 3*tio*. Przed záczęćiem ſpráwy iákiey álbo roboty. 4*to*. W niebeſpieczeńſtwie, w trwogách, w pokuſach, &c.
Po-

POZYTEK,

1. Zwyczáienie śię do częstego Krzyżá Sw. Zegnánia z nabożeństwem.
2. Nieuśiędę do Stołu y nigdy nic niepocznę bez Znáku Krzyżá Swiętego.
3. Skromnie znośić będę wszystkie dolegliwośći, pámiętáiąc ná Krzyż y Mękę Chrystusową.

NAUKA WTORA

O Wierze Swiętey.

P. Wiele rzeczy potrzebnych áby kto mogł żyć po Chrześćiáńsku?

O. Cztery. *1mo.* Poznáć Páná Bogá potrzebá. *2do.* Nádźieię w nim pokłádáć. *3tio.* Miłowáć go ze wszystkiego sercá. *4to.* Przystępowáć godnie do Sákrámentow Swiętych.

P. Ktora iest pierwsza powinność żyćia Chrześćiáńskiego.

O. Poznáć Páná Bogá.

P. Jáko możemy poznáć Páná Bogá ná tym świećie?

O. Przez Wiárę.

P. Co iest Wiárá?

O. Jest Dar Boży, álbo Swiátło nádprzyrodzone, przez ktore mocno wierzemy, co Bog obiáwił, y przez Kośćioł Swięty do wierzenia podáć raczył.

P. Kiedy nam Pan Bog wlewa dar Wiáry ?
O. Ná Chrzćie Swiętym.
P. Wieloráka ieſt wiárá ?
O. Dwoiaka: Zywa y Martwa.
P. Wkim ſię znayduie żywa Wiárá ?
O. Wludźiách ſpráwiedliwych ktorzy żyią w łáſce Bożey.
P. Wkim ſię znáyduie martwa wiárá ?
O. Wgrzeſznych Kátolikách.
P. Jáka Wiárá do zbáwienia potrzebna ?
O. Zywa: ktora ſię wiąże przy dobrych Uczynkách.
P. Czy doſyć w powſzechnośći tylko wierżyć wſzytko, co Kośćioł Sw. trzymá y uczy ?
O. Niedoſyć: Powinien káżdy wyráźnie wierzyć y umieć niektore Artykuły álbo Táiemnice pod utrátą zbáwienia.
P. Ktore ſą Artykuły te ?
O. Trzy. Ze Jeden tylko BOG we trzech Oſobách, Bog Oćiec, Syn Boży, Duch Sw. 2do. Ze Syn Boży Stał ſię Człowiekiem y umárł ná Krzyżu dla zbáwienia náſzego. 3tio. Ze tenże Bog w Troycy iedyny, złych ogniem wiecznym karze, á dobrym w niebie żywot wieczny dáie.
P. Wieloráki ieſt Akt Wiáry ?
O. Wnętrzny y powierzchowny.
P. Jáka ieſt między niemi rożność ?
O. Wnętrzne Akty Wiáry ſamym tylko ſercem. Powierzchowne záś nie tylko ſercem,

cem, ále y uſty y uczynkámi wypráwujemy.

P. Czy powinniśmy czynić Akty Wiáry ?

O. Powinniſmy. 1*mo*. Kiedy człowiek do rozumu przychodzi. 2*do*. W pokuſach przeciw Wierze 3*tio*. Przyimuiąc iáki Sákráment. 4*to*. W godzinę śmierći.

P. Jákim ſpoſobem Wiárę w ſobie záchowáć y pomnażáć mamy?

O 1*mo*. Trzebá częſto o żywą wiárę Páná Bogá prośić. 2*do*. Cwiczyc ſię w Aktách tey Cnoty. 3*tio*, Báwić ſię dobremi uczynkámi.

Pożytek z Náuki.

1. DZiękuię o Boże moy żeś mię łáſką Wiáry Swiętey obdárzyć raczył.
2. Chcę w niey trwáć ſtátecznie áż do śmierći
3. Pomnażay ią we mnie y záchowuy mόy Pánie.
4. Będę ſię ćwiczył w Aktách tey Cnoty, y drugich do tego prowádził, czego żem do tąd niewypełnił proſzę o odpuſczenie.

NAUKA TRZECIA

O *Skłádźie Apoſtolſkim.*

P. KĘdy ſię zámyka wſzyſtko co Chrześćiánin wierżyć powinien.

O. W Kredźie, álbo w Skłádźie Apoſtolſkim.

P. Co

P. Co iest *Credo*;

O. Jest krotkie zebránie przednieyszych Artykułow Wiáry S.

P. Czemu się zowie Składem Apostolskim?

O. Bo go Swięći Apostołowie od Chrystusá Páná náuczeni złożyli.

P. Kiedy go złożyli?

O. Po przyięćiu Duchá Swiętego nim się ná przepowiádánie Ewángeliey S. rozeszli.

P. Ná co go złożyli?

O. *1mo.* Aby się wszyscy w nauczániu zgadzáli. *2do.* Aby Kátolicy máiąc Summáryusz, álbo zebránie wszystkiego, co powinni wierzyć, rychley tego náuczyć się ná pámięć, y częśćiey powtarzáć mogli *3tio.* Aby się Kát licy tym hásłem od niewiernych rozeznáć mogli.

P. Czy powinien kázdy umieć *Credo*?

O. Powinien pod grzechem śmiertelnym.

P. A gdyby się go kto niemogł náuczyć od słowá do słowá?

O. Powinienby przynamniey wiedźieć, y umieć, co zá Táiemnice wnim się zámykáią.

P. Kiedy trzebá odmawiáć *Credo*?

O. Ráno y wieczor ná Kátechizmie przy Mszy S. y kiedy czárt kuśi z strony Wiáry.

Pożyt.

Pożytek z Náuki.

DZiękuięc o Boże moy, że umiem z łáſki twey co wierzyć potrzebá. *2do.* Będę codźień ráno y wieczor uklęknąwſzy odmawiał *Credo*, nietylko uſty, ále y ſercem, y ſtáráć ſię zechę áby toż czyniły dźiatki moie, czeladká y wſzyſcy pod zwierzchnośćią moią zoſtáiący. *3tio.* Nieomieſzkam bywáć ná náuce ábym lepiey wyrozumiał co ſię w Kredźie zámyka.

NAUKA CZWARTA.

O Pierwßym Artykule CREDO.

P. WIele w ſobie zámyka Artykułow *Credo*?

O. Dwánaśćie.

P. Ktore ieſt pierwſze?

O. Wierzę w Bogá Oycá Wſzechmogącego, Stworzyćielá Niebá y źiemie:

P. Jáko ſię ma rozumieć ten Artykuł?

O. Ták wierzę że ieſt ieden BOG we trzech Oſobách, z ktorych pierwſza zowie ſię Oycem, á ten Wſzechmocnośćią ſwoią Niebo y źiemię ze wſzyſtkiemi ná świećie rzeczámi z niczego ſtworzył.

P. Co znáczy to ſłowo Wierzę?

O. Mam zá rzecz pewną y nieomylną.

P. Wieloráko możemy co wierzyć?

O. Dwo-

O. Dwoiáko: Wiárą Boſką y ludzką.

P. Co za rożność między tym dwoiákim ſpoſobem? Wierzemy?

O. Ta rożność, że ſádząc ſię ná słowách ludzkich zawieść ſię możemy: Co zás mámy z podánia Boſkiego nigdy nie chybi, gdyż Pan Bog áni ſię omylić, áni kogo omylić może.

P. Jaką Wiárę potrzebá dawáć Artykułom Skłádu Apoſtolſkiego?

O. Wiarę Boſką, bo Kościoł S. ma te Artykuły z podánia Apoſtolſkiego. Apóſtołowie zás z podánia Duchá Swiętego.

P. Co znáczy Wierzę w Bogá?

O. Wierzę iż tylko ieden BOG ná świećie ieſt, naywyżſze Dobro, y oſtátni kres żyćia mego.

P. Co znáczy Wierzę w BOGA Oycá?

O. Wierzę, iż ten Bog ieden w Náturze troiſty ieſt w Oſobách, między niemi pierwſza zowie ſię Oycem, przeto iż ma *Syná* we wſzem ſobie rownego.

P. Czemu mowiemy Wſzechmogącego?

O. Bo wſzyſtko co chce Pan Bog, bez żadney ſpráwuie trudnośći.

P. Dla czego o Wſzechmocnośći Boſkiey nie o inſzych właſnośćiách Apoſtołowie wzmiankę czynią ná począku *Credo*?

O. Aby záſadźiwſzy to zá fundáment, że Pan Bog może wſzyſtko uczynić, wątpliwośći nie by-

nie było o drugich Artykułách.

P. Czy może BOG zgrzeszyć? álbo czego nieumieć?

O. Nie?

P. Toć tedy nie iest Wszechmogący?

O. Yowszem dla tego samego iest Wszechmocnym, bo że kto może zgrzeszyć, álbo czego nieumieć, z słábośći to ráczey wielkiey, á nie z żadney mocy pochodzi.

P. Syn Boży y Duch Swięty czy są tákże Wszechmocni?

O. Bez wątpienia są.

P. Czemu samemu tylko Oycu przypisuią Wszechmocność?

O. Bo iest naypierwszym Troycy Swiętey początkiem, poniewasz Syn Boży y Duch S. od niego pochodzą.

P. Co iest bydź Stworzyćielem?

O. Wystáwić rzecz iáką zniszczego.

P. Kto to może dokazáć?

O. Sam tylko Pan Bog może to spráwić, Kreáturá żádna niemoże.

P. Sámęli tylko ziemię y Niebo Pan Bog stworzył?

O. Nie sámo, ále wszystko cokolwiek w Niebie znáyduie się y ná ziemi.

P. Ják dawno Pan Bog stworzył ten świát?

O. Pięć tysięcy śiedmset dwadzieśćia y sześć.

P. Ják prętko stánął?

O. Zá sześć dni Słowem Boskim wystáwiony (iest.

Pożytek.

1. DZiękuięć o Boże moy żeś mię ſtworzył. 2do. Będę ſię uciekał z ufnoſcią we wſzyſtkich potrzebách do ćiebie, poniewaſz wſzyſtko możeſz y niemáſz nic coby ſię woli twoiey świętey ſprzećiwić miało. 3tio. Proſzę o łáſkę ábym ci wiernie ſłużył iákom powinien Bogu y Stworcy Pánu memu.

NAUKA PIĄTA.

O Wtorym Artykule

P. POwiedz Wtory Artykuł?

O. PY w Jezuſa Chryſtuſa Syná iego iedynego Páná náſzego.

P. Ják rozumieć te ſłowá?

O. Wiedz że, iż Pan JEZUS, ktorego zowią Chryſtuſem ieſt prawdziwym Synem Bożym y iednorodzonym wſpoł iſtotnym Bogu Oycu, moim naywyżſzym Pánem y Dobrodzieiem, ktorego miłuię z ſerca, y wſzyſtkę w nim pokładam nádzieię.

P. Co znáczy to ſłowo JEZUS?

O. Zbáwićiel.

P. Czemu Syn Boży zowie ſię Zbáwićielem?

O. Bo przyſzedł ná świát, dla zbáwienia náſzego.

P. Co znáczy Chryſtus?

O. Jeſt to słowo greckie, ktore ſię wykłada Pomazániec.

P. Dla

P. Dla czego SynBoży zowie się Pomázáńcem?
O. Bo iest pomázány zupełnośćią łáski Bożey, y zesłány ná świát zá Krolá, Kápłáná, y Proroká, ktorzy pomászczenie bráć zwykli.
P. Dla czego tá wtora Osobá zowie się Synem?
O. Bo od pierwszey ktorą Oycem zowiemy przez rodzenie pochodzi.
P. Jakim sposobem Oćiec Przedwieczny rodzi Syná?
O. Trudno poiąć y wyrázić, ále ták sobie imáginowáć możemy, że BOG Oćiec przeglądáiąc się od wiekow w Istoćie swoiey Boskiey, wydáie z śiebie Słowo, álbo Obraz cále sobie podobny, ktory Synem Bożym zowiemy.
P. Czemu zowiemy iedynym Synem Bożym?
O. Bo ten tylko szczegulnie znayduie się w Troycy Swiętey.
P. Chrześćiánie czy są Synámi Bożymi?
O. Są: ále tylko przysposobionemi.
P. Czemu mowiemy Páná nászego?
O. Iż ma nád námi szczegulną moc y władzą względem odkupienia.
P. Cośmy powinni Chrystusowi Pánu iáko Zbáwcy nászemu?
O. Mamy się mu. 1*mo*. Kłániáć. 2*do*. Miłowáć ze wszystkiego sercá. 3*tio*: Wszystkie nádzieie w nim pokłádáć. 4*to*. Służyć mu áż do śmierći.

Pożytek.

I. WYznawam ćię Synem Bożym Chryſte Pánie, y niezmiernie ſię z tego ráduię. 2do. Dobry Jezu bądź mi Jezuſem to ieſt Zbáwićielem. 3tio. Będę przeſtrzegał do śmierći Przykazań twoich: boś ty moim naywiękſzym Pánem. 4to. Ná to Słowo JEZUS uczynić záwſze pokłon, uchylić czapki, &c.

NAUKA SZOSTA.

O Trzećim Artykule.

P: POwiedz trzeći Artykuł?

O. Ktory ſię począł z Duchá Swiętego, národził ſię z Máryey Dźiewice.

P. Jáko ſię ſtáło Poczęcie?

O. Duch Swięty uformował Ciáło Chryſtuſowi Pánu, z przeczyſtey Krwie Błogoſłáwioney Pánny, y ſtworzył do niego Duſzę, ktora gdy ſię z Ciałem łączyłá, z ſtąpił Syn Boży, y przyiął ná ſię náturę ludzką. Co ſię wſzyſtko w iednym momenćie ſtáło.

P. Czy ſam tylko Duch Swięty ſpráwił tę Táiẽmnicę?

O. Nie ſam; ále wſzyſtkie trzy Oſoby rázem.

P. Czemuż o nim tylko wzmianká?

O. Bo Wcielenie Syná Bożego ieſt dźieło miłośći, á miłośćią ieſt Duch Przenayświęſzy.

P. Duch Swięty możeli ſię názwáć Oycem

Chry-

Chrystusowym; poniewasz z niego był poczęty?

O. Bynamniey: bo Chrystusowi swoiey Substáncyey nic nièudźielił.

P. Ktoż tedy Oycem Chrystusá Páná?

O. Y to Człowiek iest z Mátki bez Oycá, ile Bog z Oycá bez Mátki.

P. Chrystus Pan iżali był poczęty w grzechu pierworodnym?

O. Nie był; bo nie idźie z násienia ludzkiego.

P. Czy miał doskonały rozum w Zywoćie Máćierzyńskim?

O. Miał táki, iáki we trzydźiestym roku, gdyż był záwsze Bogiem.

P. Co zá sposob był Narodzenia Jego?

O. Wdźiewięć Miesięcy po poczęćiu wyszedł z Zywotá Błogosłáwioney Pánny, iáko Słońce przez Kryształ przebiia się bez żadney boleśći, y bez nárusżenia kwiátu Pánieńskiego.

P. Uczyń Akt Wiáry ná tę Taiemnicę?

O Pánie Jezu Chryste wierzę mocno, żeś iest poczęty w Zywoćie Przenayświętszey Panny, zá sprawą Duchá Swiętego, y ná świát wyszedłeś, bynamniey Dziewictwá iey nienárusżáiąc.

Pożytek.

I. ODdáięć pokłon y dzięki nieskończone Duchu Swięty, zá przysposobienie

Ciáłá y Duſze Páná Jezuſowey.

2. Spraw Niebieſki Zbáwićielu, żeby twoie Swięte Národzenie było mi pożyteczne ku zbáwieniu.

3. Przenayświętſza Pánno winſzuię godnośći Mácierzyńſtwá Bożego, obiecuiąc powinną oddawáć Cześć, kocháć, y wiernie ſłużyć przez cáły żywot.

NAUKA SIODMA.

O Zywoćie Páná IEZVSA.

P. CZemu Apoſtołowie Swięći w ſwoim ſkłádźie opowiedáią tylko Národzenie y Smierć Jezuſá, á o tym co czynił zá żywotá nic niewſpomináią?

O. Bo z Poczęćia Národzenia y Smierći Chryſtuſowey łátwo ſię domyślić o Zywoćie iego, że muśiał bydź Cudowny.

P. Kogo ſobie obrał zá Mátkę?

O. Szláchetną ále uboziuchną Pánienkę ná Imię MARYĄ, poślubioną Swiętemu Jozefowi Cieśielſkiego rzemiosłá.

P. Kiedy ſię y kędy národźił?

O. Dwudźieſtego czwártego dniá Grudniá w Miáſteczku Bethleem, w ubogi ſtáyni, gdźie mu záraz Páſterze pokłon oddáli.

P. Kiedy był Obrzezány?

O. Oſmego dniá po Národzeniu, y tám názwano Imię iego JEZUS.

P. Kto-

P. Ktorego dniá Trzey Krolowie dary mu O-fiárowáli?

O. W Dźień trzech Krolow, to iest ßostego dniá Styczniá.

P. Co śię potym stáło?

O. Czterdźiestego dniá po Národzeniu Ofiárowáli go Rodźice w Kośćiele Jerozolimskim, á potym do Ægyptu z obiáwienia Anielskiego z nim ućiekli.

P. Ná co ućiekáli?

O. Przed okrutnym Herodem, ktory go ßukał ná śmierć.

P. Długo mießkał w Ægypćie Pan Jezus?

O. Przez śiedm lat, poki Herod nie umárł, po ktorego śmierći powroćił do Názárethu y z Rodźicámi.

P. Co śię stáło z Chrystusem we dwunastym roku?

O. Bywszy w Mieśćie Jerozolimskim z Rodźicámi zginął im, áż go po tym trzećiego dniá ználeźli śiedzącego między Doktorámi, w Kośćiele dysputuiącego śię z niemi?

P. Długo mießkał w Názáreth przy Nayświętßey Pánnie?

O. Do Trzydźiestu lat.

P. Czym śię báwił przez ten czás?

O. Był posłußny Swiętemu Jozefowi y Przenayświętßey Pánnie we wszystkim.

P. W Roku trzydźiestym co czynił?

O. Pożegnał Nayświętszą Mátkę, y szedł ná Jordan, gdzie był Ochrzcon od Swiętego Jáná. Tám Duch Swięty wstąpił náń w postáci gołębice, y głos był z nieba słyszány. Ten ći iest Syn moy kocháuy w ktorymem sobie upodobał.
P. Gdzie się potym obrocił?
O. Poszedł ná puszczą y tám pościł czterdzieści dni, czterdzieści nocy, nic nieiedząc áni piiąc, gdzie kuszony był od diabłá, ále go zwyciężył?
P. Odpośćiwszy ten wielki Post co czynił?
O. Począł przepowiádáć Ewángelią, zágrzewáć ludzi do pokuty, czynić cudá, Uczniow zbieráć.
P. Ktorych obrał dwunastu, názwał ich Apostołámi?
O. Piotrá y Páwłá, Andrzeiá, Jákubá, Janá, Thomaszá, Jákubá, Philippá, Bártłomieiá, Máciejá, Symoná y Thádeuszá.
P. Wiele lat ná tym strawił?
O. Trzy łátá y trzy miesiące.
P. Jákich sposobow záżywał ná náwrocenie ludzi?
O: 1mo. Nárabiał Modlitwą. 2do. Mortifikácyámi. 3tio. Dobrym przykłádem. 4o. Kazániem. 5to. Cudámi.

Pożytek.

I. DZiękuięć Zbawicielu drogi zá wszytkie tri-

trudy y fatygi podięte dla zbáwienia mego. 2do. Day mi łáskę żebym umiał obracáć ie ná moy pożytek, y żebym chodził pilniey około zbáwienia mego, niż do tych czas. 3tio. Ofiáruięc twoie wszystkie stąpienia, ná otrzymánie tey łáski.

NAUKA OSMA.

O Czwartym Artykule.

P. KTory iest czwarty Artykuł?

O. Umęczon pod Pońtskim Piłatem, Ukrzyżowan umárł y pogrzebion.

P. Mogł Pan Jezus co ćierpieć ná świećie?

O. Ile Bog niemogł, ile Człowiek mogł ćierpieć ná Ciele y ná Duszy.

P. Co ućierpiał ná Ciele?

O. Przez cały Zywot ćierpiał głod, prágnienia, źimno, gorącość, ponośił prace, trudy y fatygi. Owo zgołá podlegał przykrośćiom y niewczásom.

P. Co ućierpiał pod czás Męki?

O. Był skrępowány, policzkowány zeplwány, &c.

P. Co ućierpiał ná Duszy?

O. Smutek, żal tęskienie, boiaźń, strách, urągánie, sromotę y nieznośne ćięszkośći ná Sercu przed skonániem.

P. Czy może bydź co ćięższego nád to co Chrystus ućierpiał?

O. Niemoże, bo y nayokrutnieysze kátownie Męczenników Swiętych nic nie są porownáne z Męką Chrystusową.

P: Potrzebáli tego było, żeby ták wiele ućierpiał?

O. Niepotrzeba, gdyż mogł nas odkupić iedną kropelką Krwie swoiey przenayświętszey, iednym westchnieniem do Bogá Oycá.

P. Czemuż tedy chćiał ták wiele ućierpieć, y zá nas umrzeć?

O. Aby spráwiedliwośći Boskiey *in rigore* dosyć uczynił: 2*do*. Aby nam grzech obmierźił, pokázuiąc ćięszkość iego. 3*tio*. Aby miłość swoię ku nam wyświadczył.

P. Co przez to rozumiesz, kiedy mowisz że Pan Jezus umárł?

O. Ták rozumiem, że Duszá iego Przenayświętsza rozłączyłá się z Ciáłem kiedy ná Krzyżu skonał.

P. A Bostwo przy czym się zostáło?

O. Ják z duszą ták y z Ciáłem ziednoczone zostawáło po śmierći.

P. Czemu wspominamy że Ciáło Chrystusowe było pogrzebione?

O. Ná większe potwierdzenie Smierći y Zmartwychwstánia Jego

P. Uczyn Akt Wiary?

O. Pánie Jezu Chryste, wierzę żeś niezmiernie ućierpiał, ná Duszy y ná Ciele dla

Zbá-

Zbáwienia mego, żeś przybity ná Drzewie Krzyżowym, umárł y pogrzebion.

NAUKA DZIEWIĄTA
O Piątym Artykule.

P. POwiedz piąty Artykuł?

O. Wstąpił do piekłow, trzećiego dniá Zmartwychwstał.

P: Co przez piekło rozumiesz?

O. Mieysce podźiemne, gdzie zátrzymáne bywáią po śmierći dusze tych ludzi ktorzy z chodząc z tego świátá, niemogą mieć przystępu do niebá.

P. Wiele tákich mieysc znáyduie się?

O. Cztery. 1mo. Mieysce potępionych, 2do. Czyśćiec. 3tio. Mieysce dla dziatek w grzechu pierworodnym z tego świátá zchodzących. 4to: Łono Abráhámowe gdźie Dusze spráwiedliwych w stárym testámenćie ná przyśćie Messyasza czekáli.

P. Do ktorego z tych z stąpił Zbáwićiel?

O. Do ostátniego ná wybáwienie Oycow SS. y záprowádzenie do niebá.

P. Jákim ksztáłtem Chrystus Zmartwychwstał?

O. Duszá iego Przenayświętszá wroćiłá się do Ciáłá, y znowu się znim złączywszy, ták go ożywiáć iáko y przed tym poczęłá.

P. Czyią mocą się to stáło?

O. Mocą właśną Chrystusową.

P. Czy

P. Czy mogł Chrystus po Zmartwychwstániu drugi raz umrzeć?

O. Niemogł, bo uwielbione Ciáło w ktorym Zmartwychwstał, iuż więcey śmierći niepodlega.

P. Długo się báwił ná ziemi po Zmartwychwstániu?

O. Dni Czterdźieśći.

P. Co przez ten czás robił?

O. Pokazował się Uczniom y rożnym Osobom, áby ich był o prawdźiwym swoim Zmartwychwstániu utwierdźił y náuczył, iák się mieli po Wniebowstąpieniu sprawowáć.

P. Ná co Chrystus Pan Zmartwychwstał?

O. 1. Aby był obietnice swoie spełnił. 2 Aby był pokazał że y my także zmarrwychpowstániemy w dźień ostáteczny Sądu Bożego.

P. Uczyń Akt Wiáry o tym Artykule?

O. Pánie JEZU Chryste, wierzę mocno że Duszá twoiá Przenayświętsza záraz po śmierći zstąpiłá ná Łono Abráhámowe, gdźie Oycowie Swięći spoczywáli. Co trzećiego dniá znowu się wroćiłá do Ciáłá, y tákći chwalebnie Zmartwychwstał:

Pożytek.

I. Winszuię ć dobry JEZU chwalebnego Zmartwychwstánia. 2*do*. Niech żyię

ták

ták żebym mogł czásu swego powstáć ná żywot wieczny. *3tio.* Oświadczam się przed Májestatem twoim, że się chcę wystrzegáć wszelákich grzechow, ábym mogł z tobą wszelákie wiekuiste otrzymáć błogosłáwieństwo.

NAUKA DZIESIĄTA.

O Szostym Artykule.

P. POwiedz szosty Artykuł?

O. Wstąpił ná niebiosa, siedźi ná Práwicy Bogá Oycá.

P. Kiedy y iák wstąpił?

O. Czterdźiestego dniá po Zmartwychwstániu, pożegnawszy ná Gorze Oliwney Przenayświętszą Mátkę z Ucznámi, wzbił się od źiemie ná powietrze, y ták wstąpił do niebá.

P. Ażali był od Aniołow podnieśiony?

O: Gdyż Ciáło uwielbione, żadnego niepotrzebuie podnieśienia.

P. Dusze Oycow Swiętych, czy wstąpiły tákże z Chrystusem do niebá.

O. Ták iest: dla większey Assystencyi Zbáwićielá swego.

P. Jáko rozumiesz te słowá. *Siedźi ná Práwicy Bogá Oycá?*

O. Ták ie trzebá rozumieć, iż zárownie z Bogiem Oycem záżywa chwały, też ma moc y władzą y Máiestat co Bog Oćiec.

P. Czy

P. Czy Pánu Bogu práwa álbo lewa ręká ieſt?

O. Niemáſz: bo ieſt ſzczerym Duchem nieograniczonym wſzyſtko nápełniáiąc, dla czego przerzeczone ſłowá niemamy *ad literam* rozumieć, ále w Miſtycznym ſenſie.

P. Czemu mowiemy że Pan Jezus śiedźi á nie ſtoi?

O. *1mo.* Aby był onę Chwałę ktora mu dźiedźicznym práwem, y z wysługi właſney należáłá ośiągnął: *2do.* Aby nam był wrotá do Niebá przez kilká tyśięcy lat záwarte otworzył, y w nádźiei, że śię tám kiedyſzkolwiek mamy doſtáć utwierdźił. *3tio.* Żeby był náſzym przed zágniewánym Bogiem Przyczyńcą. *4to.* Dla Zeſłánia Duchá Swiętego ná Apoſtołow.

P. Uczyń Akt Wiáry o tym Artykule?

O. Pánie JEZU Chryſte, wierzę mocno żeś mocą twoią Boſką do Niebá wſtąpił, gdźie ſpolney z Bogiem Oycem używaſz Chwały Májeſtatu.

NAUKA JEDENASTA
O Siodmym Artykule.

P. POwiedz Siodmy Artykuł?

O. Ztamtąd ma przyść ſądźić żywych y umárłych.

P. Kiedy śię to wypełni przyśćie Chryſtuſowe ná świát?

O. Ná

O. Ná Sądzie wálnym ostátecznym ktory się przy skończeniu świátá w dolinie Jozefatowey odpráwiáć będzie.

P. Co rozumiesz przez żywych y umárłych.

O. *1mo.* Spráwiedliwych y grzesznych. *2do.* Zeszłych z tego świátá przed samym Sądem, y tych co iuż byli dawno poumieráli.

P. Kto będzie przy tym Sądzie?

O. Pan Jezus iáko Sędzia naywyższy, Pánná Przenayświętsza, Aniołowie Swięći, wybráni, y Swięte, Czárći przeklęći, y wszyscy ludzie ták źli iáko y dobrzy.

P. Czemu nie BOG Oćiec, áni Duch Swięty, ále Syn Boży bierze ná się Urząd Sędziego?

O. Bo iáko Bogu Oycu przypisuięmy Wszechmocność, á Duchowi Swiętemu dobroć, ták Synowi Bożemu mądrość, ktora do rozeznánia spraw ludzkich y osądzenia służy. *2do.* Bo BOG Oćiec zlecił tę moc Chrystusowi, ile Człowiekowi w nadgrodę oney zniewagi, ktora go potkáłá, kiedy był niesłusznie sądzony y potępiony ná śmierć.

P. Z czego nas Pan Bog będźie sądźił?

O. Ze wszystkich spraw, mowy, myślenia, y dobrych uczynkow opuszczonych.

P. Ktorzy odniosą naywiększą sromotę y żal ná Sądzie Páńskim?

O. Zli Chrześciánie, y owi co táili grzechy ná Spowiedzi.

P. Gdzie ſię ludzie obrocą ná Sądzie Páńſkim?

O. Dobrzy do niebá poydą, á zli ná ogień wieczny.

P. Okrom tego Sądu generálnego czy ieſt iáki drugi?

O. Jeſt Sąd poiedynkowy, ktory ſię záraz po wyiściu duſzy z ciáłá káżdego człowieká odpráwuie?

P. Coż tedy po Sądźie generálnym, ponieważ kázdy oſądzony bywa ná Sądźie pártykulárnym?

O. *1mo.* Aby wſzyſcy poználi ſpráwiedliwość Boſką. *2do.* Ni naywiękſze złych pohánbienie, á dobrych wywyżſzenie y pociechy.

P. Uczyń Akt Wiáry o tym Artykule?

O. PAnie JEZU Chryſte wierzę mocno, że przy ſkończeniu świátá, przyidzieſz ná Sąd Generálny, ábyś káżdemu nádgrodził według zaſług iego.

NAUKA DWUNASTA.

O Oſmym Artykule.

P. POwiedz Oſmy Artykuł?

O. Wierzę w Duchá Swiętego.

P. Co mamy rozumieć przez Duchá Swiętego?

O. Trzecią Oſobę Troyce Przenayświętſzey. od

od Oycá y od Syná przez miłość pochodzącą.

P. Czy ma iedno Bostwo Duch Swięty z Bogiem Oycem y z Synem?

O. Ma, bo iest iednym Bogiem z niemi, ále inszą Osobą.

P. Czemu się zowie Duchem S. poniewasz to Imię służy Bogu Oycu y Synowi?

O. Dla dwoch przyczyn, *1mo.* Ze názwisko ktore Pánu Bogu dáiemy, zwyklismy zásiągác od rzeczy stworzonych, między ktorymi żadnego nieznáyduiemy podobieństwá, udzielenia Istności swoiey przez miłość tylko przez rodzenie. A Duch Swięty nie przez rodzenie ále przez miłość pochodzi, dla czego nie mogąc tego wyrázić sposobu pochodzenia musiemy go názywác Imieniem, ktore służy także dwiemá drugim Osobom.

2do. Bo Duch Swięty dáie nam żywot duszny, y bez iego pomocy niemożemy nic czynić godnego, do żywotá wiecznego.

P. Gdzie iest Duch Swięty?

O. Wszędzie, osobliwie iednák rezyduie w Niebie, y w duszy spráwiedliwego człowieká.

P. Czy mieszka też w grzesznych?

O. Bynamniey.

P. Co spráwuie w duszách nászych ássystencya Duchá Swiętego?

O. 1mo. Oczyszcza ie z grzechow, 2do. Miłośćią Bożą zápala. 3tio. Przećiwko pokusom utwierdza. 4to. Czyni żebyśmy zostawáli w łásce Bożey. przez ćwiczenie dobrych uczynkow, do ktorych nas ułacnia.

P. Poczym możemy poznáć, że Duch Swięty w nas mieszka.

O. 1mo. Jeżeli wolemy ráczey umrzeć niż Bogá obrázić. 2do. Jeżeli miłuiemy bliźniego, rádźi mu dobrze czyniemy, wymawiamy iego defektá. 3tio. Jeżeli szczerze nieprzyiaćiołom nászym odpuszczamy. 4to. Jeżeli ćierpliwie wszystkie przećiwnośći znosiemy dla miłośći Bożey. 5to. Jeżeli rádzi słowá Bożego słuchamy.

P. W iákiey Postáći bywa nam reprezentowány Duch Swięty?

O. W Postáći gołębicy, y ięzykow ognistych!

P. Czemu w Postáći gołębicey?

O. Bo się ták pokazał przy Chrzćie Chrystusowym. 2do. Ná znák prostoty y niewinnośći y łáskáwośći, ktore udziela ludźiom w ktorych mieszka.

P. Czemu w ięzykách ognistych?

O. Ná znák miłośći y żárliwośći ktorą zápala sercá ludzkie.

P. Wiele iest Dárow Duchá Swiętego?

O. Siedm. Mądrość, wyrozumienie, porádá, męstwo, umiejętność, pobożność, y boiaźń Boża.

P. Uczyń Akt Wiáry o tym Artykule.
O. O Duchu Swięty wierzę mocno żeś ty ieſt trzećia Oſobá Troyce Przenayświętſzey od Oycá y od Syná pochodząca, z niemi wſpoł iſtotna y we wſzyſtkim rowna.

NAUKA TRZYNASTA.

O Dźiewiątym Artykule

P. KTory ieſt Dźiewiąty Artykuł?
O. Swięty Kośćioł powſzechny Swiętych obcowánie?
P. Co to ieſt Kośćioł?
O. Jeſt zgromádzenie wiernych pod iedną widomą Głową Naywyżſzym Páſterzem Biſkupem Rrzymſkim.
P. Jedenli tylko czyli więcey znáyduie ſię Kośćiołow?
O. Jeden tylko ſzczegulny, Mátká wſzyſtkich wiernych, z korego odrzucony zbáwion bydź niemoże.
P. Po czym poznác prawdźiwy Kośćioł?
O. Ze ieſt ieden prawdźiwy Apoſtolſki y Swięty.
P. Czemu prawdźiwy ieſt Kośćioł ieden?
O. Bo ma iednę Wiárę, iedne Sákrámentá, iednę widomą Głowę Pápieżá Oycá Swiętego dáną.
P. Czemu ma bydź powſzechny?
O. Bo ieſt rozſzerzony po cáłym świećie.

P. Czemu ſię zowie Apoſtolſki?

O. Bo Apoſtołowie naypierwſzymi po Chryſtuſie Fundatorámi iego.

P. Czemu ſię zowie Swięty?

O. Bo Głowá iego, to ieſt Chryſtus, Swięty nád Swiętemi. *2do.* Ze náuká iego, Sákrámentá, Kazánia y wſzyſtko zgoła w nim Swięte. *3tio.* Bo nas Swiętemi czyni przez poſłuſzeńſtwo ktore Kościołowi oddáiemy.

P. Czy powinniſmy ſłucháć Kościołá Bożego?

O. Ták iáko dziatki powinny ſłucháć Mátki.

P. Czy może Kościoł Swięty záwieść ſię ná tym co podáie?

O. Zadną miárą, bo nim rządzi Duch Swięty.

P. Czemu to Kościoł Swięty zowie ſię Kościołem Rzymſkim?

O. Bo Swięty Piotr Náſtępcá Chryſtuſa Páná, y inśi Papieżowie Stolicę ſwoię w Rzymie záłożyli.

P. Ktorzy ſą odrzuceni od Kościołá Bożego?

O. *1mo.* Pogánie. *2do.* Heretycy. *3tio.* Wyklęći Kátolicy.

P. Uczyń Akt Wiary ná ten Artykuł?

O. WIerzę iż Kościoł Swięty Kátolicki Rzymſki ieſt prawdziwy Kościoł, to ieſt zgromádzenie wiernych, krom ktorych nikt zbáwion bydź niemoże.

NAUKA

NAUKA CZTERNASTA.

O Tymże Artykule.

P. CO ieſt Swiętych Obcowánie?

O. Jeſt ściſły między ſpráwiedliwemi związek miłości, y ſpolna Dobr Duchownych Communikácya, bo iáko w ćiele ludzkim członki wzáięmnie ſię rátuią ieden drugiemu pomaga, tak y w Kośćiele Swiętym.

P. Co ieſzcze możem rozumieć przez to Obcowánie?

O. Uczęſtniſtwo rzeczy Swiętych, to ieſt Sákramentow, Słowá Bożego, Obietnic Chryſtuſowych á oſobliwie Nayświętſzego Sákramentu, ktorego ſpolnie używamy.

P. Co to zá Dobrá Duchowne ktorych ſobie Swięći Kommunikuią?

O. Są wſzyſtkie męki y zaſługi Suffragia doſyć uczynienia, dobre uczynki.

P. Ktorzy z tych Dobr pártycypuią?

O. Sámi ſprawiedliwi, z ktorych Kośćioł Sw: złożony ieſt.

P. Ná wiele częśći dźieli ſię Kośćioł?

O. Ná trzy Kośćioły, Tryumfuiący, Woiuiący, y Cierpiący.

P. Co rozumieſz przez Kośćioł Tryumfuiący?

O. Swiętych Páńſkich w niebie kroluiących.

P. Co rozumieſz przez Kośćioł Wojujący?

O. Wiernych Chryſtuſowych ktorzy tu ná ziemi walczą z Czártem, świátem y ćiáłem.

P. Co rozumiesz przez Kośćioł Cierpiący?
O. Dusze w Czyscu zátrzymáne.
P. Czemu Chrześćiánie zowią się Swiętemi?
O. Bo powinni bydź tákiemi, Wiárá także z náuki swoiey y postępkow, ktorych náucza iest Swięta.
P. Jáka Communikácya záchodźi między temi trzemá częśćiámi Kośćiołá Bożego?
O. Swięći Páńscy w niebie rátuią nas modlitwámi. My záś Dusze w Czyscu zátrzymáne.
P. Uczyń Akt Wiáry tey Táiemnicy?
O. WIerzę że między spráwiedliwemi żywemi członkámi JEZUSA Chrystusa y iego Kośćiele záchodzi spolna Dobr Duchownych Communikácya.

NAUKA PIETNASTA.

O Dźieśiątym Artykule.

P. KTory iest Dźieśiąty Artykuł?
O. Jest grzechow odpuszczenie?
P. Co przez to rozumiesz?
O. Iż Chrystus Pan zostawił w Kośćiele Swiętym moc do rozgrzeszenia, álbo odpuszczenia grzechow.
P. Do iákich grzechow śćiąga się tá moc rozgrzeszenia?
O. Do wszystkich, ták pierworodnego iáko uczynkowego.

P.

P. Pierworodny grzech iáko bywa odpuſczony?
O. Ná Chrzćie Swiętym, y z temi ktorych ſię kto dopuſzcza przed Chrztem.
P. Uczynkowe grzechy po Chrzćie Swiętym popełnione, iáko bywáią odpuſzczone?
O. Przez Pokutę.
P. A za wſzyſtkie grzechy uczynkowe może zgłádźić Pokuta?
O. Bez wątpienia, by też były nayćiężſze, nayſzkárádnieyſze grzechy wſzyſtkich potępionych y Czártow przeklętych, bo większe ieſt Boſkie miłośierdźie, niż ludzka nieprawość, iáko morze względem iſkierki ogniá.
P. Czemuż Chryſtus Pan mowi w Ewángelii że grzechy przećiwko Duchowi Swiętemu, nie będą odpuſzczone, áni ná tym, áni na támtym świećie?
O. Nie mowi, nie mogą bydź odpuſzczone. ále tylko nie będą: to ieſt z trudnośćią y rzadko bywáią odpuſzczone, co ſię dźieie z ſtrony grzeſzniká. ktory zá tákie grzechy, poſpolićie nie pokutuie, ieſt też ieden grzech, ktorego Pan Bog nigdy nie odpuſzcza, *finalis impœnitentia* kiedy kto do śmierći niepokutuie.
P. Czy może ieden grzech śmiertelny bez drugiego bydź odpuſzczony?
O. Nie; bo Pan Bog gdy grzechy odpuſzcza, wlewa ná duſze łáſkę uſpráwiedliwiáiącą.

ktora z żadnym grzechem śmiertelnym pomieśćić śię niemoże.
P. Przykim ieſt moc odpuſzczenia grzechow w Kośćiele Bożym?
O. Przy ſamych Kápłánách.
P. Czy wſzyſcy Kápłáni máią tę moc?
O. Nie wſzyſcy; ále tylko z Zwierzchnośći Duchowney wyſadzeni.
P. Przy śmierći, álbo gwałtownym iákim niebeſpieczeńſtwie, czy może każdy Kápłan rozgrzeſzyć?
O. Może.
P. Od kogo máią tę moc Kápłáni?
O. Od ſamego Chryſtuſa ktorym rzekł: *Quorum remiſeritis, &c.*
P. Dobrego Xiędzá rozgrzeſzenie czy ták ważne, iáko y złego?
O. Ták ważne; bo Pan Bog nie pátrzy ná zaſługi Kápłáńſkie, ále ná Chryſtuſowe, kiedy grzechy odpuſzcza.
P. Czy może Spowiednik zátrzymáć rozgrzeſzenie iákiego grzechu?
O. Może: kiedy tego ſłuſzna przyczyna, bo ma tę władzą od Chryſtuſa Pána *Quorum retinueritis, &c.*
P. Uczyń Akt Wiáry o tym Artykule?

O. Wierzę mocno Zbáwićielu moy drogi, iżeś zoſtáwił w Kośćiele Swiętym moc odpuſzczenia grzechow ſzczerze pokutuiącym.

NA-

NAUKA SZESNASTA.

O Iedenastym Artykule.

P. KTory iest iedenasty Artykuł:
O. Ciáłá Zmartwychwstánie.
P. Co trzebá rozumieć przez ćiáłá zmartwychwstánie?
O. To, że wszyscy zmárli do żywotá się powrocą, ciała ich ożyią, y znowu się z duszą złączą.
P. A dusze násze czyli też zmartwychwstáną iáko ćiáłá?
O. Bynamniey, bo duszá iest nieśmiertelna.
P Jako się to stánie!
O. Mocą Boską y zá sprawą Anielską.
P: Kiedy to będzie ćiáłá zmartwychwstánie?
O. Ná końcu świátá przed Sądem Bożym.
P. Dla czego ćiáłá násze zmartwychwstáną?
O. Aby odniosły nadgrodę zá dobre, álbo karánie zá złe uczynki, ktore wespoł z duszą spráwowáły.
P. Czy wtymże ćiele właśnie w ktorym teraz żyiemy, káżdy z nas zmartwychwstánie?
O. Wtymże właśnie, ále nie w tákim.
P. Jákiesz będą Ciáłá sprawiedliwych?
O. Uwielbione, to iest obdárzone iásnośćią, chybkośćią, niećierpliwośćią y subtelnośćią.
P. Jakie będą ćiáłá potępionych?
O. Brzydkie, sprosne, plugáwe.

P. W iákim wzroście zmartwychwstániemy?

O. W proporcyonálnym, do lat męskich wieku trzydziestego, tylko ná wzor Chrystusa Páná zmartwychwstániemy.

P. Slepi. Chromi, niedołężni czy będą podlegácipo zmartychwstániu tym, że defectom ktorym ná świećie żyiąc podlegáli.

O. Bynamniey, wszyscy álbowiem będą mieli wszystkie członki zdrowe. cáłe, y zupełne, náwet y sami potępieni.

P. Co się stánie z ludźmi po zmartwychwstániu?

O. Stáną w dolinie Jozefatowey ná strászny Sąd Boży, z támtąd dobrzy poydą do chwały wieczney, á źli ná ogień piekielny.

P. Uczyń Akt Wiáry o tym Artykule.

O. WIerzę iż przy skończeniu świátá umárli zgrobow powstáną, y znowu ożyią, áby wieczne błogosłáwieństwo, álbo karánie z spraw swoich osiągnęli.

NAUKA SIEDMNASTA.

O Ostátnim Artykule.

P. POwiedz ostátni Artykuł?

O. Zywot wieczny. Amen.

P. Co rozumiesz przez żywot wieczny?

O. Chwáłę niebieską ktorą BOG swoim wiernym zgotował, áby iey ná wieki z ćiáłem y z duszą zázywáli.

P. Ná czym záwisłá wiekuista chwałá?

O. Ná

O. Ná widzeniu Bogá włáſnym klarownym rzetelnym.

P. Ják wielkie ſzczęśćie Bogá wniebie oglądáć?

O. Niewymowna ieſt niezmierna, bo ná Bogá pátrząc, w niego ſię nieiákim ſpoſobem przemieniamy.

P. Przy widzeniu Boſkim, co wiecey oglądamy w niebie?

O. Oglądamy Chryſtuſa Páná z Mátką iego Przenayświętſzą, Aniołow Swiętych Wybránych Páńſkich y wſzyſtko co tylko náleży do wiecznego błogoſłáwieńſtwá.

P. Czy będźie ſchodziło ná czym człowiekowi w niebie?

O. Ná niczym; będźie miał bowiem święte ućiechy, miłe Towárzyſtwo, przeſtronność niezmierną, iednym słowem doſkonáłych wſzyſtkich żądz ukontentowánie.

P. Czym ſię zábawiáią Swięći Páńſcy w niebie?

O. Miłuią Bogá y chwalą bez przeſtánku.

P. Czy wſzyſcy iednákową Chwałę máią?

O. Nie iednákową, lecz ná iáką ſobie kto záſłużył.

P. Będźie iáka zazdrość z tąd między niemi?

O. Bynamniey, káżdy ſię ſwoią chwałą kontentuie. Iáko náprzykład ſuknią według zroſtu zrobioną, niezazdroſzcząc więkſzey nikomu.

P. Ktorzy będą nayſzczęśliwśi w niebie?

O. 1*mo*. Ktorzy Páná Bogá naywięcey miłowáli.

li. *2do.* Ktorzy Chrystusa Páná naylepiey násládowáli. *3tio.* Ktorzy dla miłośći iego naywięcey ćierpieli.

P. Wielorákie są korony w niebie?

O. Troiákie, Męczeńska, Pánieńska y Doktorska

P. Uczyń Akt Wiáry o tym Artykule?

O. PAnie Boże wierzę mocno, iżeś zgotował Chwałę niebieską dla twoich wybránych, áby po śmierci z tobą krolowáli ná wieki. Amen.

TRAKTAT WTORY.

O NADZIEI.

NAUKA PIERWSZA.

O Modlitwie.

P. KTora ieſt druga powinność Człowieká żyćia Chrześciáńskiego?

O. Mieć ufność w Bogu y zupełną nádźieię w nim pokłádáć.

P. Co ieſt Nadzieiá?

O. Jeſt dar Boży przez ktory się spodziewamy Chwały wieczney y rzeczy do zbáwienia potrzebney, zá pomocą łáski Bożey y włásną wysługą.

P. Ktore występki sprzećiwiáią się Nádźiei?

O. Dwá: Prezumpcya y Rozpacz, *Prezumpcya* spuszcza się ná sámo miłośierdźie Boskie,

álbo

álbo włáſne śiły. *Rozpacz*, Uwłoczy miłoſierdźiu Páńſkiemu, zgołá nádźieię odeymuie.

P. Ná czym ſię wſpiera nádźieiá?

O. Ná Miłośierdźiu, ná Modlitwie.

P. Co ieſt Modlitwá?

O. Jeſt podnieſienie ſercá ku Pánu Bogu ná uproſzenie rzeczy do zbáwienia ſłużących

P. Wieloráka ieſt Modlitwá?

O. Jeſt Dwoiáka: Uſtna y Wnętrzna, ktorą tylko ſercem odpráwuiemy.

P. Modlitwá Uſtna bez podnieśienia ſercá ku Pánu Bogu czy ważna ieſt?

O. Bynamniey, bo Pan Bog bárdźiey ná ſercá niż ná ſámę rzecz pátrzy.

P. Czego potrzebá áby náſze prośby ważne były przed Pánem Bogiem?

O. Dwoch rzeczy. *1mo.* Prośić o rzecz ſłuſzną. *2do.* Prośić iáko należy.

P. O co mamy Páná Bogá prośić?

O. Co ſłuży do chwały Bożey, zbáwienia náſzego, álbo bliźniego.

P. Czy godźi ſię prośić o rzeczy doczeſne?

O. Godźi: *v, g.* o zdrowie dobre, ſzczęśliwe powodzenie, urodzáie, Dobrodźieyſtwá, bylęſmy dobrą intencyą y zdáiąc ſię ná wolą Bożą czynili.

P. Czy możemy prośić o doſtátki krotofile &c.

O. Bynąmniey gdyż ſą częſtokroć do zbáwienia przeſzkodą.

P. Kę-

P. Kędy się modlić?

O. Ná każdym mieyscu, możemy się modlić, osobliwie iednák w Kośćiele.

P. Kiedy się modlić potrzebá?

O. Záwsze nieprzestánnie może się modlić osobliwie ráno y wieczor.

P. Jáko się kto może nieprzestánnie modlić?

O. Pełniąc ustáwicznie wolą Bożą.

P. Czy grzeszy kto się niemodli ráno y wieczor?

O. Grzeszy, bo znáć że ná Bogá y zbáwienie niepàmięta.

P. Wolno się modlić robiąc?

O I owszem rzecz iest bárdzo chwalebna, áby tym sposobem pracom nászym pobłogosłáwił.

P. Kiedy naypotrzebnieysza człowiekowi Modlitwá?

O. 1mo. W utrapieniu. 2do. W pokusách. 3tio. w chorobie. 4to. W głownych sprawách. iákich wielkich. 5to. W niebespieczeństwie, á osobliwie w godzinę śmierći.

NAUKA WTORA.

O Sposobie modlenia się.

P. JAko się potrzebá modlić?

O. Odrzućiwszy ná stronę myśli niepotrzebne, y kleknąc przed iákim Obrázem złożywszy ręce, y odmawiáć z nabożeństwem paćierze.

P. Zá

P. Zá kogo ſię modlić?

O. Zá ſamych ſiebie, Rodźicow, Krewnych, Przełożonych, Przyiaćioł y nieprzyiaćioł náſzych, owo zgołá zá wſzyſtkie wierne y niewierne, tákże zá duſze w Czyſzczu zátrzymáne.

P. Czy mozemy ſię modlić z ſamych ſiebie iáko należy?

O. Niemożemy, ále nam potrzebá ná to łáſki Duchá Swiętego.

P. Jáko o nie prośić?

O. Przydź Duchu Swięty nátchniey ſerce moie łáſką twoią, ábym umiał godnie prośić y uprośić czego mi trzebá, ná Chwałę twoię y dla zbáwienia moiego.

P. Jákim kſztałtem Páná Bogá prośić mamy?

O. *1mo.* Z ufnośćią wielką. *2do.* Z pokorą. *3tio.* Z nabożeńſtwem. *4to.* Z nieuſtániem Modlitwy.

P. Czemu prośić z ufnośćią potrzebá?

O. Bo tylko Pan Bog dla nas uczyni, ile ſobie po Jego dobroći obiecuiemy.

P. Czemu z Pokorą?

O. Abyſmy rychley miłośierdźie Boſkie nád ſobą ſkłonili.

P. Czemu z Nabożeńſtwem?

O. Dla uczczenia Nayświętſzego Sákrámentu, do ktorego ſię w potrzebách ućiekamy.

P. Czemu nieuſtáiąc w Modlitwie?

O. Bo Pan Bog pewny czás zámierzył, kiedy ma wyſłucháć.

P.

P. Dla czego nie záwſze otrzymuiemy kiedy o co prośimy?

O. Bo zle prośiemy, ábo że ſami niewiemy o co prośiemy.

P. Wzdyć y w rzecách Duchownych nie záwſze nas Pan Bog wyſłuchiwa?

O. Záwſze, bo choć nam tego niedáie o co prośiemy, dáie nam do zbáwienia co potrzebnieyſzego.

P. Jákich modlitewek mamy záżywáć bez dźień do Páná Bogá?

O. Trzebá często podnośić ſerce, y mowić zmiłuy ſię Pánie nádemną według wielkiego miłośierdźia twego. Chwała Oycu y Synowi y Duchowi S. &c. Pánie broń mię od wſzytkiego złego, y od grzechu śmiertelnego. Záłuię ſerdecznie żem cię kiedy obráził dla miłośći twoiey.

NAUKA TRZECIA.

O Modlitwie Páńſkiey.

P. KTtora ieſt nayprzednieyſza Modlitwá, y Pánu Bogu nayprzyiemnieyſza?

O. Modlitwá Páńſka, ktorą zowiemy Paćierzem

P. Czemu?

O. Bo ieſt złożona od ſamego Zbáwićielá y zámyka w ſobie wſzyſtko, o co ieno prośimy.

P. Czy powinien káżdy umieć Paćierz?

O. Bez wątpienia aby ſię mogł modlić Pánu

Bogu

Bogu, ták iáko nas Chryſtus Pan náuczył.
P. Wiele mamy prozb w Paćierzu?
O. Siedm.
P. Ktora ieſt pierwſzá prozbá?
O. Oycze náſz ktoryś ieſt w niebieśiech, święć ſię Imię twoie.
P. Czemu zowiemy Páná Bogá Oycem náſzym?
O. Bo nas ſtworzył y odkupił, y zá włáſnych Synow przyſpoſobił.
P. Dla iakiey przyczyny miánuiemy go Oycem ná początku Paćierzá.
O. *1mo.* Dla wzbudzenia w ſobie ufnośći, y Synowſkiey ku Bogu miłośći. *2do.* Aby nas rychley wyſłuchał.
P. Czemu mowiemy Oycze náſz, á nie Oycze moy?
O. Bo my wſzyſcy Bráćia w łáſce Jezuſowey, y ieden zá drugiego powinien ſię modlić.
P. Czemu mowiemy ktoryś ieſt w niebieśiech, poniewaſz Pan Bog ieſt wſzędźie.
O. Bo Niebo ieſt właſnym mieſzkániem Boſkim kędy iáko ná Thronie chwałę ſwoię pokázuie.
P. O co prośimy, kiedy mowiemy święć ſię Imie twoie?
O. Prośimy Páná Bogá żeby ſpráwić ráczył, áby go wſzyſcy známi miłowáli. Imię iego Swięte według możnośći wielbili.
P. Od krorych bywa Imię święcone Imię Pańſkie?

O. Od práwych Kátolikow, ktorzy wiernie Pánu Bogu ſłużą, onego chwalą, y grzechem śmiertelnym niebrażáią.
P. Ktorzy dyshonoruią Imię Páńſkie?
O. Oſobliwie bluźniercy, krzywoprzyśięſcy, bez boiázni, y o zbáwienie niedbáiący, z rzeczy Boſkich ſię náśmiewáiący, y wſzyſtko zgołá przykazánie przeſtępuiący.

NAUKA CZWARTA.

O Wtorey, trzećiey, y czwartey prośbie.

P. Prośbá ktora ieſt w Paćierzu?
O. Przyidź Kroleſtwo twoie,
P. O co w tey prośbie prośimy Páná Bogá?
O. A żeby w nas Krolował przez łáſkę, á potym do Kroleſtwá niebieſkiego domieśćić nas raczył.
P. Czy wſzyſcy Chrześćiánie odźiedźicą y ośiągną niebo?
O Nie wſzyſcy, ále tylko ći, ktorzy ſię go doſługowáć umieią.
P. Jáko możemy doſtąpić do niebá?
O. 1*mo*. Namiętnośći tłumiąc, y przewrotne inklinácye. 2*do*. Miłuiąc bliźniego iáko ſiebie ſamego. 3*tio:* Wſzyſtkie przećiwnośći dla miłośći Boſkiey ſkromnie znoſząc. 4*to*. Pokutę czyniąc zá grzechy. 5*to*. trwáiąc w łáſce Bożey áſz do śmierći.

P. Ktora iest trzećia Prośbá?
O. Bądź wola twoiá iáko w niebie ták y ná ziemi.
P. O co prośiemy?
O. Prosiemy o łaskę do wypełnienia woli iego Swiętey tu ná ziemi, táką ochotą, iáko onę Swięci Páńscy pełnią w niebie.
P. Co rozumiesz przez wolą Bożą?
O. Przykazánia Boże, y Kośćielne Przełożonych ták świeckich iáko y Duchownych, Rodźicow, Gospodarzòw y innych zwierzchności, iákąkolwiek máiących mándatá.
P. Ktora iest Czwarta prośbá?
O. Chlebá nászego powszedniego day nam dźiśiay?
P. O co tu prosiemy?
O. O rzeczy potrzebne do żyćia dusznego y ćielesnego.
P. Co názywasz pokármem dusznym?
O. Słowo Boże, łáskę Bożą, Inspiracyi y Nayświętszy Sákráment.
P. Ludźie dostátni, Pánowie ktorzy máią chlebá dosyć, iáko oni mogá Páná Bogá prośić?
O. Aby im go nieodeymował y dobrze użyć dał.
P. Czemu tylko o Chleb prośiemy, nie o inszą rzecz?
O. Bo práwi Chrześćiánie máią się máłą rzeczą kontentowáć, y nie szukáć zbytkow.

NAUKA PIĄTA.

O Piątey, Szostey y Siodmey Prośbie.

P. KTora iest piąta prosbá?

O. Odpuść nam nász winy, iáko y my odpuszczamy nászym winowáycom.

P. O co tu prośiemy?

O. Prośiemy Páná Bogá o miłośierdźie y odpuszczenie grzechow nászych, iáko y my odpuszczamy wszystkim nászym ktorzy nas obrázili.

P. Co czynić kiedy mowi Paćierz niechcący odpuśćić bliźniemu?

O. Sam ná się Dekret wiecznego potępienia dáie

P. Czy dosyć odpuśćić tylko ná sercu nieprzyiaćielowi, á niechćieć z nim gądáć y ná niego pátrząć?

O. Nie dosyć, trzebá go kocháć, dobrze mu czynić, zań się modlić y poczynáć sobie, ták iáko z inszemi bliźniemi.

P. Ktora iest szosta prozbá?

O. Y niewodź nas ná pokuszenie.

P. O co tu prośiemy?

O. Aby nas Pan Bog od pokus záchowáć raczył, ábo nas ták umocnił, żebysmy żádnemu poduszczeniu ćiáłá, od świátá y czartá, przezwyćiężyć się niedali.

P. Czy iest grzezh Pokusa?

O. Nie. Ale tylko zezwolenie ná nię iest grzechem, walczyć z pokusą, iest zasługá przed Bogiem.

P.

P. Czemu Pan Bog pokusy ná nas dopuscza?
O. Aby nas doswiadczył, ieżeli go miłuiemy. 2do. Aby nas upokorzył. 3tio: Abyśmy się do niego uciekali. 4to. Abyśmy sobie więcey zásłużyli.
P. Co czynić mamy w Pokusach?
O. Niedowierzáć sobie bynamniey, żegnáć się, polecáć się Pánu Bogu, Nayświętszey Pannie, y Aniolowi Strożowi, wybiiáć sobie pokusę inszymi myslámi, zrázu mocno się sprzeciwiáć, uciekáć przed okázyą, strzedz się prożnowánia.
P. Jáko się obchodzić z bluźnierską myslą, álbo przećiw Wierze?
O. Akt przećiwny raz uczyniwszy zgołá o nię nic niedbáć, áni się znią biedzić.
P. A z ćielesnemi pokusami co czynić?
O. Záraz mysli odrzucáć, y od nich się odwracáć, bynamniey się niezástánawiáiąc, á ieżeli nie ustáną, wziąść przed się iáką uczćiwą zabáwę y oną wybić sobie mysli nieprzystoyne z głowy.
P. Ktora iest ostátnia prośbá?
O: Ale nas zbaw ode złego. Amen.
P. O co tu prośiemy?
O. Aby nas Pan Bog uchował od grzechu y karánia ktorebyśmy popáść mogli, lub ná duszy, lub ná ćiele, álbo ná tym álbo ná támtym swiećie, á osobliwie áby nas bronił od ućiskow tego świátá, ile nam się

prze-

przeszkodą do służby Bożey.

P. Czemu w cáłym Paćierzu niezáżywamy tych słow, mnie, moiego, ále nas.

O. Abyśmy wiedźieli że wszystkie dobrá łaski Bożey są spolne, Kátolikow związkiem miłośći ziednoczone.

P. Ná co to przydáiemy Amen.

O. Ná znák ufnośći y nádzieie w miłośierdźiu Boskim, że otrzymamy od Chrystusá Páná o co prośiemy.

NAUKA SZOSTA.

O Pozdrowieniu Anielskim.

P. CZemu záraz po Paćierzu mowiemy Pozdrowienie Anielskie?

O. Aby się znáczyło, że niemász po Paćierzu ważnieyszey modlitwy nád Pozdrowienie Anielskie. 2*do*. Ze używamy przyczyny Błogosłáwioney Pánny ná otrzymánie o co prośiemy w paćierzu.

P. Od kogo to złożone Pozdrowienie?

O. Od Aniołá, od Elzbiety y od Kośćiołá S.

P. Ktore słowá złożone od Aniołá?

O. Bądź pozdrowiona MARYA Łáski Bożey pełná Pan z tobą.

P. Ktore słowá złożone od Swiętey Elzbiety?

O. Błogosłáwionáś ty między niewiástámi, y błogosłáwion Owoc żywotá twego.

P. Ktore słowá złożył Kośćioł Swięty?

O. JEZUS Swięta MARIA Mátko Boża modl się

śię zá námi grzesznemi teraz y wgodźinę śmierći nászey. Amen.
P. Co śię zámyka w Pozdrowieniu Anielskim?
O. Trzy rzeczy. Pozdrowienia Pánny Máryey Wysławienie y prośbá.
P. Ná co ią pozdrawiamy?
O. Abyśmy iey powinną część iáko Mátce Bożey wyświadczyli. *2do:* Abyśmy pokazáli że mamy w niey ufność, iáko w Mátce y Opiekunce naszey.
P. Ná co ią sławiemy?
O. Bo iest ze wszystkiego stworzenia nayzacnieysza y naygodnieysza.
P. Dla czego śię do niey modlemy?
O. *1mo.* Bo będąc Mátką Bożą, może nam wszystko otrzymáć u Páná Bogá. *2do.* Bo záwsze gotowa ná rátunek y wspomożenie násze.
P. Co zá rożność między modlitwámi, ktore wnośiemy do Páná Bogá, y temi co do Błogosłáwioney MARYEY Pánny y inszych Swiętych?
O. Kiedy śie modlemy Pánu Bogu álbo Chrystusowi Pánu, u niego samego miłośierdźiá żebrzemy, á u Swiętych Páńskich ná ten czás o przyczynę tylko przed Máiestatem Boskim ućiekamy śię do nich.

NAUKA SIODMA.

Do Przeczystey Pánny.

P. CZy powinniśmy mieć osobliwe nabożeństwo do Pánny Przeczystey.

O. Powinniśmy, bárdziey niż do innych Swiętych.

P. Czemu?

O. Bo iest Mátką Bożą, Krolową Niebá y ziemie. *2do.* Bo iest szczegulną ták spráwiedliwych, iáko y grzesznych Opiekunką.

P. Ná czym záwisło to prawdziwe Nabożeństwo do przeczystey Pánny MARYEY?

O. Ná czterech rzeczách. *1mo.* Poważáć ią wysoce czćić y szánowáć. *2do.* Potrzebá z ufnośćią do niey się uciekac. *3tio.* Syná iey kochánego nieobrażáć. *4to.* Cnot iey náśládowáć y drugich do tego prowádźić.

P. Jáko Przeczystą Pánnę czćić mamy.

O. *1mo.* Znależytą obserwáncyą y respektem mowic o niey, y nieśćierpić nikomu, żeby miał uwłoczyć iey częśći y czci przed námi. *2do.* Mieć w rewerencyey Obrázy iey, y Jmię Swięte MARYA. *3tio.* Uroczystośći iey z nabożeństwem obchodzić.

P. W iákiey się sposob mamy do niey uciekáć?

O. Jáko do Mátki y owszem we wszelákich potrzebách, osobliwie w pokusách przeciw czystośći, y w godźinę śmierći nászey.

P. Jáko się modlić do Przeczystey Pánny, kiedy kogo czárt kuśi, do nieczystego grzechu?

O. Przez Swięte y Niepokalane Poczęćie twoie

ie Dziewico MARYA, odwroć odemnie te złe myśli, ugaś w sercu moim ogień pożądliwości cieleśney.

P. W ktorych cnotách naybárdziey mamy iey naśládowáć?

O. W Pokorze, ćierpliwości, posłuszeństwie, miłości, á naywięcey w czystośći.

P. Jáko obchodzić Swiętá Nayświętszey Pánny?

O. Vigiliæ pośćić. *2do.* Spowiádáć się y Kommunikowáć. *3tio.* Bydź ná cáłym nabożeństwie w Kościele, to iest ná Summie, ná Kazaniách, Processyách, Nieszporze, &c. uczynić co dobrego w ten dzień ná część Nayświętszey Pánny v. g. Jáłmużnę dáć, zwyćiężyć się w czym, w gniewie, popędliwośći, uczynić miłośierny uczynek.

P. Bydź w iákim Bráctwie czy iest dobre Nabożeństwo do Nayświętszey Panny?

O. Arcydobre, ná to álbowiem postánowione Bráctwá, áby służyli Nayświętszey Pánnie.

P. Czy dosyć bydź w Bráctwie, odmawiáć Rożániec, álbo Koronkę, Szkáplerz nośić, y insze powierzchowne Akty czynić, á niedbáć o sumnienie?

O. Bynamniey, kto chce bydź prawdźiwie nabożnym do Nayświętszey Pánny, powinien *1mo.* Wystrzegáć się grzechu, żyć w boiáźni Bożey y złe nałogi rzućić, toż dopiero pełnić powinnośći Bráckie.

P. Jáką nadgrodę odbiorą prawdźiwie nabożni do Nayświętfzey Pánny ?

O. Pan BOG ich obdárzy łáſką ſwoią świętą, á błogosłáwioną będzie im Obroną we wſzyſtkich niebeſpieczeńſtwách zá żywotá y po śmierći.

NAUKA OSMA.

O Nabożeńſtwie do Aniołá Strożá.

P. MAſz ty przy ſobie Aniołá Strożá ?

O. Mam zápewne, y káżdy człowiek ná świećie żyiący.

P. Czemuż go niewidźiſz ?

O. Bo Anioł ieſt Duch ktory oczymá ćieleſnemi widźiány bydź niemoże.

P. Zkądże mamy pewność że mamy przy ſobie Anioła Strożá ?

O. Ták nas uczy Kośćioł Swięty y podáie do wierzenia.

P. Kiedy przydáie Pan Bog człowiekowi Aniołá Strożá ?

O. Ják ſkoro ſię ná świát narodźi y wynidźie z żywotá Máćierzyńſkiego.

P. Długo nas ſtrzeże Anioł Stroż ?

O. Przez cáły żywot aż do śmierći.

P. Jáko nam uſługuie po śmierći ?

O. Prezentuie duſze przed Sąd Boży, prowádźi do niebá, álbo do czyſcá, y tam ie náwiedza y ćieſzy.

P. Ná co to Pan Bog przydał człowiekowi Aniołá Strożá?

O. Ná usługi duſzne y ćieleſne.

P. Czym nam pomocny ná duſzy?

O. 1*mo*. Prośby náſze y modlitwy przed Máieſtatem Boſkim prezentuie. 2*do*. Oznáymuie nam wolą Bożą, do dobrego nas wzbudza 3*tio*. W pokuſach broni, á oſobliwie w godzinę śmierci.

P. W czym nam pomocny ná ćiele?

O. 1*mo*. Od niebeſpieczeńſtwá nas broni. 2*do*. Moc ſzátáńſką áby nam nieſzkodziłá kroći. 3*tio*. W niemocy rátuie.

P. Ná czym záwiſło Nábożeńſtwo do Aniołá Strożá?

O. 1*mo*. Uczćiwie, ſkromnie, y przyſtoynie záchowáć ſię ná káżdym mieyſcu, ſzánuiąc obecności Aniołá Strożá. 2*do*. Kocháć go y beſpiecznie uciekáć do niego o rádę, o pomoc, o obronę. 3*tio*. Bydz mu powolnym kiedy nas do dobrego prowádzi. 4to. Mowić co dzień kłádąc ſię y wſtáiąc, *Angele Dei, qui Cuſtos es mei, &c.*

NAUKA DZIEWIĄTA

O Modlitwie Poránney.

P. CO ma czynić każdy Chrześćiánin wſtáiąc?

O. Ocknąwſzy ſię záraz powinien ſię przeżegnáć y mowić. Pánie Boże ofiáruię ć

ſerce

ſerce moie, y ſamego ſiebie ná uſługę oddáię.

P. Ubrawſzy ſię co czynić?

O. Pokropić ſię wodą święconą, mowiąc oczyść Pánie duſzę moię ze wſzyſtkich grzechow ktoremi ſię brzydzę dla miłośći twoiey.

P. Odpráwiwſzy to, co trzebá czynić?

O. Uklęknąć przed Krucyfixem, álbo iákim nabożnym Obrázem, y odpráwowáć modlitwy poránne.

P. Jáko ie odpráwowáć?

O. Stáwić ſię 1mo. przed Obecnośćią Bożą, á potym oddáć pokłon Májeſtatowi Boſkiemu, wzbudźić w ſobie Akt miłośći, y żal zá grzechy, dziękowáć zá powźięte dobrodźieyſtwá, ofiárowáć wſzyſtkie ſpráwy, y prośić o pomoc łáſki Bożey.

P. Uczyń Akt Obecnośći Bożey?

O. PAnie BOZE, wierzę mocno żeś tu ieſt obecny, iáko y ná káżdym mieyſcu.

P. Uczyń Akt Adorácyey?

O. ODdáię pokłon y wyznawam żeś ieſt moim naywyżſzym Pánem.

P. Uczyń Akt dziękczynienia?

O. DZiękuię za wſzyſtkie łáſki y Dobrodzieyſtwá, ktoremi przez cáły żywot, á oſobliwie tey nocy raczyłeś mię obdárzyć.

P. Uczyń Akt miłości?

O. MIłuię ćię Panie Boże, ze wſzyſtkiego ſercá mego, ze wſzyſtkiey duſze moiey, y miłowáć ćię prágnę áſz ná wieki naywyżſze Dobro.

P. Uczyń Akt ſkruchy?

O. ŻAl mi żem kiedykolwiek ćiebie Dobrodźieiá mego obráźił, mam wolą poprá-wić ſię, ſpowiádáć y pokutowáć; zá pomocą łáſki twoiey.

P. Uczyń Akt Oblácyey?

O. OFiáruięć Pánie Boże wſzyſtkie ſpráwy, myśli, ſpráwę y robotę moię, y nic niechcę czynić, iedno dla ſamey miłośći twoiey á zbáwienia mego.

P. Uczyń Akt prośby?

O. WIeſz dobrze moy Pánie, iáko potrzebuię łaſki twoiey Swiętey, więc użycz iey proſzę ábym ćię więcey nie obrażał, y w cnotách Chrześćiáńſkich ćwiczył ſię.

P. Skończywſzy te Akty iáko ſię modlić,

O. Zmowic trzy Pacierze, trzy Zdrowáś Márya, y Credo, ná pámiątkę Troycy Swiętey. Litánią do Nayświętſzey Pánny, y Modlitwę do Aniołá Strożá. Proſtacy niech przydádzą Boże przykazánie y Kośćielne.

P. Czy mogą bydź odpráwione te modlitwy ná łożku, álbo ſię ubieráiąc?

O. Trzebá ſię tego wyſtrzegáć, dla ſłuſzney

Jednák

iednák przyczyny, kiedy ráczey nieſpoſobnośći zdrowia gwałtownego, zabáwy, á to mogło ſię pozwolić.

P. Czy kiedy mogą bydź te modlitwy opuſzczone? v. g. kto nie ráno wſtáie, że ma co robić?

O. Zadną miárą nie trzebá ich opuſzczáć, choć by człowiek naywięcey miał ná głowie, bo od Páná Bogá potrzebá wſzyſtko záczynáć.

P. Co rozumieſz o tákim Kátoliku, co wſtáiąc y ſpáć idźie bez paćierzá?

O. Ztrudnośćią może bydź zbawion, ieżeli ſię niepopráwi.

NAUKA DZIESIĄTA.

O Mßy Swiętey.

P. CO ieſt Mſza Swięta?

O. Jeſt Ofiárá Páná náſzego Jezuſa Chryſtuſa, ktorą Kápłan ná pámiątkę Męki Jego Swiętey y śmierći Bogu Oycu ofiáruie.

P. Od kogo Mſza Swięta poſtánowiona ieſt?

O. Od ſamego Zbáwićielá Páná przy oſtátniey Wieczerzy.

P. Ná iáką Táięmnicę odpráwuie ſię wKośćiele Bożym?

O. Ku Czći y Chwale Máieſtatu Boſkiego. 2do, Ná dziękczynienie zá iego Dobrodzieyſtwá

stwá. *3tio.* Ná uproszenie łask do zbáwienia potrzebnych. *4to.* Ná odpuszczenie grzechow.

P. Dla czego Msza Swięta nie pospolitym ięzykiem się odpráwuie, ále niezrozumiánym od wszystkich?

O. Bo Msza Swięta nie iest dla náuki, y ćwiczenia rozumu, iáko Kazánia, czytánia Ksiąg, Káthechysmy &c. ále dla oddánia powinney czći Bogu, co wszystko ięzykiem niezrozumiánym odpráwić się może, álbo lud pátrząc rozumie dobrze, iż Kápłáni zá nie y zniemi Páná Bogá chwalą.

P. Czemu ná Mszy Swiętey iedne rzeczy ćicho drugie głośno mowią?

O. Bo niektore są Táiemnice, ktorych pospolstwu ogłászáć się niegodzi.

P. Msz a złego Kapłáná czyli ták ważna iáko dobrego?

O. Káżda z strony poświącánia y Ofiáry iednákowa iest: bo iáko dobroć Kápłáná służącego niepomaga, ták y złość nieprzeszkadza, áby tám niemiało bydź Ciáło y Krew Páńska. gdy się porządnie Msza S. odpráwuie.

P. Co iest zá rożność między Ofiárą Mszey Swiętey, á tą ktora byłá ná Krzyżu?

O. Tá tylko iest rożność, że ná Krzyżu byłá Ofiárá krwáwa, tu záś nie krwáwa.

P. Co znáczą Ceremonie Mszy Swiętey?

O. *1mo.* Zywot, Mękę, y śmierc Chrystusa Páná. *2do.* Wszystkie łáski y Dobrodzieystwá ktore BOG czynił, y do tych czas czyni Kościołowi swemu. *3tio.* Cnoty y świątobliwość żywotá, ktora się powinná znáydowáć w Kápłánie.

NAUKA JEDENASTA
O Sposobie słuchánia Mszy Swiętey.

P. WIele częśći we Mszy Swiętey?

O. Preparácya álbo Przygotowánie, Oblácya, albo Ofiárowánie, Kommunia álbo dźiękczynienie,

P. Długo trwa Preparácya?

O. Od początku Mszy Swiętey áż do Sanctus, kiedy pierwszy raz dzwonią. Od *Sanctus* do *Pax Domini*, kiedy Kápłan łamie Hostyą Potym Oblácya, Kommunia, dziękczynienie.

P. Co czynić pod czás Preparácyey?

O. *1mo.* Odmowic tę Modlitwę:

OFiáruięć Pánie Boże to słuchánie Mszy S: w iednoczeniu zasług Páná nászego JEZUSA Chrystusa zá grzechy moie y cáłego świátá, tak żywych iáko y umárłych, á przytym ábym ći godnie zá wszelakie Dobrodzieystwá podziękował, łáski potrzebne do zbáwienia uprośił, y iáko Naywyższemu Pánu częśc powinną oddał.

P. Coż

P. Coż czynić od *Sanctus* pod czás Oblácyey?
O. Tak się modlić. Dziękuię ć Zbáwićielu moy zá śmierć y Mękę drogą twoię Przenayświętszą, zá postánowienie Przenayświętszego Sákrámentu y Ofiáry Mszy S. Kiedy Kápłan podnośi Hostyą mowić: Záwitay Ciáło, &c. Kiedy Kápłan podnośi Kielich mowić: *Ave Sangvis Christi, &c.* Potym bądź Pozdrowiona, &c.
P. Co czynić kiedy dzwoni po Elewácyey?
O. Gotowáć się do Kommuniey Duchowney.
P. Jáko się gotowáć?
O. 1*mo*. Wzbudzić w sobie gorące prágnienie. 2*do*. Złączyć się z Chrystusem w Hostyey poświęconey. Utáiony moy drogi JEZU, poniewasz dla niegodnośći moiey niemogę ćię przyiąć do przybytku sercá mego, rzetelnie chcę przynamniey Kommunikowáć duchownie, ábym się z tobą Bogiem ziednoczył, Ciebie naywyższe Dobro uśilnie miłował, y wychwalał ná wieki.
P. Przy dokończeniu Mszy Swiętey kiedy Kápłan Orácye odpráwuie co czynić?
O. Dziękowáć Pánu Bogu żeć dał wysłucháć Mszy Swiętey, y prośić o odpuszczenie defektow w słuchániu iey popełnionych.

NAUKA DWUNASTA.

O Codźiennych ſpráwách álbo zabáwách Człowieká Chrześćiáńſkiego.

P. CO ma czynić Chrześćiánin przed záczęćiem znáczney iákiey ſpráwy ?

O. Polećić ie Pánu Bogu mowiąc : Pánie ná część ná Chwałę twoię , chcę to czynić , proſzę o błogosłáwieńſtwo.

P. Co czynić żeby człowiek nie wpadł wgrzech iáki ?

O. Przywodźić ſobie częſto ná pámięć Obecność Boſką y mowić, záchoway mię Pánie w łáſce twoiey. żebym ćię nieobráził.

P. Kiedy kto ćierpi pokuſę co czynić ?

O. Trzebá mowić idź precz ſzátánie , wolę umrzeć niżeli zezwolić ná twoie poduſczenie.

P. Kiedy kto poſtrzeże że zgrzeſzył co powinien czynić ?

O. Padſzy ná koláná żáłowáć zá to mowiąc : zgrzeſzyłem Pánie , proſzę o miłoſierdźie y odpuſzczenie, chcę ſię popráwić y Spowiádáć tego grzechu. Potym żądáć ſobie pokutę y wypełnić.

P. Kiedy kogo co dolega co czynić ?

O. Ofiárowáć to w Rány Chryſtuſowe , y prośić o ćierpliwość.

P. Kiedy człowiek ponośi iáką przykrość od bli-

bliźniego iák się trzebá záchowáć?

O. Niemśćic się, nieoddawáć złym zá złe, ále skromnie znośić y z serca winowaycy odpuśćić.

P. Przed iedzeniem iáko się modlić?

O. Błogosław nas Pánie y te Dáry, &c.

P. Wstawszy od stołu iáko dziękowáć?

O. Dziękuięć Wszechmogący Boże, &c.

P. Kiedy Kápłan nieśie Páná Jezusá do chorego co czynić?

O. Idź zá nim, á ieśli niemożesz, westchniey do Páná Bogá, Zmiłuy się Pánie nád tym chorym, day mu łáskę twoię Swiętą. Potym zmow Paćierz.

P. Kiedy dzwonią umárłemu iáko się modlić?

O. Pánie dáy mu wieczny pokoy, á mnie szczęśliweześćie z tego świátá.

P. Kiedy idźiesz przez Cmentarz iáko się modlić?

O. Dusze wiernych niech odpoczywáią w Pokoiu. Paćierz y Pozdrowienie Anielskie.

P. Idąc mimo Crucyfix álbo Bożą mękę iáko się modlić?

O. Kłániamy się tobie y błogosłáwiemy ćię Jezuśie Chrystuśie, iż przez Krzyż y Mękę twoię świát odkupiłeś.

P. Kiedy Zegar biie albo dzwonią, iáko się modlić?

O. Niech będźie Imię Páńskie pochwalone teraz y ná wieki. Amen.

NAUKA TRZYNASTA.

O Modlitwie Wieczorney.

P. CZy powinien ſię káżdy modlić nim ſpáć idzie ?

O. Bez wątpienia ma to záwſze czynić.

P. Sprácowánemu ná robóćie álbo ſnem zmorzonemu , czy godzi ſię iść ſpáć bez Modlitwy ?

O. Bynamniey: trzebá ſię koniecznie zwyćiężyć dla miłośći Bożey.

P. Jáko máią bydź odpráwowáne Modlitwy Wieczorne ?

O. Goſpodarz albo Goſpodyni , zwoławſzy wſzyſtkich domowych kazáć im klęknąć , przeżegnáć ſię głośno, w Imię Oycá, y Syná, &c. y rzec ſtawmy ſię przed Obecnośćią Boſką , y dźiękuymy Pánu Bogu zá wſzyſtkie nam dáne dobrodźieyſtwá , á oſobliwie zá dźiśieyſze.

Modlitwy Wieczorne mowić rożne ; y tu exáminowáć ſię coſmy popełnili przećiwko woli Bożey.

P. Kiedy ſię człowiek oczući w nocy co ma czynić ?

O. Powinien podnieść ſerce do Pána Bogá , mowiąc: Niech będźie pochwalone Imię Páńſkie teraz y ná wieki wiekow. JEZUS MARYA JOZEF, ofiáruię wam Duſzę moię.

P. Kto

P. Kto niemoże záſnąć co ma czynić?

O. Wziąść Koronkę álbo Rożániec y odmawiáć ná nim, á ták prętko záśnie.

NAUKA CZTERNASTA.

O Chorobie.

P. DLa czego Pan Bog ná nas dopuſzcza rozmáite choroby?

O. *1mo.* Zeby martwione Ciáło podlegáło Duchowi. *2do.* Ná oderwánie ſercá náſzego, od miłośći rzeczy doczeſnych y obrocenie go do ſiebie. *3tio.* Abyśmy ſię gotowáli do ſzczęśliwey śmierći.

P. Co trzebá czynić kiedy kto wpádnie wchorobę?

O. *1mo.* Przyiąć ią wdzięcznie z dopuſzczenia Bożego. *2do.* Ofiárowáć ią Pánu Bogu. *3tio.* Prośić áby nam byłá ku zbáwieniu.

P. Jáko záwrzeć to wſzyſtko krotkiemi ſłowy?

O. Pánie Boże przyimuię tę niemoc z rąk twoich Przenayświętſzych, *y* ofiáruię ią zá grzechy moie ćięſzkie, użycz mi łáſki ábym ią ćierpliwie znośił.

P. Ktorych ſię grzechow chory wyſtrzegáć powinien?

O. *1mo.* Niećierpliwośći. *2do.* Gniewu. *3tio.* Szemránia przećiwko P. Bogu. *4to.* Z desperácyey życzyć ſobie śmierći. *5to.* Nieſłucháć rády Doktorow. *6to.* Niemyślić o

zbáwieniu, y ode dniá do dniá odkłádáć Spowiedz. *7mo.* Wzdrygáć śię przyiąc oſtátniego Pomázania. *8vo.* Rzeczy ſwoich nie dyſponowáć przez Teſtáment. *9no.* Zbytnie prágnąc zdrowia y obawiáć śię śmierći.

P. W ktorych cnotách chory naybárdźiey ćwiczyć śię powinien?

O. Potrzebá *1mo.* Choremu ćierpliwośći w boleśćiách. *2do.* Łáſkáwośći ku tym ktorzy mu usługuią. *3tio.* Duchá pokutnego áby ofiárował Pánu Bogu zá grzechy co go dolega. *4to.* Modlitwy, áby śię ućiekał część do Chryſtuſa ukrzyżowánego. *5to.* Zdawać śię ná wolą Bożą.

P. Jákim śię nabożeńſtwem ma zábawiác chory?

O. Podnośić częſto ſerce do Páná Bogá y czynić gorąco te áffekty.

1mo. Dźiękczynienia.

Bądź pochwalon Pánie żeś ná mnie dopuśćił tę niemoc, żeś mi odiął zdrowie, wſzyſtko to ná moie lepſze.

2do. Offiárowánie.

BOZE moy ofiáruię te boleśći, ckliwośći y dolegliwośći, ktoremiś mię náwiedźić raczył zá grzechy moie, gotowem ieſt ćierpieć ieżelić śię ták podoba.

3tio Prozbá.

Day mi Pánie ćierpliwość y ſtoſowánie śię do woli twoiey świętey.

4to. AKT. Skruchy.

Záłuię ſerdecznie, żem kiedy Bogá mego Dobro nieſkończone obráźił, ſpodźiewam ſię że ſię zmiłuieſz nádemną.

5to. AKT Miłośći.

Miłuię ćię Boże ze wſzyſtkiego ſerca, ćieſzę ſię że cokolwiek ućierpię dla miłośći twoiey.

6to. AKT Pokuty.

Moy naydroższy Zbáwićielu przykładam tę trochę bolu do gorzkiey Męki twoiey ná zgłádzenie grzechow moich.

7mo. AKT Prágnienia.

Kiedy ćię oglądam dobry JEZU, rychło ſię z tobą ćieſzyc będę.

8vo. *AKT Polecánia ſię Nayświętſzey Pánnie.*

Swięta MARYA Mátko Boża, Ućieczko grzeſznych przybądź mi ná rátunek.

9no. Swięty Pátronie N, moy, przyczyń ſię zá mną do Páná Bogá.

10. Swięty Aniele Stróżu, nieodſtępuy odemnie, broń mię, rátuy, teraz y w godźinę śmierći moiey. Amen.

TRAKTAT TRZECI.
O MIŁOSCI.
NAUKA PIERWSZA.
O Przykazániu Miłośći.

P. KTora Cnotá ze wſzyſtkich ieſt naycelnieyſza?

O. *Miłość.* Wſzyſtkie álbowiem cnoty miłośćią ſtoią, á bez niey żadney zaſługi ku żywotowi wiecznemu niemáią.

P. Co ieſt Miłość Boſka?

O. Jeſt Dar Boży, ktorym miłuiemy Páná Bogá nádewſzyſtko dla niego ſamego, á bliźniego dla Bogá, iák ſiebie ſamego.

P. Wieloráka ieſt Miłość?

O. Dwoiaka, Miłość Bogá y Bliźniego.

P. Jáko mamy Páná Bogá miłowáć?

O. Ze wſzyſtkiego ſercá, z duſze ſił ſwoich.

P. Co to ieſt Miłość Páná Bogá ze wſzyſtkiego ſercá?

O. Przekłádáć go nádewſzyſtko dla tego ſzczegulnie, iż tego nieſkończenie godźien, y woleć ráczey umrzeć niżeli go obrazić.

P. Jáko trzebá miłowáć bliźniego?

O. Ták iáko ſiebie ſamego, á to ſzczegulnie dla Páná Bogá.

P. Co ieſt miłowáć bliźniego iáko ſiebie ſamego dla Páná Bogá?

O. Mieć

O. Mieć dobrą wolą ku niemu, weſelić ſię z iego ſzczęśćia, ieśli go ma, á ieſli niema życzyc mu go iák ſobie, y czynić mu dobrze ile można, dla tego iż Pan Bog roſkázuie, że ieſt Obrázem Boſkim, y że go Pan Bog miłuie.

P. Do czego nas obliguie Przykazanie miłośći Bożey?

O. Dla dwoch rzeczy. 1mo. Abyſmy nigdy przyiázni z Bogiem przez grzech śmiertelny nierozrywáli. 2do. Ná rzetelne miłośći Boſkiey Akty zdobywáli ſię.

P. Kiedy powinniſmy zdobywáć ſię ná Akt miłośći Boſkiey?

O. 1mo. Do rozumu przyſzedſzy, ſkoro człowiek pozna iż BOG ieſt naywyżſzym Dobrem y Stworcą iego. 2do. W ćięſzkich iákich pokuſach z ktorych niemoże ſię chybá przez Akt miłośći Bożey ſałwowáć. 3tio. Wgodzinę śmierći, álbo kiedy ſię znáyduie w iákim niebeſpieczeńſtwie żywotá. 4to. Kiedy chce Akt ſkruchy uczynić.

P. Uczyń Akt miłośći Bożey?

O. Boże moy miłuię ćię nádewſzyſtko dla tego ſzczegulnie żeś ieſt nieſkończenie godźien, wolę ſtokroć umrzeć.

P. Miłość bliźniego ná kogo ſię powinná śćiągáć?

O. Ná wſzyſtkich, zgołá ták przyiaćioł, y nieprzyia-

przyiaćioł, poniewaſz Chrzyſtus zárownie wſzyſtkich umiłował.

P. Jáki porządek záchowáć trzebá miłośći bliźniego?

O. Powinien człowiek reſpektowáć wielce ná ſwoie zbáwienie, y duſzny ſwoy pożytek, niż ná zbáwienie y pożytek duſzny bliźniego. Zbáwienie záś y pożytek iego duſzny ma przekłádáć nád włáſne zdrowie y żywot ćieleſny. Tegoż iednák zdrowia y żywotá włáſnego, więcey ma ochraniáć, niżeli bliźniego. Cáłośći iednák bliźniego ná zdrowiu powinien przekłádáć nád dobrá ſwoie docześne, ále y tych może bárdźiey przeſtrzegáć niż cudzego.

P. Czy powinniśmy rátowáć bliźniego w oſtátniey potrzebie zoſtáiącego?

O. Powinniſmy pod grzechem śmiertelnym ile możnośći.

P. Wielorákie ſą uczynki miłośierdźia ktoremi rátuiemy bliźniego?

O. Dwoiákie, ćieleſne y Duchowne.

P. Ktore ſą ćieleſne?

O. Siedm: Grzeſzącego nápomnieć, nieumieiętnego náuczyć, &c, &c.

P. Jáko ſiebie ſamego ma kocháć Chrześćiánin?

O. 1*mo.* Zbytkámi obżárſtwá, álbo iákiey ſweywoli, zdrowia codźiennie ſobie niepſowáć. 2*do.* O zbáwienie duſze ſwoiey ná-

wſzy-

dewszystko się stáráć, á to dla miłośći Bożey, áby ná wieki Páná Bogá nie przeklináć.

NAUKA WTORA.

O Dekalogu, álbo Boskim Przykazániu.

P. KTora iest trzećia powinność Człowieká Chrześćiáńskiego?
O. Miłowáć Páná Bogá ze wszystkiego sercá.
P. Po czym poznáć że kto szczerze miłuie Páná Bogá?
O. Po záchowániu Przykazań iego.
P. A za potrzebne do zbáwienia Boże Przykazánie?
O. Koniecznie potrzebne, ták dálece ktoby choc iedno przestąpił, stáie się winnym karánia wiecznego.
P. Kogo obliguie Boże Przykazánie?
O. Wszystkich ná świećie żyiących, rozum doskonáły máiących.
P. Czy może káżdy z nas wszystko przykázánie záchowáć?
O. Może bez wątpienia, zá łáską Bożą y własnym uśiłowániem.
P. Bez łáski Bozey czy możemy ie wypełnić?
O. Zadną miárą, bo człowiek sam bez się niemoże nic dobrego uczynić, álbo złego czynić.

P. Dáieli

P. Dáieli Pan Bog łáskę wszystkim ná wypełnienie Przykazań swoich?
O. Dáie, byle o nie prośili, y co należy z strony swoiey czynili.
P. Jáka iest zapłátá tych, co przestrzegáią Przykazánia Bożego?
O. Błogosłáwi im Pan Bog ná tym świećie, á po śmierći żywot wieczny dáie.
P. Jákie karánie tych co nieprzestrzegáią Przykazánia Bożego?
O. Náwiedza ich zá zywotá rozmáitemi plagámi, á po śmierći ogniem wiecznym karze.
P. Ktore iest ćięższe Przestępstwo przykazánia Boskiego?
O. Pierwszego Przykazánia iest przestępstwo niżli drugiego, drugiego záś ćięższe niźli trzećiego, &c. ćiężey bowiem Páná Bogá obrażamy uczynkiem niż mową, ćiężey mowieniem, niżli pomyśleniem.
P. Powinien káżdy umieć cáłe Boże Przykazánie od słowá do słowá iáko Paćierz?
O. Powinien y gdyby iednák niemogł się go náuczyć, przynamniey ma wiedźieć co się w nim zámyka.
P. Ná wiele częśći dźieli się Boże Przykazánie?
O. Ná dwie częśi. W Pierwszey Częśći te się zámykaią co się sámego Páná Bogá tykáią. A te są trzy ná początku położone. Do drugiey częśći należą te Przykazánia ktore się śćiągáią ná bliźniego, á tych iest śiedm.

NAU-

NAUKA TRZECIA.

O Pierwszym Przykazániu.

P. POwiedz pierwsze przykazánie?
O. Niebędziesz miał Bogow cudzych przedemną?
P. Powiedz co tu nam Pan Bog przykázuie?
O. Abyśmy onego zá Bogá ználi, iemu Część y pokłon Boski oddawáli.
P. Jáko to wypełnić?
O. *1mo.* Wierząc mocno wszystko co Kośćioł Swięty o Pánu Bogu náucza y do wierzenia podáie. *2do.* Pokłádáiąc wszystkę nádzieię y ufność w Bogu. *3tio.* Miłuiąc go nádewszystko. *4to.* Część mu należytą przez Akty Religiey wyrządzáiąc.
P. Ktore są przednieysze Akty Religiey?
O. Adorácya àlbo pokłon, Ofiárá Swięta, śluby, Modlitwá, wszystkie obrządki ábo Pacierze, ceremonie Kośćielne, y inne nabożeństwo.
P. Kiedy oddawáć pokłon Panu Bogu?
O. Wstáiąc rano y kłádąc się spáć. *2do.* Wszedszy do Kośćiołá ábo idąc nimo Kośćioł, kiedy podnoszą Przenayświętszy Sákráment, ábo do chorego z nim idą. *4to.* Kiedy przystępuiemy do Stołu Bożego. *5to.* Kiedy słyszemy że kto bluźni Imię Boskie.
P. Uczyń Akt Adorácyi.
O. O Boże moy upadam przed Máiestatem twoim pokłon ći oddáiąc ze wszystkie-

mi Swiętemi, iáko naywyższemu Pánu y Stworcy moiemu.
P. Komu właśnie Adorácya należy?
O. Sámemu Bogu, y Chrystusowi Pánu.
P. Czy godźi się adorowáć Krzyż Swięty, gwoźdźie, ćierniową Koronę y inne instrumentá męki Páńskiey, ták obrázy Chrystusa Páná?
O. Godźi, referuiąc się z tym Honorem do Boskiey Osoby iego.
P. Część ktorą Nayświętszey Pánnie oddáiemy Aniołom Bożym, Swiętym Páńskim, czy może bydź názwána Adorácya *Cultus latriæ*.
O. Nie może, bo Adorácya iest honor samemu Pánu Bogu należyty.
P. Jáką część mamy oddawáć Nayświętszey Pánnie?
O. Po Bogu naywiększy iáko nayzacnieyszey Kreáturze, Mátce Bożey.
P. Jáko mamy czćić Swiętych Páńskich y Aniołow?
O. Jáko Przyiaćioł Boskich y wiernych sług iego?
P. Co zá sposob iest czćić Swiętych Páńskich?
O. Pozdrawiáiąc ich, wzywáiąc, modląc się do nich, dźiękuiąc y násláduiąc.
P. Aza iednáko modlemy się Swiętym Bożym iáko Bogu?
O. Nieiednáko, bo się modlemy Pánu Bogu, áby

áby nas ſam wyſłuchał y rátował; á Swiętych Bożych prośimy, áby ſię przyczynili do Pána Bogá zá námi.

P. Powinniſmy cźćić Relikwie Swięte?

O. Powinniſmy, bo ćiáłá ich były członkámi Chryſtuſowemi. 2do. Bo po zmartwychwſtániu doſtáną ſię do niebá. 3tio. Bo przez nie Pan Bog ſiełá cudow czyni.

P. Godźi ſię cźćić Obrázy Swiętych Bożych y do nich ſię modlić?

O. Godźi referuiąc ten honor, ktory Obrázom wyrządzamy ná ſamych Swiętych.

NAUKA CZWARTA.

O Grzechách przećiw Przykazániu Pierwßemu.

P. KTore ſą grzechy przećiw temu Przykazániu pierwſzemu?

O. Te ktore ſię ſprzećiwiáią Wierze, Nádźiei Miłośći, Religii.

P. Wylicz grzechy przećiw Wierze?

O. Niewierzyć w Páná Bogá, iáko Atheiſtowie. 2do. Wyznawáć Bogow iáko Pogánie. 3tio. Niewiezyć JEZUSA Chryſtuſa iáko Zydowie. 4to. Nie wſzyſtko wierzyć co Kośćioł Swięty do wierzenia podáie, iáko Heretycy. 5to. Wątpić o iákim Artykule Wiáry. 6to. Wdawáć ſię w niebeſpie-

czeń-

czeństwo strácenia Wiáry czytáiąc v. g. Heretyckie księgi bywáiąc ná ich Nabożeństwie, wdáiąc się z niemi w rozmowy strone Wiáry. 7mo. Nieumieć Táiemnic Wiáry, y inszych rzeczy do zbáwienia potrzebnych.

P. Wylicz grzechy przećiwko Nádźiei.

O. 1mo. Rozpacz o Miłośierdźiu Bożym. 2do. grzeszyć w nádźieie Spowiedzi, że Pan Bog dobry. 3tio. Spodźiewáć się niebá á nierobić ná nie. 4to. Dufáć więcey y pokładáć nádzieię w śiłách włásnych, wpromocyi ludzkiey bárdźiey niż w Páná Bogá.

P. Wylicz grzechy przećiwko Miłośći Bożey?

O. 1mo. Przekłádáć w miłośći stworzenie nád Páná Bogá. 2do. Gniewáć się ná dopuszczenie Boże, szemráć, bluznić, &c. 3tio. Chlubić się z grzechu iákiego. 4to. Niechćieć pokutowáć y trwáć w grzechu dobrowolnie. 5to. Czynić co dla interessu y upodobánia ludzkiego, nie dla Páná Bogá.

P. Wylicz grzechy przećiw Religii.

O. 1mo. Báłwochwálstwo, kiedy kto stworzenie czći zá Bogá. 2do. Czárnoksięstwo. 3tio. Wierczenie álbo wrożenie. 4to. Zabobony. 5to. Czáry. 6to. Sprofanowánie rzeczy Boskich, iáko gdy kto náśmiewa się z Ceremoniy Kośćielnych, słowa, Pismá Swiętego, ná żárty obraca, szpeći.

P. Po czym poznáć zabobony, czáry, gusłá, &c.

O. Po tym, że owá rzecz, ktorey ná dokazánie czego używamy. v. g. lanie Ołowiu, mowienie pewnych słow, noszenia sobie pewnych węzełkow, &c, &c. Niema tey mocy áni przez się, áni z postánowienia Kościołá Swiętego.

NAUKA PIĄTA.

O Drugim Przykazániu

P. KTore iest drugie Przykazánie?

O. Niebędziesz brał Imienia Páná Bogá twego nádáremno.

P. Co nam Pan Bog rozkázuie w tym Przykazániu?

O. Przysięgáć niesłusznie ná Imię Jego.

P. Co rozumiesz przez Imię Páńskie?

O: Wszystkie Imioná Boskie, Chrystusa Páná, Swiętych Bożych, y owych rzeczy, ktore máią szczegulną relácyą do Páná Bogá. v. g. S. Krzyż, święte Sákrámentá. &c.

P. Czy godzi się czásem przysięgáć.

O. Godzi, bo przysięgá sprawiedliwa iest Akt religiey, iáko się wyżey powiedziáło.

P. Co trzebá záchowáć iákby kto bez grzechu przysięgał?

O. 1*mo* Aby byłá prawdá ná co przysięga. 2*do*. Aby rzecz byłá słuszna sprawiedliwa. 3*tio*

Nieprzyfięgáć bez potrzeby, y lekkomyslnie, ále zdobrą uwagą, rekollekcyą, y uczćiwośćią.

P. Wieloráko możemy grzefzyć przećiw temu przykazániu?

O. Troiáko, 1mo. Złym przyfięgániem. 2do. bluźnierftwem. 3tio. Niewypełnieniem flubow.

P. Jáka ieft zła przyfięgá?

O. 1mo. Kiedy kto o ládá co przyśięga. 2do. Kiedy przyśięga co złego uczynić. 3tio. Kiedy przyśięga fałfzywie, y to fię zowie Krzywoprzyśięftwo.

P. Czy wolno krzywoprzyśięgác, dla uwolnienia v. g. bliźniego?

O. *Non funt facienda mala, ut eveniant bona.* Nie wolno, bo niegodźi fię grzefzyć áby co dobrego urofło.

P. Wielorákim fpofobem może kto bluźnić Páná Bogá?

O. 1mo. Przyznáiąc Pánu Bogu co nieprzyftoynego, ábo co mu nie fłuży. 2do. Uymuiąc co mu właśnie należy. 3tio. Przypifuiąc ftworzeniu co famemu Pánu Bogu należy. 4to. Złorzecząc Pánu Bogu y Swiętym, álbo z nich fzydząc.

P. Co ieft Votum, álbo flub?

O. Jeft obietnicá dobrey rzeczy iákiey Pánu Bogu.

P. Kiedy kto postánowi ná umyśle co dobrego uczynić, czy to iest Votum?
O. Nie iest Votum, bo niemász obietnice, ále tylko przedśięwźięćie.
P. Po czym rozeznáć Votum, od postánowionego przedśięwzięćia?
O. Po tym, bo kiedy kto czyni Votum obliguie śię pod grzechem do wypełnienia, á kiedy tylko do przedśięwźięćia, nieobliguie śię.
P. Czy może odmienić ná co inszego?
O. Może ná co lepszego, byle niebyło z krzywdą bliźniego.
P. Jáko może kto zgrzeszyć przećiwko ślubom?
O. *1mo.* Kiedy kto śluby czyni nieważne, álbo tákie ktore są przeszkodą rzeczy lepszey. *2do.* Kiedy niewypełnia co Pánu Bogu przyobiecał. *3tio.* Kiedy odwłacza od słuszney przyczyny.

NAUKA SZOSTA.

O Trzećim Przykazániu.

P. POwiedz trzećie Przykazánie!
O. Abyś Dźień Swięty święćił.
P. Ná co nam Pan Bog rozkázuie w tym Przykazániu?
O. Przykazuie nam obserwowáć Niedźiele, y Swięta od Kośćiołá nákazáne.
P. Jáko trzebá Swięto obserwowáć?
O. *1mo.* Nietrzebá śię báwić robotą ręczną álbo słu-

bo służebną. *2do.* Słucháć Mszy Sw. Kazánia, y cáły dzień trwáć ná Nabożeństwie.

P. Co zá grzech robić w Swięto?

O. Smiertelny, chybá żeby kto máły tylko czás ná roboćie strawił, bo by był tylko powszechny.

P. Kiedy przypádnie iáka nagła potrzebá czy wolno robić?

O. Wolno zá pozwoleniem Pásterskim.

P. Jáko słucháć Mszy awięcey?

O. Zupełnie, z pilnośćią y Nabożeństwem.

P. Ktorzy niesłucháią zupełnie?

O. Owi, co niebywáią ná początku, álbo nie czekáią końcá?

P. Ktorzy są co niesłucháią Mszy Swiętey z pilnośćią?

O. Owi co gadáią, drzymią, po ludźiách pátrzą, álbo o czym inszym myślą pod czás Mszy Swiętey.

P. Jáko Mszy Swiętey słucháć nabożnie?

O. Uklęknąć ku Ołtarzowi, y modlić się goraco, álbo odmawiáć Paćiorki, álbo wten sposob iákiśmy podáli o słucháiu Mszey.

P. Czy ważna Msza Swięta kiedy w ćizbie będąc kápłáná niewidźi?

O. Ważna, byle człowiek był przytomny w Kośćiele, w bábincu, álbo w przyśionku.

P. Przez co człowiek bywa wymowiony od Mszy Swiętey?

O. Kie-

O. Kiedy iey cále niemoże słucháć iako żegluiący, chorzy, w więźieniu zostáiący. 2do. Kiedy ma słuszną przyczynę ktora go uwalnia, v. g. Chorego pilnowáć, ochronić szkody, co Spowiednik rozsądźić powinien.

P. Jáko Dźień S. w nabożeństwie trawić?

O. Ráno rozporządźiwszy w domu, iść do Kośćiołá wczás, święconą się wodą pokropić, ieżeli przyidźiesz przed Nabożeństwem, dźiękuy Pánu Bogu zá Dobrodzieystwá przez ten tydźień odebráne, uważay czymeś ták dobrego Páná obráźił, iść zá Processyą, słucháć Kazánia y Mszy Swiętey, wychodząc z Kośćiołá ieżeli możesz day jáłmużnę ubogiem. Do domu przyszedszy, pytáć drugich czego się náuczyli z Kazánia. Po obiedźie báwić się czytániem pobożnym, iść ná Nieszpor uczyć dźiatki Bożego Przykazánia. Ná koniec ták się spráwowáć żeby się mogł rozeznáć dźień Swięty od powszedniego.

P. W ktorym Kośćiele powinien káżdy bywáć w Swięto?

O. W Páráfiey, áby był od Pásterzá włáśnego poznány.

P. Czy obserwuią dni Swięte owi, ktorzy Mszy S. ná iedney nodze wysłuchawszy, cáły dźień ná pijátyce trawią, ná tańcách, y zabáwách nieprzystoynych?

O. Nie: Miásto przysługi iákiey, to Páná Bogá obrażáią, y dáleko ciężey, niż owi co w Swięto robią grzeszą.

NAUKA SIODMA.
O Czwartym Przykazániu.

P. KTore iest czwarte Przykazánie?
O. Czciy Oycá twego y Mátkę twoię.
P. Co trzebá rozumieć przez Oycá y Mátkę?
O. Tych wszystkich co máią iákąkolwiek zwierzchnosć nád námi, iáko to *1mo*. Rodzice. *2do*. Gospodarze Gospodynie, *3tio*, Mężowie. *4to*. Pásterze y Práłaci. *5to*. Urzędnicy, Panowie, y Krolowie od Bogá wysadzeni. *6to*. Dozorcy, Náuczyciele. *7mo*. Opiekunowie. *8vo*. Ludzie státeczni Sędziwi.
P. Cosmy Rodzicom powinni?
O. *1mo*. Miłość. *2do*. Poszánowánie. *3tio*. Posłuszeństwo. *4to*. Wspomożenie *5to*. Modlić się zá nich po śmierci.
P. Jáko mamy Rodzicow miłowáć?
O. Zycząc im wiekszego dobrego ná duszy y ná ciele y czynić według możności.
P. Jáko szánowáć?
O. Poważáć ich w sercu, z uczciwością do nich mowić, defektá ich táić, znośić, odradzáć y zásłániáć, skromnie się przed niemi záchowáć.

P. Jáko

P. Jáko ich ſłucháć?

O. Pełniąc ochotnie wolą ich y rozkazánie we wſzyſtkim bez obrázy Bożey.

P. Abo niepowinny dźiatki ſłuchać Rodźicow z Obrázą Bożą?

O. Niepowinni, bo iáko Rodźicy niepowinni tákich rzeczy rozkázowáć, ieżeli rozkázu-ią, to grzeſzą. Tákie dźiatki niemogą roz-kazánia pełnić, á ieżeli pełnią rozkazánie od grzechu nie ſą wolne, Toż o wſzy-ſtkich Zwierzchnośćiách iákąkolwiek má-iących nád tym, rozumieć potrzebá.

P. Jáko rátowáć Rodźicow?

O. Kiedy Pan Bog ná nich dopuśći chorobę, niedoſtátek, álbo inſzą potrzebę ſuple-mentowáć ich czym możemy, w ſtárośći ich nieopuſzczáiąc. *2do.* W utrapieniu ćieſzyć. *3tio.* W niebeſpieczeńſtwie zdro-wia zoſtáiących, do Sákrámentow wcze-śnie przyprawiáć.

P. Co powinny dźiatki Rodźicom po śmierći?

O. Teſtáment álbo oſtátnią ich wolą ſpráwie-dliwie wykonáć. *2do.* Pograeb przyſtoyny ſpráwić. *3tio.* Modlić ſię zá nich przez cáły żywot.

P. Co powinná Czeladź ku ſwoim Pánom?

O. Miłość przećiwko ktorey grzeſzą owi co nie z chęćią robią, dobrá powierzonego z pilnośćią niedoglądáią, Páná nieprze-ſtrzegáią ieżeli álbo między domownik á-

 mi,

mi, álbo między Sąśiadámi cokolwiek ná szkodę Páńską idącego wydrą. 2do. Poszánowanie przećiw ktoremu grzeszą, ktorzy obmawiáiąc Páństwo, serce do nich drugim psuią, plotki z domu wynoszą, szwárzą się z Páństwem y choć naylichszym, mruczą pomawiáiąc. 3tio. Posłuszeństwo, przećiw temu grzeszą owi, co z regestru chcą służyć, bunty między społczeládzią stroią. 4to. Wierność, czego nie záchowuią, ktorzy Páństwo owe máiąc poczćiwe wyżywienie, niekontentuią się tym, ále ná táiemne zbytki Pánow krzywdzą, &c

P. Co powinny Zony swoim Małżonkom?

O. Kocháć ich, Wiáry małżeńskiey dotrzymywáć, á w tym co się powinnośćią abo długiem Małżeńskim zowie niebydź sobie sprzeczną, bo ináczey sobie Mąż za żony, żoná zá mężá przeniewierzenie Pánu Bogu odpowiádáć będźie: gdyby co z tąd urosło. Nákoniec gospodárstwá w domu pilnowáć, y pomoc Mężowi do sztuki chlebá.

P. Cośmy powinni Pásterzom, Práłatom, y wszelkiey zwierzchnośći Duchowney?

O. 1mo. mkrom miłośći, poszánowánio, posłuszeństwo im w rzeczách do zbáwienia należące. 2do. W Kośćiele Páráfiálnym ná Nabożeństwie bywáć. 3tio: Dźieśięćiny, Czyńsze wcześnie y wiernie oddawáć. 4to.

Jeże-

Jeżeli śię co złego dźieie w Páráfiey, ieżeli kto w domu záchoruie, ieśli śię kto wdomu ná Wielkanoc niespowiáda, tákże y o przestrogách Małżeństwá, ieśli wiemy powinniśmy przestrzedz Pásterzá, álbo kto wie o złym żyćiu Kápłáńskim, powinien z miłośći nie z ránkoru, álbo iákiey zawźiętośći opowiedźieć to Officyałowi, Dźiekanowi, &c. Przed tymi záś do ktorych nienależy nieśławić, áni obmawiáć.

P. Co powinien poddány Krolowi, Urzędowi, Dźiedźicznemu Pánu?

O. Poddáństwo, Wierność, należy tych powinności. v. g. Podatki, cła oddawáć, iáko też robocizny, Czynsze, y innych dawnych zwyczáiow odpráwienia.

P. Cośmy powinni Dozorcom, Inspektorom, Opiekunom y ludźiom stárym?

O. Mamy ich kocháć, czćić y rády ich słucháć.

NAUKA OSMA.

O Tymże Przykazániu.

P. CO zá powinność Rodzicow ku swoim dźiatkom?

O. Wychowánie według stanu karmiąc, żywiąc, odźiewáiac, y ápplikácyą z młodu do tákiey professyey gdźieby żyć mogli. *2do.* Dobre ćwiczenie, ucząc ich boiáźni Bożey, przednieyszych Táiemnic Wiáry

Swiętey, Paćierzá, Bożego Przykazánia, &c. 3tio. Upomnienie karząc słowy, ábo rozgą gdy co postrzegą złego, byle nie z furyą y popędliwośćią, ále rostropnie to czynili. 4to. Dobry przykład, áni słowem, áni uczynkiem dźiatek niegorszząc, y żeby z czeládzi zgorszenia niemiały przestrzegáiąc.

P. Czy mogą bydź Rodzicy potępieni zá grzechy dźiatek swoich?

O. Bywáią częstokroć, kiedy álbowiem są przyczyną do Obrázy Boskiey, ábo że ich nie odwodzą od złego.

P. Co zá powinność Gospodarzow ku swoiey czeládźi?

O. 1mo. Przystoynie opátrowáć wychowánie y odzieżą dáć, ieżeli się ná nię umowili. 2do. Myto y wszelną nadgrodę powinną ná czas należyty wypłáćić, á szkod máłych y zwyczáynych czeládzi niepotrącáć w myćie. 3tio. Występki karáć, y Obrázy Boskiey między czeládzią niedopuszczáć, á ieźli się niechce popráwić, precz go z domu wypráwić. 4to. Powinnośći iey nád słuszność, spráwiedliwość niewyćiągáć. 5to. Słudze choremu wygodę obmyślić, á ieżeli chorobá nád mieśiąc, álbo puł roká nieprzedłuży, niewytrącáć mu pod czás choroby z zasług onego.

P. Co

P. Co zá grzech myto, álbo umowioną zapłátę słudze álbo robotnikowi zátrzymáć?
O. Jest grzech o pomstę do niebá wołáiący.
P. Co powinni Mężowie swoim żonom?
O. *1mo.* Miłość, to iest spolne z sobą áż do śmierći pożyćie, y życzliwą ábo w chorobie, álbo w przygodźie usługę. *2do.* Poszánowánie, to iest uczćiwość Małżeńską, bo żoná nie wpoddáństwo niewolnicą iest mu oddána ále wprzyiáźni. *3tio.* Małżeńskiey Wiáry dochowánie, z máłych też dowodow álbo płonnych powieśći o czystośći Małżeńskiey niemieć podeyrzenia. *4to.* Pożywienie Małżonce y według kondycyey, uczćiwe potrzeb opátrowánie. Oboie záś szczegulnie máią mieć baczenie ná to, áby dla miłośći y wiáry Małżeńskiey, Miłość y Wiárá Bogu należąca nieszwánkowáłá, tákże iáko ludźie práwowierni boiáźnią Bożą y poczćiwośćią Bożą Małżeństwá záżywáli, nie iáko bestye záwźięte y niewstydliwe.
P. Co powinni Pásterze Owieczkom?
O. *1mo.* Mieszkáć przy Páráfiey *2do.* Náuczáć. *3tio.* Administrowáć Sákrámentá. *4to.* Modlić się y ofiárowáć Mszą Swiętą we dni święte przynamniey. *5to.* Upomináć y karáć słowy, kiedy obrażáią Páná Bogá. *6to.* Dobry przykład z śiebie dawáć. *7mo.* We wszelákich potrzebách ták dusznych, iáko y ćielesnych rátowáć.

P. Co powinni Pánowie swoim poddánym?

O. Praw dotrzymywáć od Antecessorow nádánych, bo te kupili Poddáni, álbo pieniędzmi, gdy Miásto osadzáli, álbo czynszámi pozwolonemi, álbo robociznámi iáko we wśiách, á kupioney rzeczy nikomu się bráć niegodzi. 2do. Powinien Protekcyą od Zołnierskiey, Sąśiedzkiey y nieprzyiaćielskiey oppressyi bronić. 3tio. Przystępność, áby się do niego w krzywdách y urázách bespiecznie mogliućiekáć. 4to. Występki ich karác &c. 5to. Nie bydź okázyą ruiny dusz poddánych. 6to. Dorobkow przychodow y zbiorkow poddánego industryą y pracą nábytych niemoże sobie przywłászczáć. 7mo. Poddánego co ná Pańskich pracách zdrowie stráćił, álbo się stárzał, powinien rátowáć.

P. Opiekunowie co powinni względem tych, ktorych máią pod swoią opieką?

O. 1mo. Dobre ćwiczenie. 2do. Nápomnienie. 3tio. Administrácyą Dobr spráwiedliwą. 4to Wierne oddánie rachunku.

NAUKA DZIEWIĄTA
O Piątym Przykazániu.

P. POwiedz Piąte Przykazánie?

O. Niezábiiay.

P. Co nam tu Pan Bog roskázuie?

O. Nie

O. Nie ſzkodźić bliźniemu náſzemu, ná duſzy álbo ná ćiele.
P. P. Jáko kto może ſzkodźić bliźniemu ná ćiele?
O. 1*mo*. Biiąc, rániąc, álbo przyczynę dáiąc do tego. 2*do*. nienáwidząc go, zle życząc, álbo zmyſláiąc co złego mu uczynić.
P. Kto nierátuie bliźniego w oſtátniey potrzebie kiedy może, czy wykracza przećiwko temu Przykazániu?
O. Właśnie iákby go też ſwotą ręką włáſną zábił, w niemoc álbo w inſzą mizeryą wpráwił. Tym bárdziey iezli powinien to był uczynić z powinnośći iákiey.
P. Kiedy kto był przyczyną do śmierći drugiemu, álbo do iákiego ſzwánku tego potłuk, ránił, niebronił, czy doſyć ſpowiádáć ſię tego?
O. Niedoſyć, ále nád to powinien mu nágrodźić, zá to, álbo tego krewny gdyby tam ten umárł.
P. Co o tych rozumieſz co ſobie zdrowie pſuią zbytkámi y żywotá ſobie uymuią?
O. Ciężko grzeſzą, bo nikt nie ieſt Pánem zdrowia ábo żywotá.
P. A za wolno zábić kogo?
O. Wolno. Ná obronę zdrowia ſwego álbo Przyiaćielá, álbo Dobr znácznych kiedy ináczey bydz niemoże.

P. Já-

P. Jáko to może komu ſzkodźić ná duſzy?
O. Wzgorſzeniem álbo złą rádą.
P. Co to ieſt wzgorſzenie?
O. Jeſt pobudká do złego z mowy álbo uczynku iákiego, Boſki Máieſtat obrażáiącego. *vel ſic.*
O. Jeſt uczynek zły, ábo mowá do obrázy Bożey z nátury ſwoiey pobudzáiącey.
P. Co ma czynić kto bliźniego wzgorſzył?
O. Powinien go odwieść od złego dobrym przykłádem, y iáko go zepſował, znowu náprávić.
P. Co ma czynić co dał złą rádę drugiemu?
O. Powinien co rychley odrádzić, á ieżeli niewczás repárowáć co ſię ſtáło.
P. Do czego nas obliguie to Przykázánie, reſpektem nieprzyiacioł náſzych?
O. 1*mo.* Powinniſmy odpuśćić z práwego ſercá. 2*do.* Kocháć ich y czynić im dobrze dla miłośći Bożey. 3*tio.* Nieſtronić od nich, ále ſię z niemi iáko y z kim inſzym obchodźić, czápkę zdiąć, gadáiąc do nich, y inne znáki zwyczáyne dobrey przyiázni wyświadczáć im. 4*to.* Niemowić źle o nich. 5*to.* Modlić ſię zá nich.
P. Niedoſyć tylko nieżyczyć źle nieprzyiaćiołom?
O. Niedoſyć. Trzebá mu życzyć y czynić dobrze.
P. Co trzymáć o owych co źle mowią, że ſię nie-

niegniewáią, y odpuſzczáią z ſercá winowáycy, ále z nim gadać y pátrzyć nań niechcą.
O. Duſzę ſwoię záwodzą, iád wſobie pokrywáiąc.
P. Kto kogo wprzod powinien przeprośić?
O. Ten co obráźił, á ráczey kto chce mieć większą zasługę u Páná Bogá.
P. Dla czegośmy powinni winowáycom odpuſzczáć?
O. Bo nam Chryſtus Pan przykazał, y dał z ſiebie przykład, kiedy nam uſtáwicznie grzechy odpuſzcza.

NAUKA DZIESIĄTA.

O Szoſtym Przykazániu.

P. MOw ſzoſte Przykazánie?
O. Niecudzołoſz?
P. Co nam tu Pan Bog rozkázuie?
O. Wſzyſtkich grzechow przećiw czyſtośći.
P. Wielorákim ſpoſobem może kto wykroczyć przećiwko czyſtośći?
O. *1mo.* Mową. *2do.* Myślą. *3tio.* Słuchániem. *4to.* Poglądániem. *5to.* Czytániem. *6to.* Dotykániem. *7mo.* Wykonániem uczynku ćieleſnego.
P. Myśli nieczyſte kiedy wgrzech przyprowadzaią człowieká?
O. Kiedy kto ná nie zezwala. *2do.* Choć nie

zezwa-

zezwala, ieżeli ſię dobrowolnie ná onych myſlách záſtánawia, y onemi ſię delektuie.

P. Jáki grzech báwić ſię myſlámi plugáwemi?

O. Grzech śmiertelny, bo y Lucyper zá iednę myśl ieſt potępiony wynioſłośći.

P. Ow co tákich myśli nieprzypuſzcza do ſercá, y one odrzuca, á przećię ſię im odiąc niemoże czy grzeſzy?

O. Bynamniey, y owſzem wielką ma przed P. Bogiemzaſługę, że ſię pokuśie nieda zwyćiężáć.

P. Gadáć o rzeczach plugáwych, wſzetecznych iák wielki grzech?

O. Większy á niżeli myśleć, bo y ſamego Páná Bogá obraża, y drugich gorſzy.

P. Słucháć mow plugáwych z ćiekáwości tylko, czy ſię godzi.

O. Toż ſię ma rozumieć y o czytániu y zápátrowániu ſię ná Obrázy wſzeteczne.

P. Co rozumieſz o tych co światowe Pioſnki śpiewáią?

O. Y ſiebie y ſłucháiących w niebeſpieczeńſtwo wdáią.

P. Cáłowánie, dotykánie, y ſiebie ſámego álbo drugiego iáki grzech?

O. Smiertelny z nátury ſwoiey, á że z tymi rzeczámi do bacznego odſyłam Spowiedniká, rzetelniey tám y beſpieczniey, niżeli tu o tey máteryey opowie, odſyłam.

P. Czy

P. Czy dosyć mowić ná Spowiedźi popełniłem grzech ćielesny?

O. Niedosyć, trzebá powiedźieć z iáką Osobą, bo insze iest chorobstwo z osobą wòlną, insza zgwałcenie Pánny, álbo odięćie dziewictwá, insza Cudzołostwo, insza kto ktorą gwałtem wźiął, insza Káźirostwo z krewną, insze swiętokráctwo z osobą Bogu poświęconą, insza inne sposoby, sprosności o ktorych żebysmy wstydliwych nie uráźili uszu: mowić niemożemy.

P. Co zá lekárstwo ma ten sprosny y plugáwy grzech?

O. Uczęszczáć do Spowiedźi, przed iednym záwsze pobożnym y rozsądnym Kápłánem. *2do.* Wystrzegáć się okázyey, mieysca y osob, ktore nam są przyczyną do obrázy Bożey. *3tio.* Nigdy nieprożnowáć. *4to.* Záraz z początku złemu zábiegáć. *5to.* Ciáło martwić. *6to.* Wstawszy ráno mocnym ánimowáć się przedśięwźięćiem przećiw pokusom wszelákim. *7mo.* Bydź nabożnym do Nayświętszey Pánny.

P. Czy dosyć że się kto wyspowiadał tego grzechu?

O. Bynamniey, trzebá nád to okázyą odrzućić y mieć wolą státeczną więcey się niewracáć do tego grzechu.

P. Po czym tę wolą poznáć?

O. Kiedy kto czyni co może ná ustrzeżenie się od grzechu.
P. Co się z temi dziać będzie ktorzy ze wstydu álbo boiáźni táią grzechy ná Spowiedźi?
O. Będą tego niezmiernie żáłowác po śmierci w mękách piekielnych zostáiąc, ieśli się zá żywotá nieupámiętáią.

NAUKA JEDENASTA
O Siodmym Przykazániu.

P. POwiedz Siodme Przykazánie?
O. Nie krádniy.
P. Co nam tu zákázuie Pan Bog?
O. Szkodźić bliźniemu ná dobrách doczesnych.
P. Wielorákim sposobem może drugim szkodźić ná dobrách?
O. 1mo. Biorąc co mu nienależy. 2do. Zátrzymuiąc co cudzego niesłusznie. 3tio. Szkodę czyniąc.
P. Co rozumiesz bez bránie niespráwiedliwie?
O. 1mo. Kradźierz. 2do. Oszukánie, kupowánie álbo w przedawániu, pięniędzy w ráchunku. 3tio. Nábyćie rzeczy kradźieży. 4to. Zdzierstwo. 5to. Záprzenie długu. 6to. Lichcwę y mniey niespráwiedliwe kontrákty.
P. Jákim sposobem może kto komu zátrzymác co niesłusznie?
O. Niewracáiąc rzeczy niespráwiedliwie ná-

bytych

bytych. *2do.* Nieoddáiąc rzeczy nieználezionych, pożyczánych do schowánia oddánych. *3tio.* Niepłácąc długu, Wyderkaffow, Mytá czeládźi, robotnikom zapłáty.

P. Wielorákim sposobem może kto komu szkodę uczynić?

O. *1mo.* Nieszánuiąc álbo w niwecz obracáiąc dobrá bliźniego. *2do.* Niespráwiedliwie robiąc. *3tio.* Troskániem, porádą, przechowywániem, niekarániem, álbo iąkim kolwiek sposobem, ksztáłtem, dáiąc przyczynę do szkody drugiemu.

P. Czy wolno dźiećiom z domu wywłoczyć co?

O. Niegodźi, bo się o to Rodźice gniewáią.

P. A czeládźi co koło dobrá Páńskiego robią czy się godźi?

O. Bynamniey: bo niemáią práwá żadnego do tego.

P. Czy bespieczny ná sumnieniu kto się tylko spowiáda grzechow przećiw temu przykazániu, á nie nádgradza co powinien?

O. Y śiebie y Spowiedniká táki záwodźi, bo spowiedź tego nieważna.

P. Komu trzebá nádgradzáć, ábo wracáć szkodę?

O. Temu właśnie do kogo tá rzecz należy, á ieżeliby umárł, to iego sukcessorom, &c.

P. A ieżeli niemożemy się dowiedzieć o nich komu restytucya należy?

O. Trzebá to oddáć ná Kościoł álbo ná ubogie.
P. Co ma czynić ow co niema oddáć z kąd, álbo nádgrodźić?
O. Ma mieć wolą nádgrodźić, iżali ſkoro będźie mogł, á tym czaſem wroćić, nádgrodźić co może.
P. Kiedy potrzebá czynić reſtytucyą?
O. Ják nayprędzey: niemozna cále, *ſaltim in parte*, á to ieſzcze przed Spowiedźią.
P. Czy grzech odkładáć reſtytucyą?
O. Bez wątpienia ćięſzki, ktory ták wielorázy popełniamy, iák wielorázy nam przychodzi ná pámięć obligácya, ktorey możemy doſyć uczynić, á przećię zwłaczamy.
P. Kiedy kto ſtráćił rzecz iáką źle nábytą, álbo też ſpráwił ſobie co zá nie, co ma czynić?
O. Powinien żápłáćić álbo inſzą dáć zá nię.
P. Kiedy kto wrocił á nieſłuſznie nábył, czy wolen iuż ná ſumnieniu?
O. Niewolen, bo nád to powinien v. g. ſzkody wſzyſtkie ukrzywdzonemu nádgrodźić, ktorych był przyczyną.
P. Czy możemy ſię ſpuſzczáć ná Teſtáment o reſtytucye,
O. Niemożemy, boſmy zá żywotá powinni ſię wypłáćić káżdmu.
P. ktorzy powinni czynić reſtytucyą?
O. Nie tylko ći co ſami ſzkodźili bliźniego, ále y ći ktorzy iákimkolwiek kſztałtem pomagáli

gáli onym do tego *in defectu* ſwoich Pryncypałow.
P. Przez kogo czynić reſtytucyą?
O. Przez Spowiednika álbo Kapłáná, kiedy ſię człowiek wydáć niechce.
P. Co czynić kiedy kto znaydźie co?
O. Pytáć ſię pilno kto zgubił, przybiwſzy kártę, á ieżeli ſię kto nieodezwie, chowáć onę rzecz do roku, á potym ná ubogie oddáć.

NAUKA DWUNASTA.

O Oſmym Przykazániu.

P. POwiedz Oſme Przykazánie?
O. Nie świadcz fałſzywego świádectwá.
P. Co nam tu Pan Bog roſkázuie?
O. Obráżić słowy bliźniego.
P. Wierorákim ſpoſobem, słowy może kto obráżić bliźniego?
O. Rozmáitym. 1*mo*. Przez fałſzywe świádectwo. 2*do*. Kłámſtwem. 3*tio*. Obmowiſkiem. 4*to*. Zelżywemi słowy. 5*to*. Urągániem.
P. Co to ieſt fałſzywe świádectwo?
O. Kiedy kto álbo przećiw prawdźie y ſumnieniu świadczy, álbo rzeczy niepewne zá pewne udáie, álbo niewſzyſtko powiáda, álbo też zgołá tái, coby obiáwić powinien przed Urzędem od Páná Bogá poſtáwionym.

P. Co ieſt kłámſtwo?

O. Kiedy ſię mowá czyiá zmyślnie zgadza, ták że ináczey mowi, ináczey rozumie.

P. Czy wolno kiedy ſkłámác?

O. Niewolno, bo kłámſtwo ieſt záwſze przynamniey grzech powſzedni.

P. Ják może kto obmowić bliźniego?

O. 1*mo* Kłádąc nań iáką potwarz. 2*do*. Udáiąc więcey niż w ſamey rzeczy ieſt. 3*tio*. Opácznie tłomácząc cudze ſpráwy. 4*to*. Zápieráiąc, umnieyſzáiąc, milczeniem pokrywáiąc czyie niegodne poſtępki.

P. Czy grzeſzy kto rad ſłucha obmowiſk?

O. Grzeſzy, á ieſzcze bárdziey ow co ſłuchániem ſwoim pobudza do obmawiánia.

P. Czy grzech wierzyć obmowiſkom?

O. Ták ieſt, iákby też kto lekkomyſlnie oſądził, y potępił w ſercu ſwoim bliźniego.

P. Czy wolno to przed drugiemi práwić coſmy nieſłyſzeli?

O. Niewolno, kiedy ſą rzeczy niepewne álbo potáięmne.

P. Czy powinien Obmowcá nádgrodzić ſławę bliźniemu?

O. Pod utrátą zbáwienia powinien to uczynić, bo ináczey wſzyſtkie iego Spowiedźi y Kommunie nie ſą ważne.

P. Jáko ią nádgrodzić?

O. Trzebá rewokowáć co ſię mowiło, y mowić dobrze o owey oſobie.

P. A

P. A ieśli to prawdá czymeśmy osławili bliźniego, czy potrzebá to rewokowáć?

O. Niepotrzebá, bo się niegodzi kłámáć, ále mowić udałem niesłusznie tego człowieká, mowiłem o nim że się niegodziło, ze złości gniewu, álbo z inszey przyczyny.

P. Co ma czynić Chrześćiánin kiedy słyszy że kto kogo obmawia, trádukuie o sławie szkáluie,

O. Kazáć milczeć obmowey, ieśli masz zwierzchność nád niem. *2do.* W co inszego mowę obroćić kształtnie. *3tio.* Odmienną twarz, álbo milczenie pokazáć, że nie rádzi tákich rzeczy słuchamy. *4to.* Ze podobno złą ma w tey mierze informácyą. Náostátek ustąp od niego.

P. Czy wolno potwarz znośić potwarzą.

O. Niewolno, ále tylko justyfikowáć się żeś nie winien, á ieśliś winien, popráwić się obiecuy ná drugi raz.

P. Kiedy kto zelżył słowy drugiego áby się urągał, náśmiewał, &c. czy dosyć Spowiádáć się tego?

O. Niedosyć, powinien się upokorzyć, y onego przeprośić, obiecuiąc nie urągáć się z niego.

NAUKA TRZYNASTA.

O Dwuch Ostátnich Przykazániách.

 P. Po-

P. POwiedz Dźiewiąte Przykazánie?
O. Nie będźiesz pożądał żony bliźniego twego.
P. Co nam tu Pan Bog rozkázuie?
O. Pożądánie rzeczy nieprzystoynych w szostym Przykazániu zákazánych.
P. Powiedz Dziesiąte Przykazánie?
O. Ani Domu, áni Osła, áni żadney rzeczy iego, &c.
P. Co nam tu Pan Bog rozkázuie?
O. Nie każe nam prágnąć cudzego dobrá, cudzey Máiętności y inszych rzeczy ktorych nam broni Siodme Przykazánie.
P. Czemu się tákich pożądliwośći do sercá przypuszczáć niegodźi?
O. Bo Pan Bog ktory ná serce pátrzy, niezmiernie się niemi brzydźi.
P. Ná co Pan Bog do záchowánia tych dwuch Przykazań obligował człowieká?
O. Aby go tym dáley odwiodł od grzechu ktory się rodźi z myśli, y chući złych.
P. Powiedz drugą przyczynę?
O. Aby świątobliwość pokazał Religii Chrześćiáńskiey, ktora naymnieyszey zmazy nie ćierpi.
P. Czemu Pan Bog osobliwie nam broni żądzy chćiwośći dobr cudzych?
O. Bo náturá zepsowána naywięcey do nieczystośći y łákomstwá prowádźi.
P. Pożądánie cudzego, álbo pożądliwość ćielesna

leſna ſamá bez ſkutku, czy może kogo potępić?

O. Ták ieſt, choćby tylko raz do ſercá przypuſzczona byłá, y niemáło ieſt tákich co zá iednę myśl nieprzyſtoyną wpiekle goreią.

P. Co czynić żeby Páná Bogá tákowym kto pożądániem nieobráźił?

O. Trzebá zmyſły zewnętrzne ná wodzy trzymáć y niedáć ſię im rozpośćieráć. *2do.* Ku Pánu Bogu ſerce podnośić, iák tylko pokuſa ná ćiebie náćieráć będźie.

NAUKA CZTERNASTA.

O Przykazániu Kośćielnym.

P. WIele ieſt Przykazánia Kośćielnego?

O. Przykazań Kośćielnych oſobliwych ieſt pięć.

1mo. Słucháć Mſzy Swiętey w Niodźiele y inne Swiętá od Kośćiołá poſtánowione, kiedyś zdrow maſz wczym y iáko.

2do. Nákazáne wpewne dni Poſty záchowáć, oſobliwie w Wigilie, Suchedni, Piątki, y Poſt czterdźieſtodniowy.

3tio. Spowiedź y Kommunią Wielkanocną w ſwoiey Fárze odpráwić.

4to. Nieodpráwowáć czáſow zákazánych Weſela y god Małżeńſkich.

5to. Dźieśięćiny ſpráwiedliwie oddawáć, álbo Meſzne płáćić.

P. W ktorym roku dźiatki powinny się Spowiádáć, áby dosyć uczynili Przykazániu Kośćielnemu?

O. W śiodmym, á naydáley w osmym roku, kiedy iuż mogą Páná Bogá obráżić.

P. A przed śiodmym rokiem, czy mogą Rodźice dźiatki przypráwiáć do Spowiedźi?

O. Y owszem áby śmiáłość bráły y náukę od Spowiednika.

P. W ktorym roku mogą dźiatki przystępowáć do Stołu Swiętego?

O. Skoro poczną mieć rozeznánie tey Táiemnice, y wierzyć że to nie iest chleb prosty, ále Ciáło Chrystusa.

P. Kommonikuiący ná Wielkanoc w cudzym Kośćiele, nie w swoiey Párafiey, czy dosyć czyni Przykazániu Kośćielnemu?

O. Niedosyć, bo Kośćioł Swięty kożdemu w swoim właśnym Kośćiele kommunikowáć przykázuie, áby Owieczki z rąk swego Pásterzá przynamniey raz w rok, bráły ten duchowny pośiłek.

P. Czy grzeszy ten śmiertelnie, kto ták czyni.

O. Grzeszy, bo przestępuie przykazánie Kośćielne, w wielkiey rzeczy.

P. Jákie karánie popada opuszczáiący Kommunią ná Wielkanoc?

O. Zá żywotá niema bydź przypuszczony do Kośćiołá, á po śmierći niema bydź schowány ná święconey ziemi.

P. A

P. A ći co często przez rok przystępuią do S. Kommuniey, czy powinni także ná Wielkanoc?

O. Powinni bo to przykazánie iest szczegulnie do Uroczystości Wielkanocnych Swiąt przywiązáne ábyśmy wszelkim sposobem czćili.

NAUKA PIETNASTA.

O Wtorym, Czwartym, y Piątym Przykazániu Kościelnym.

P. CO nam zákázuie Kościoł Swięty w Wtorym Przykazániu Kościelnym?

O. Wielki Post álbo Qvádrágesimę, Wigilie nákazáne, y Suchedni pośćić. A w Sobotę y Krzyżowe dni, mięsa nieieść.

P. Czemu w Polszcze Piątki pośćimy, poniewasz ná to żadnego przykazánia niemász.

O. Pobożność stárodawnych Przodkow nászych, wniosłá zwyczay ktory stoi zá Prawo.

P. Ná co postánowiony Post od Kośćiołá czterdźiestodniowy?

O. Abyśmy w tym Chrystusa Páná násládowáli, ktory pośćił dni Czterdźieśći ná pusczy, áni iedząc áni piiąc. *2do.* Abyśmy się tym łepiey do Kommuniey Wielkanocney sposobili. *3tio.* Ná umartwienie Ciáłá; pokutowánie zá grzechy násze.

P. Ná

P. Ná czym ſpráwiedliwy poſt zawiſł?
O. Wſtrzymác ſię od zákazánych potraw, nie tylko mięſa, ále y nabiáłu *2do.* raz tylko ná dzień ieść, y wieczor ſię tylko pośilić. *3tio.* Nieuprzedzáć południá ziedzeniem.
P. Pośćie, czy wolno ieść wieczerzą w Niedźielę?
O. Wolno, bo w Niedźielę niemáſz poſtu, ále tylko wſtrzemięźliwość od potraw zákazánych.
P. Ludźie młodźi, ktorzy ieſzcze niedośli dwudźieſtego wtorego roku, czy powinni pośćić, y śćiśley poſt záchowàć?
O. Niepowinni, bo Kośćioł Swięty nieobliguie, áſz po wyśćiu dwudźieſtego wtorego roku, mięſa tylko y nabiáłu pożywáć ſię niegodzi, toż ſię ma rozumieć o ćiężárnych niewiáſtach, Mámkách dźieći karmiąc, ludźiách ſtárych, ſłábych, ćięſzkie prace robiących.
P. A o chorych co trzymaſz?
O. Nie tylko niepowinni pośćić, ále mogą ieść z nabiáłem y mięſem ieżeli tego potrzebá.
P. Máłym dźiećiom czy wolno ieść z mięſem w pośćie?
O. Wolno do śiedmiu lat, po ktorych wyśćiu mogą pożywáć z nabiáłem do czáſu pewnego.
P. Ná co Piątek pośćiemy?

O. Ná

O. Ná pámiątkę Męki Páńskiey, y dla otrzymánia uczestnictwá zasług krwáwych Chrystusowych przez umartwienie ćiáła.
P. Ná co pośćiemy Soboty?
O. Ná pámiątkę Zbáwićielá Páná leżącego wgrobie. *2do.* Ná część Mátki Bożey, ktorey ten dźień poświęcony. *3tio.* Dla nástępuiącey uroczystośći.
P. Ná co pośćiemy Wigilie?
O. Ná przykład stárych Chrześćian, ktorzy w te dni máło co iedząc, á cáłą noc ná modlitwie w Kośćiele y śpiewániu trawiąc do obchodzenia się nádchodzących swiát gotowáli.
P. Ná co pośćiemy Suchedni?
O. Dźiękuiąc Pánu Bogu zá Dobrodźieystwá, káżdey ćwierći Roku powźięte. *2do.* Zálecáiąc Pánu Bogu święcenie Kápłánow y inszych sług Kośćielnych ktore się wte dni odpráwuie.
P. Ná co pośćiemy Krzyżowedni?
O. Ná uproszenie dobrych urodzáiow.
P. Dla czego Kośćioł Swięty zákázuie god Małżeckich pewnych czásow?
O. *1mo.* Bo wesele smutnym czásom, y pokutnym iáko iest Adwent y Post wielki, nieprzystoi, Uroczystośći záś Wielkanocne, y Národzenia Bożego, duchownych tylko, á nie świeckich poćiech przypuszczaią.
P. Ják ćiężko grzeszą ci, co dźieśięćiny Kośćio-

śćiołowi żátrzymuią?

O. *1mo.* Jákby też z Ołtarzá porwał. *2do.* Práwu Bożemu w brew czynią, y ſamey ſłuſznośći, bo kto Ołtarzowi ſłuży, z Ołtarzá ſię powinien żywić. *3tio.* Sámi ſię niſzczą, bo nigdy ſobie ſubſtáncyi nieprzyſporzą, ále ná niebłogosłáwieńſtwo Boſkie zárabiáią.

NAUKA SZESNASTA.
O Klątwie Kośćielney.

P. NAd te ktoreſmy pomienili Przykazánia Kośćielne, czy znáyduie ſię iákie?

O. Znáyduie, gdźie nam Kośćioł Swięty broni ſpołeczności z wyklętemi.

P. Co to ieſt Klątwá?

O. Jeſt odięćie od ſpołeczności wiernych y Uczeſtnictwá Dobr Duchownych, w dyſpozycyi Kośćielney zoſtáiących.

P. Czy bárdzo zła rzecz bydź wyklętym od Kośćiołá?

O. Niemoże nic gorſzego człowieká potkáć ná świećie, bo to ieſt nayćiężſze karánie, ktorego Kośćioł Swięty ná nieposłuſznych Synow záżywa.

P. Przykim zoſtáie moc wyklinánia?

O. Przy Biſkupách y Papieżách ſamych.

P. Od kogo tę moc máią?

O. Od Chryſtuſá Páná, ktory rzekł Apoſtołom y Ná-

y Náſtępcom ich, cokolwiek związećie ná ziemi, &c.

P. O co kto wpada w klątwę?

O. O to, kiedy kto zuchwále Kośćiołá nieſłucha, w uporze trwáiąc.

P. Z czego klątwá człowieká obiera?

O. *1mo.* Z używánia Sákrámentow, bo wyklęty niemoże bydź rozgrzeſzony ná Spowiedźi, áni też przyſtąpić do Stołu Bożego. *2do.* Z ſpołeczności Kośćielney, bo wyklętemu niegodzi ſię wniść do Kośćiołá, Mſzy Swiętey ſłucháć, niemoże doſtąpić Odpuſtow, Kośćioł zań niemodli ſię, áni zá żywotá, áni po śmierći; y tákiego od ſiebie odrzuca, że y ná święconey ziemi pogrzebiony bydź niemoże. *3tio.* Z zasług dobrych ile uczynkow, bo te ile w klątwie uczynione, niemáią żadney wagi przed Máieſtatem Bożym. *4to.* Z Protekcyey Chryſtſa Páná, Przebłogosłáwioney Pánny, w wſzyſtkich wybránych Páńſkich ktorzy ſię zá nich nie modlą, źni przyczyny do Máieſtatu Boſkiego wnoſzą. *5to.* Z konwerſacyey ludzkiey, bo ſię wyklętego káżdy powinien ſtrzedz, gorzey przed nim, niż przed zápowietrzonym ućiekáć, báwić ſię z nim niegodźi, áni piſać do niego, áni czapki przed nim uchylić, z kąd áni ſię ukłonić, áni mu przedawáć, áni u niego kupowáć, áni ſię ſpołkowáć

kowáć

kowáć z tákim człowiekiem niegodźi.

P. Jeżeli kto nieprzestrzega iákie karánie zá to popada.

O. Wklątwę tákże wpada, chybá żeby go potrzebá álbo miłość Chrześćiáńska do tego przyćisnęłá.

P. Jákie klątwá nieszczęśćia ná człowieká wylewa?

O. 1mo. Przewrotne namiętnośći, pokusy szátáńskie máią nád nim gorę. 2do. Ziednego grzechu w drugi wpáda wćiężsy, áni się oprzeć może, iáko ten ktory z gory ná doł lećí. 3tio. Zákámieniáłość sercá przywodźi. 4to. Stáie się gorszy nád Pogániná y Heretyká, ktory Bogá niezna. 5to. We dnie y w nocy gryść się muśi ná sumnieniu choćby sobie niewiem iáko wybiiał z głowy. 6to. Smierć mu zawsze w oczáh stoi, y męki piekielne- 7mo. Co żywo się nim brzydźi y zá złośliwego ma.

P. Dla czego Kośćioł Swięty ták ciężkiego dla nieposłusznych używa karánia:

O. Aby się drudzy bali, y podobnych mánkámentow strzegli się. 2do. Aby ich upory krnąbrność mogł przełomáć y náwieść ná dobrą drogę.

P. Co ma czynić wyklęty áby był rozgrzeszony

O. Powinien 1mo. Záłowáć zá ow grzech, o ktory był wyklęty. 2do. Uczynić zádosyć

tákże

tákze powinien co ponim Kośćioł Swięty wyćiąga.

3tio. O Rozgrzeszenie prośić.

TRAKTAT CZWARTY.

O Sákrámentách Kośćielnych.

NAUKA PIERWSZA.

O Sákrámentách wpospolitośći.

P. KTora iest Czwarta y ostátnia powinność Zyćia Chrześćiáńskiego ?

O. Przyimowáć godnie Sákrámentá.

P. Czemu potrzebá godnie przyimowáć Sákrámentá ?

O. Bo kto ie przymuie niegodnie miásto zasługi gniew Boży ná się záćiąga.

P. Co iest Sákráment ?

O. Jest Znák widomy niewidomey łáski poznaczáiący y správuiący, usprawiedliwienie dusze nászey.

P. Wiele iest Sákrámentow Swiętych ?

O. Siedm.

P. Ktore to są Sákrámentá te, y iák się zowią?

O. Pierwszy Sákráment iest Chrzest, Drugi Bierzmowánie. Trzeći Przenayświętszy Sákráment Ciáłá y Krwie Páná Jezusowey, Czwarty Sákráment iest Pokutá. Piąty Ostátnie námazánie, Szosty Kápłáństwo. Siodmy Małżeństwo.

P. Czemu ich nie mniey áni więcey?

O. Bo przez Sákrámentá miał bydź człowiek opátrzony. A w tey śiedmiorákiey liczbie duchowne potrzeby zgadzáią śię z ćielesnemi, gdyż iáko w ludzkim żyćiu, iedne rzeczy są poiedynkiem potrzebne, drugie w pospolitośći wszystkim káżdemu rodzenia wzrostu, y iadłá potrzebá, á gdyby chorował potrzebá lekárstwá, á po Chorobie dostátecznego umocnienia. Wszystkim záś w pospolitośći potrzebá Oycow y Mátek ktorychby śię rádzili. Toż w żywoćie Duchownym znáyduie śię we Chrzćie rodźiemy śię, w Bierzmowániu rośniemy, y moc bierzemy, w Eucháryftyey karmiemy śię, w Pokućie leczemy śię, w ostátnim pomázániu, ostátká grzechow pozbywamy. A z strony pospolitośći Małżeństwo ludźie rozmnaża, á Kápłáństwo Urzędniki y Sprawce Duchowne rodzi.

P. Wielorákie są Sákrámenta?

O. Dwoiákie: Jedne co zgrzesznego człowieká uczynią sprawiedliwym, iáko Crzest y Pokutá, á drugie pomnażáią w łásce Bożey. Jednych powtorzyć śię niegodźi, iáko Chrztu, Bierzmowánia, y Kápłáństwá, iż ná duszy cechę pewną, álbo piątno kłádą ktore śię ná wieki nieśćiera, á drugich powtorzyć możemy, iáko to Pokuty, Ciáłá Páńskiego, Ostátniego Pomázánia y Małżeństwa.

P. Od

P. Od kogoſz poſtánowione ſą Sákrámentá?
O. Od Chryſtuſa Páná, á nie od Apoſtołow Swiętych, áni też od Kośćiołá Swiętego.
P. Ná co ie Chryſtus Pan poſtánowił?
O. Abyſmy ſię temi Znákámi rożnieli od niewiernych pogan, máiąc w nich iáwne wyznánie Wiáry náſzey. *2do.* Aby Człowiek ktory ieſt ćiáłem obłożony, przez widome znáki do uznánia niewidomey łáſki przyſzedł. *3tio.* Ná ukaránie człowieká, że grzeſząc poddał ſię ſtworzonym rzeczom, dla tegoż teſz lekárſtwá przez nie ná grzech ſzukác muśi. *4to.* Ná porátowánie zbáwienia náſzego.
P. Zkąd Sákrámentá máią moc álbo dźielność ſwoię?
O. Z wyſługi y Męki Chryſtuſowey, ktorego pożytki kłádą ſię w Sákrámentách, y przez nie nas pod temi wiádomemi znákámi dochodzą.
P. Kto ie może ſpráwowić?
O. Sámi Kápłáni, ktorym dána ieſt moc ná to od Páná Bogá, przez poświęcenie Biſkupie, Bierzmowánie iednák y Kápłáńſtwo, do Biſkupow należy ſamych.
P. Czy tę moc tráci Kápłan przez grzech?
O. Nie tráći, bo nie iego mocą, áni ludzką te Táiemnice dzieią ſię, ále Bogá ſamego, ktory záżywa Kápłáńſkiey tylko uſługi w ſpráwowániu Sákrámentow Swiętych.

P. Czy wſzyſtkie ſą do zbáwienia potrzebne?
O. Nie wſzyſtkie, áni iednáko, bo Małżeńſtwo y Kápłáńſtwo zoſtáie ná woli káżdego, inne pięć káżdemu ſą potrzebne, ále nie iednáko bez Chrztu, żaden zbáwion bydź niemoże, y bez pokuty zgrzeſzywſzy śmiertelnie. Bez używánia Ciáłá Páńſkiego może bydz zbáwion, kto go bráć niemoże, iáko też y bez bierzmowánia, y Oſtátniego pomázánia byle niemi niegárdził.

NAUKA WTORA

O Chrzćie.

P. CO ieſt Chrzeſt?
O. Jeſt Sákráment odrodzenia ná duſzy, przez grzech pierwododny bywa nam odpuſzczony? ſtáiemy ſię Chrześciány, to ieſt Synámi Bożymi,
P. Gdy kto Chrztu mieć niemoże, czy może czym inſzym nádgrodźić?
O. Może: álbo Męczeńſtwem, álbo prágnieniem z ſkruchą Chrztu Swiętego.
P. Czego potrzebá do Chrztu?
O. Trzech rzeczy. Máteryey, formy, Intencyi:
P. Ktora ieſt Máterya Chrztu Swiętego?
O. Proſta Wodá, lub zdroiowa, lub ſtudzienna lub deſzczówa, álbo rzeczna.
P. Ktora ieſt Formá?
O. Jeſt wymowienie tych słow. Ja ćiebie Chrzcę w Imię Oycá, y Syna, y Duchá Swiętego.

P. Co rozumieſz przez Jntencyą?
O. Mieć wolą to czynić, co Chryſtus Pan rozkazał, y Kośćioł Kátolicki czyni.
P. Jáko trzebá Chrzćić?
O. Wźiąć wody święconey álbo proſtey, y polać dźięćie po trzy rázy, á gdy go polewaſz, mowić rázem te ſłowá. Ja ćiebie Chrzcę w Imię Oycá y Syná y Duchá Sw. Amen. nic nieopuſzczáiąc, áni przydáiąc áni odmieniáiąc.
P. Miáſto tych ſłow, Ja ćiebie Chrzcę, czy wolno záżyć owych, Ja ćiebie miánuię?
O. Niewolno, bo táki Chrzeſt niebyłby ważny, dla czego pilnie ſię tego wyſtrzegáć potrzebá.
P. Kto ieſt właſnym Sprawcą Chrztu Swiętego?
O. Biſkup, Pleban, álbo inſzy Kápłan, z Jego dozwoleniem. W potrzebie záś gwałtowney, káżdy człowiek ochrzćić może.
P. Komu należy około Chrztu dobrze ſię rozumieć.
O. Niewiáſtom, oſobliwie rodzących pilnuiącym, y innym ſtátecznym Mátronom, káżdey náoſtátek białeygłowie, dla rożnych przypadkow.
P. Co czynić z dźiećięćiem prywatnie w domu ochrzconym?
O. Ják przydźie do ſiebie, zánieść go do Kośćiołá, áby ná nie Krzyżmo włożono, y inne Ceremonie Kośćielne odpráwiono.

P. Długoli Chrzest godzi się odwłoczyć czekáiąc Kmotrow?

O. Niedługo, bo iák strzeż Boże dźiećię umrże bez Chrztu, Rodzice zá to odpowiádáć będą Pánu Bogu.

P. Kędy dzieci trzebá Chrzćić?

O. W Kośćiele á nie w domu, chybá żeby było dźiećię słábe.

P. Co rozumiesz o owych, co dla swoiey prywaty chcą żeby im Pásterze w domu ich dzieći chrzćili?

O. Łamią Przykazánie Kośćielne, zá co im Pan Bog ná dźiećiách niebłogosłáwi.

P. Co zá pożytki przynośi nam Chrzest swięty

O. 1*mo*. Pierworodny grzech w nas gładzi, y z niewoli czártowskiey wybawia. 2*do*. Czyni nás Synámi Bożymi, y Práwo do niebá przywraca. 3*tio*. Z grzechow uczynkowych (: ieżeli są :) nie tylko przewinienie, ále y karánie ták wieczne iako y doczesne znośi zupełnie. 4*to*. Czyni nas wszystkich sposobnemi do bránia Sákrámentow Swiętych. 5*to*. Dáry nádprzyrodzone łáski Bożey, to iest Wiárá, Nádzieiá, y Miłość, bywáią wlane ná Chrzćie Swiętym ná duszę.

NAUKA TRZECIA.

O Ceremoniách Chrztu Swiętego.

P. Ná

P. NA co Kośćioł Swięty záżywa rożnych Ceremoniy przy Chrzćie Swiętym?

O. Dla większey ozdoby y powagi rzeczy Boskich, ktore się w nich niewidome zámykáią. tákże ná náukę wiernych, áby temi widomemi znákámi poználi Táiemnice Boskie, y przez nie dochodźili tego, co się zámyka w Sákrámentách.

P. Co znáczą te Ceremonie Kośćielne?

O. Skutki, ktore w nas spráwuią Sákrámentá. 2*do*. Z iáką dyspozycyą mamy do nich przystępowáć. 3*tio*. Obligacya álbo powinność, ktore ná nas wkłádáią.

P. Czemu przed drzwiámi Kośćielnemi czeká ten co się Chrzcić ma?

O. Bo onego mieysca nie iest godzien, ten, ktory w niewoli czártowskiey zostáie.

P. Dla czego Kápłan chucha dźiećięćiu ná twarz, czártá z niego wyganiáiąc?

O. Ná pohánbienie Czártowskie, iż máłą rzeczą precz będźie, y z sromotą odstąpi, że go ták lekce sobie ważemy, iák dmucháiąc ná co.

P. Czemu go Krzyżem Swiętym znáczemy ná czole y ná pierśiách?

O. Kłádźiemy Cechę álbo Herb Páná Jezusá, ktoremu służyć trzebá, ná czole áby się nie wstydźił, ná pierśiách, áby go w sercu nośił.

P. Ná iáką Táiemnicę sol kłádzie Kápłan w ustá

O. Aby mu Mądrość Chrystusowá smákowáłá.

P. Ná iáką pámiątkę námázuiemy śliną nos y uszy?

O. To wźięto z przykłádu Chrystusowego, á znáczy naprawę woniey ná uczućie grzechowego smrodu, y otworzenie uszu do słuchania y posłuszeństwá Kośćielnego.

P. Dla czego się zárzekamy Czártá y wszelkich spraw iego?

O. Abysmy mu służbę wypowiedziawszy, do iego niewoli więcey się niewracáli.

P. Czemu Kápłan pomászcza dziecię Oleiem S. ná pierśiách y ná rámionách?

O. Zeby dał znáć, że iako Zołnierz Chrystusow, ma się pásowáć znieprzyiaćiołámi swego zbáwienia.

P. Czemu pyta ieśli wierzy w Bogá Oycá Syná, Ducha S. Swięty Kośćioł &c.

O. Bo przy Chrzćie Swiętym mamy czynić iáwne wyznánie Wiáry Swiętey.

P. Ná co mu głowę pomászczáią Krzyzmem?

O. Bo iáko Krzyżmo, ktore znáczy Chrystusá Páná, ze dwuch natur Boskiey y ludzkiey ná ksztáłt Krzyżá z Bálsamem y Oleiu złożonego, wpiia się y wśiąka wgłowę, ták y nowo ochrzcony, stáie się członkiem Chrystusowym iednoczy się z nim, y ma táką relácyą iáko członki do głowy.

P. Co znáczy biała szátá, álbo czepek biały?

O. Niewinność ná sumnieniu, y czystość ná duszy.

duſzy, ktorey áż ná Sąd Boży niezmázáney powinniſmy dochowáć.

P. Co znáczy zápalona Swiecá?

O: Trzy dáry nádprzyrodzone dáne od Páná Bogá człowiekowi ná Chrzćie Swiętym, Swiátło znáczy Wiárę, Płomień miłość wyſoką, poćiągłość ku gorze nádzieię znáczy. Dáią mu ią w ręce. bo nietylko záchowáć te dáry w ſercu, ále nád to mamy ie obiaśniáć dobrymi uczynkámi.

P. Ktora ieſt powinność Kmotrow?

O. Stáráć ſię áby Ochrzcony czáſu ſwego miał náukę w rzeczách do zbáwienia potrzebną á Wiáry Swiętey nigdy nieodſtępował.

P. Zá co powinowáctwo idźie ze Chrztu Sw?

O. Duchowne záchodźi między Kmotrámi z iedney. A ochrzconym y iego Rodźicámi z drugiey ſtrony. ktore ieſt przeſzkodne Małżeńſtwu.

P. Między ſamemi Kmotrámi czy ieſt powinowáctwo?

O. Niemáſz: Przeto może Kmotr Kmotrę poiąć.

NAUKA CZWARTA.

O Bierzmowániu.

P. POwiedz co ieſt Bierzmowánie?

O. Jeſt pomáſzczenie Krzyzmem ná czole od Biſkupá uczynione ná powzięćie wzroſtu y śiły duchowney, to ieſt żeby beſpiecznie

cznie Wiárę Swiętą wyznawáliy pokuſom ſię opieráli.
P. Czym ſię rożni Bierzmowánie od Chrztu Swiętego?
O. 1*mo*. Bo ná Chrzćie świętym odradzamy ſię ná duſzy, ná Bierzmowániu Wzroſt, śiłę y męſtwo bierzemy. 2*do*. Ze Chrztu przychodzimy iáko dźieći niedoroſłe. W Bierzmowániu umacniamy ſię, y w dużość Duchowną wzraſtamy. 3*tio*. Ná Chrzćie piſzemy ſię do żołnierſtwá Chryſtuſowego, á ná Bierzmowániu zbroię do boiu bierzemy.
P. Czy z powinnośći mamy ſię bierzmowáć?
O. Nie: bo niemáſz ná to żadnego przykazánia, ále z nabożeńſtwá, ábyſmy obfitych dárow Duchá Swiętego, ktoremi ſię gárdźić niegodźi, uczęſtnikámi zoſtáli.
P. Kiedy ſię możemy bierzmowáć?
O. Skoro do rozumu przychodźimy, około lat dźieśiąciu, máłym záś dźiatkom niegodźi ſię.
P. Co powinien záchowáć Bierzmuiący ſię?
O. Wiedźieć o zacnośći tego Sakrámentu y dźielnośći do zbáwienia. 2*do*. Bydź w łásce Bożey. 3*tio*. Mieć Kmotrá iuż Bierzmowánego, álbo Kmotrę ieżeli Białagłowá. 4*to*. Przyſtępowáć z nabożeńſtwem gorącym.
P. Ktore ſą ſkutki tego Sákrámentu?
O. 1*mo*. Pomnożenie łáſki Bożey wſzyſtkich

Cnot y Dárow Duchá Swiętego *2do.* Odpuſzczenia grzechow powſzednich y śmiertelnych niewiádomych. *3tio.* Umocnienie ná duſzy dla dánia odporu nieprzyiaćielowi duſznemu.

P. Jákie Ceremonie záchowuią ſię przy Bierzmowániu?

O. Kłádźie Biſkup Krzyzmo ná czole, wyrażáiąc nim znák Krzyżá Swiętego, y mowiąc Náznácząm ćię Znákiem Krzyżá Sw: y potwierdzám Krzyzmem zbáwienia, w Imię Oycá y Syná, &c. biie potym w gębę, y chuſtkę ná czoło kłádźie.

P. Co to ieſt Krzyżmo?

O. Jeſt Oley mieſzány z bálſamem od Biſkupá w dźień Wielkoczwartkowy poświęcony.

P. Co znáczy Oleiowy liquor?

O. Obfitość łáſki Duchá Swiętego, ktora przez ten Sákráment bywa ná nas wylana.

P. Co znáczy Bálſam?

O. Bálſam ktory od ſkáżytelnośći záchowuie Ciáłá, y wdźięcznym uweſela zapáchem, wyraża utwierdzenie ná duſzy przećiw pokuſom, y przykłádny żywot ku zbudowániu bliźniego.

P. Ná co Biſkup znák czyni ná czole?

O Abyſmy wiedźieli, że ſię nietrzebá wſtydźić Wiáry Chryſtuſowey, wyznáć ią y żyć po Chrześćiáńſku.

P. Ná iáką pámiątkę Biſkup biie w gębę?

O Aby

O. Aby dał znáć, iż od tąd będąc umocniony łáſką Duchá Swiętego, ma ćierpliwie znośić wſzyſtkie krzywdy dla Chryſtuſa?

P. Czemu kiedy Biſkup biie w gębę, mowi Pokoy z tobą?

O. Ná pokazánie, że ćierpliwe znoſzenie, wſzelákich przykrośći przynośi nam pokoy z Bogiem wſzechmocnym, y známi ſamemi.

P. Co znáczy Chuſtká?

O. Uśilne ſtáránie y dochowánie łáſki Bożey.

P. Co czynić po Bierzmowániu?

O. Podziękowáć Pánu Bogu. *2do.* Proteſtowáć ſię że mu chcemy od tąd wiernie ſłużyć. *3tio.* Wźiąść Biſkupie błogoſłáwieńſtwo.

NAUKA PIĄTA.

O Nayświętſzym Sákrámenćie, álbo Eucharyſtyey.

P. CZemu Euchárystyą zowiemy?

O. Bo ſamego Authorá ábo Sprawcę łáſki Bożey y wſzyſtkich Sákrámentow w ſobie zámyka, pod Oſobámi Chlebá y Winá, to ieſt Chryſtuſa Páná y Zbáwićielá náſzego.

P. Zczego Chryſtus złożony w Nayświętſzym Sákrámenćie?

O. Ze trzech rzeczy. *1mo.* Ma prawdźiwe Ciáło.

ło. *2do.* Krew Przenayświętszą. *3tio.* Duszę. *4to.* Bostwo.

P. To właśnie Ciało w Nayświętszym Sákrámencie, ktore było poczęte w żywocie Nayświętszey Pánny, y ná Krzyżu záwieszone. Tá Krew ktora byłá wylana zá nas-

O. Ták iest á nie ináczey, powinnismy temu wierzyć bárdziey, á niżeli gdybysmy ná to pátrzáli.

P. Kiedy postánowiony ten Sákráment od Chrystusa Páná?

O. W wielki Czwartek przy ostátniey Wieczerzy.

P. Ná co iest postánowiony?

O. *1mo.* Ná posiłek duszny. *2do,* Dla Ofiáry Mszey S. *3tio,* Dla zádatku chwały wieczney. *4to.* Ná pámiątkę Męki Páńskiey. *5to.* Abysmy Chrystusa przytomnego záwsze mieli tu ná ziemi.

P. Kto może sprawowáć ten Przenayświętszy Sákráment?

O. Sámi tylko Kápłáni, od Biskupá ná to poświęceni,

P. Co podnosi Kápłan przy Mszy Swiętey w Kielichu?

O. Krew przenaydroższą Zbáwiciela Páná nászego, zá nas wylaną grzesznych.

P. Co było przed poświęceniem?

O. Wino, ktore się potym w Krew Chrystusową, mocą słow Chrystusowych przemieniło.

P.

P. Wzdyć y po poświęceniu zda śię bydź wino?

O. Zdać śię w prawdzie, ále w rzeczy samey nie iest, są tylko przymioty winá, to iest kolor smák.

P. Krew Chrystusowá iest w Hostyey poświęconey wespoł z Ciáłem?

O. Jest:

P. Ná coż tedy osobno Ciáło, osobno Krew Chrystusowę Kápłan poświąca?

O. Ná pámiątkę krwáwey Męki Chrystusowey ná Krzyżu ofiáry, gdźie Ciáło ode Krwi, y Krew od Ciáłá rozłączona byłá y oddźielona.

P. Długo trwá Pan Jezus we wnętrznośćiách nászych?

O. Poki śię przymioty chlebá, ábo winá pod ktoremi zostáią nie zepsuią.

P. Po zepsowánych przymiotách co śię dźieie z Chrystusem?

O. Przestáie w nas bydź sposobem Sákrámentálnym, ále nieprzestáie w nas mieszkáć przez łáskę, poki go nieobráziemy, y grzechem śmiertelnym nie wyruguiemy z sercá.

P. Co sprawuie w nas ten Sákráment?

O. 1mo. Z Chrystusem nas iednoczy iáko dusze z Ciáłem.

2do. Łáskę Bozą znáczną w nas pomnaża, grzechy powszednie odpuszcza, náwet y śmiertelne zapomnione.

3tio.

3tio. Namiętność tępi y od upadku preserwuie
4to. W cnotách posila y pochop dáie do doskonáłości.
5to. Appetyt duchowny ostrzy y wielką póćiechę przynośi.
P. Ták Chrystusá przyimuie ten, co cáłą bierze Hostyą, iáko y ow ktoremu Kápłan máły tylko poda ułomek.
O. Bez wątpienia, bo nietylko w Cáłey Hostyey, ále w naymnieyszey cząstce iest cáły Chrystus.
P. Obiáśniy iákim to podobieństwem?
O. Zwierćiádło kiedy cáłe, cáłą reprezentuie Osobę, á stłuczone, nietylko reprezentuie postáć iedney osoby, ále ile wnim iest sztuk.

NAUKA SZOSTA.

O Kommuniey Swiętey.

P. CZego potrzebá áby kto godnie przystępował do Stołu Bożego?
O. Záchowáć pewne kondycye przed przyięćiem Kommuniey, y po przyięćiu Kommuniey
P. Co trzebá záchowáć przed Kommunią?
O. 1mo. Potrzebá bydź tczym od pułnocká, 2do. Bydź w łásce Bożey, poiednáć się z nieprzyiaćielem, przeprośić kogośmy pogniewáli, álbo urázy. szkodę nádgrodzili, oddáć cośmy komu winni, okázyą

do

do grzechu porzućić, y iák naylepiey zbáwienie ſobie ubeſpieczyć. *3tio.* Gotowáć ſię nabożnie do przyięćia Zbáwićielá.

P. Ná czym to przygotowánie záwiſło?

O. Ná dzień przed Kommunią ták zácząc przygotowánie. *1mo.* Modląc ſię gorąco, áby nam Pan Bog dopomogł y ſerce náſze ſpoſobił. *2do.* Poſzcząc ieżeli można na tę Intencyą iáłmużnę dáiąc, álbo inſze umartwienia czyniąc, oſobliwie ná Kollácyey trzeźwym ſię záchowáć. *3tio:* Rekollekcyey wnętrzney wzbudźić ſerce y ná wſzyſtkie ſpráwy ſzczegulnie oko máiąc.

P. Jákim ſię Nabożeńſtwem w ſam dzień Kommuniey Swiętey báwić?

O. Oczućiwſzy ſię ráno, podnieść záraz ſerce do Páná Bogá nabożnym wzdychániem Pánie z du'ze ſobie życzę, przyſtępowáć do Stołu twego, zá pomocą twoią y błogoſłáwieńſtwem. Potym iść do Kośćiołá imáginuiąc ſobie źe nas Chryſtus czeka z wielką ochotą uklękáiąc ná uſtroniu, y pewne Akty odpráwiáć.

P. Ktore to ſą Akty?

O. Akt Wiáry.

1mo. Wierzę mocno, iż mam przyimowáć Ciáło y Krew Zbáwićielá mego. Ciáło z Duchá Swiętego, w Zywoćie Błogoſłáwioney Pánny poczęte, Ciáło ktore było záwieſzone

wieszone ná Krzyżu, á teraz śiedźi ná práwicy Bogá Oycá w niebie, y Krew ná zbáwienie cáłego świátá wylaną.

2do. Akt Dźiękczynienia.

DZiękuię moy dobry JEZU, żeś postánowił ten wielki Sákráment, ná pośiłek nędzney duszę moiey.

3tio AKT Skruchy.

ZGrzeszyłem Pánie, zmiłuy się nádemną, żal mi serdecznie żem ćię kiedy obráził nieskończone Dobro, chcę się poprávić.

4to. AKT Nádźiei.

MAm nádźieię w miłośierdźiu twoim, że mi odpuśćisz grzechy moie, y przyimiesz znowu do łáski, márnotrawnego Syná.

5to. AKT Miłośći.

PRzy tym Ogniu miłośći, ktorym pałasz ku mnie naydroższy JEZU, o! iákby powinno gorzeć serce moie, y ze wszystką śiłą zápalonych áffektow wzbiiáć się ku Zbáwićielowi. Miłuię ćię nádewszystko y miłowáć prágnę teraz y ná wieki.

6to. AKT Ofiárowánia.

OFiáruię tę Kommunią zá potrzeby Kośćiołá Bożego, y moię własną, osobliwie ná tę á ná tę Intencyą. N. N.

P. Co czynić przy samey Kommuniey?

O. Uczynić *AKT Adorácyey.*

ODdáięć pokłon Chryſte JEZU w tym Sákrámencie utáionym ze wſzyſtkiemi Aniołámi, y Swiętemi tu ná źiemi żyiącemi, y w niebie z tobą kroluiącemi.

2do. A K T Pokory.

PAnie nie ieſtem godźien ábyś wſzedł do przybytku ſercá mego, ále tylko rzekni słowem á będźie zbáwiona duſzá moiá.

3tio. A K T Polecánia ſię.

CIáło Páná Jezuſa Chryſtuſa niechay ſtrzeże Duſze moiey, áż do żywota wiecznego. Amen.

Potym głowę trochę podnieść, uſtá otworzyć, ięzyk ná wárgę ściągnąć, przyiąć Páná Jezuſa y przełknąć.

P. Kiedy Hoſtya przylgnie do podniebienia co z tym czynić.

O. Poczekáć áż odwilgnie y ſamá odpádnie, nie ruſzáiąc iey pálcem.

P. Jáko ſię záchowáć po Kommuniey?

O. Dziękowáć Pánu Jezuſowi, zá ták wielkie Dobrodźieyſtwá, weſelić ſię z przytomnośći iego, witáć go, ćieſzyć ſię z nim, Ofiárowáć mu ćiáło y duſzę, ſtánowiąc nigdy nie grzeſzyć, polecáć mu potrzeby, ták ſwoie prywatne, iáko y powſzednie Kośćiołá Swiętego.

NAU

NAUKA SIODMA.

O niegodnym przystępowániu do Stołu Bożego.

P. CO ieſt niegodne przyſtępowánie do Stołu Bożego?

O. Przyimowáć Naświątſzy Sákráment w grzechu śmiertelym.

P. Ják wielki to eſt grzech!

O. Jeden znayćiężſzych, ktore może człowiek popełnić ná świećie, ſzkárádne świętokráctwo.

P. Czemu go názywaſz ták ćiężkim grzechem?

O. Bo Kommunikuiący niegodnie, nieprzyimuie Ciáłá Páńſkiego ná zbáwienie, ale ná potępienie: Chryſtuſa w ſercu ſwoim nieiáko znowu krzyżuie y Krew iego przenaydrożſzą depce.

P. Komu podobni ći co przyimuią Ciáło Páńſkie w grzechu śmiertelnym?

O. Podobni ſą Judaſzowi, ktory Páná przedawſzy, śmiał przyſtępowáć do Stołu.

P. W Jákje ſię niebeſpieczeńſtwo wdáie niegodnie Kommunikuiący człowiek?

O. Trzebá mu ſię obawiáć nagłey śmierći, y ześćia z tego świátá bez Sakrámentu. *2do.* Zeby go Pan Bog nieopuśćił. y ſzczegulney do zbáwienia pomocy nieumknął. *3tio.*

Zeby w zákámieniáłość ſercá niewpadł ábo w deſperácyą.

P. Obiáśniey iákim przykłádem?

O. Oto ieſt Judaſz zdraycá, ktoremu ſię to ſtáło, dla grzechu tákiego, Czárt w niego wſtąpił, wpadł w rozpacz, obieſił ſię, y y kátem nád ſobą zoſtał.

P. Ják cięſzkie męki czekáią niegodnie przyſtępuiącyh do Kommuniey Swiętey.

O. Większe bez porownánia, niż drugich Chrześcian, y większe niż ſamych Poganow.

P. O ktorych ſię może mowić że Kommunikuią w grzechu śmiertelnym?

O. 1*mo*. Ktorzy złych nałogow niepopráwuiąc Kommunikuią, ze zwyczáiu ráczey niż z nabożeńſtwá przyimuią 2*do*. Ktorzy bliſkiey okázyey nie odrzucáią, reſtytucyeyniemu chowáią, kogo obrázili nie przepraſzáią.

3*tio*. Owi co grzechy śmiertelne ná Spowiedzi táią.

4*to*. Ktorzy ſię ná mocne przedſięwzięcia niezdobywáią, á tę obrázę Bożą porzućić, y oneyże ſię cále wyſtrzegáć. A w tym Ciáło Páńſkie przyimuią.

P. Co czynić kiedy kto przyſtąpiwſzy do Kommuniey, wſpomni ſobie iáki grzech śmiertelny, ktorego ſię nigdy nieſpowiádał?

O. Jeżeli ſię może do Kápłáná wrocić, niech

popráwi Spowiedzi, á ieżeli niemoże niech żáłuie ſerdecznie, z przedśięwzięćiem ſpowiádać ſię czáſu ſwego.

NAUKA OSMA.

O Sákrámenćie Pokuty Swiętey.

P. CO ieſt Pokutá?

O. Jeſt Sákráment od Chryſtuſa Páná poſtánowiony, ná odpuſzczenie po Chrzćie S. grzechow popełnionych.

P. Przy kim władza zoſtáie odpuſzczenia grzechow?

O. Przy ſamych Kápłánách, od Biſkupá poświęconych.

P. Kto im dał tę moc?

O. Chryſtus Pan ieſzcze tu ná świećie żyiąc zniemi, kiedy rzekł Apoſtołom. *Cokolwiek, &c.*

P. Ktoby tylko wyznał grzech przed Pánem Bogiem ſwoy, á niechćiałby ſię ſpowiádáć przed Kápłánem, czy doſtąpiłby odpuſzczenia?

O. Bynamniey, bo ſkruchá bez intencyi, Spowiedánia ſię nie ieſt ważna.

P. Wiele ma częśći Pokutá?

O. Trzy, Skruchę, Spowiedź, y doſyćuczynienie.

P. Co ſkruchá w ſobie zámyka?

O. Trzy rzeczy. 1mo. Obrzydzenie grzechu przeſzłego, że pomni ná to z gorżkośćią

 co żro-

co zrobił. *2do.* Zámyka dobrą wolą do popráwy żywotá, tákże do nadgrody ieśli ſię komu krzywdá ſtáłá, ná zdrowiu, ſławie, maiętnośći, &c. Miłośći Bráterſkiey &c. *3tio.* Wolą do Spowiedźi y wypełnienia wſzyſtkich śrzodkow ktore Pan Bog do odpuſzczenia grzechow rozkazał.

P. Co przez Spowiedź rozumieſz?

O. Táiemne przed Kápłánem wyznánie wſzyſtkich grzechow, ábyſmy z nich byli rozgrzeſzeni.

P. Co ieſt doſyć czynienie?

O. Dobrowolnie y od Kápłáná náznáczoney pokuty wykonánie, ná ubłagánie Máieſtatu Boſkiego zá grzechy náſze.

P. Kiedyſmy powinni Sákrámenr pokuty świętey przyimowáć?

O. Raz w Rok przynamniey pod grzechem śmiertelnym.

P. Okrom tego czy powinniſmy przyimowáć ten Sákrámenr?

O. Powinniſmy. *1mo.* Máiąc ſumnienie śmiertelnym grzechem obćiążone. *2do.* W godźinę śmierći. *3tio.* W náſtępuiącym iákim niebeſpieczeńſtwie żywotá. iáko Zołnierz gdy ma iść do potrzeby wśiádáiący ná morze, álbo w niebeſpieczną drogę wybieráiący ſię, ćięſzką złożony niemocą, Niewiáſtá bliſko rozwiązánia. *4to.* Kiedy ma przyimowáć iáki Sákrámenr, oſobliwie Ciało Páńſkie.

P. Co

P. Co zá grzechy bywáią nam odpuſzczone, przez Sákrάment pokuty Swiętey?

O. Wſzelkie by też nayćiężſze, nayſprośnieyſze, zgłádzone bydź mogą przez ten Sákráment, choćby ich kto miał ile włoſow ná głowie, ile piaſku w morzu.

NAUKA DZIEWIĄTA

O Ráchunku Sumnienia.

P. CZego potrzeba do odpráwowánia należyćie Sákrámentu pokuty Swiętey?

O. Pięć Kondycyi. *1mo.* Ráchunku Sumnienia. *2do.* Skruchy. *3tio.* Przedśięwźięćia. *4to.* Spowiedzi. *5to.* Doſyć uczynienia.

P. Ktora ieſt pierwſza Kondycya?

O. Ráchunek Sumnienia?

P. Co ieſt Ráchunek ſumnienia?

O. Jeſt pilna w ſercu inquizycya grzechow, ktorych my ſię dopuśćili, ná to, żebyſmy ie ſobie przypomniawſzy, żáłowáć zá nie, ſpowiádáć ſię ich, y ná potym wyſtrzegáć mogli.

P. Wieloráki ieſt Ráchunek ſumnienia?

O. Dwoiáki, Jeden ktory kłádąc ſię ſpáć ná káżdy dźień czynić mamy, drugi przed Spowiedźią o ktorym teraz mowiemy.

P. Jákiey trzebá pilnośći do czynienia tego Ráchunku?

O. Tákiey, iákiey w ſpráwách wielkiego momo-

mentu zwyklismy záżywáć, v. g. gdy się z kim sądziemy, ráchuiemy, &c.
P. Co czynić przed Ráchunkiem Sumnienia?
O. Prośic Paná Bogá o świátło ná poznánie grzechow.
P. Jáko odpráwowáć Ráchunek Sumnienia?
O. Ráchowáć się 1*mo*. Zdziesięćiorgá Przykazánia Bożego y Kośćielnego. 2*do*. Z siedmiu grzechow głownych. 3*tio*. Z piąciu Zmysłow Ciáłá nászego, Widzenia, Słyszenia, ukuszenia, powonienia, y dotykánia. 4*to*. Z myśli, Słow, y Uczynku. 5*to*. Z grzechow przećiw Bogu, Bliźniemu, y nas samych. 6*to*. Z dobrych uczynkow, ták duszných iáko y ćielesnych opuszczonych. 7*mo*. Z powinnośći powołániu włásnemu służące.
P. Jáko sobie przywodźić grzechy ná pámięć?
O. 1*mo* Przypominájąc sobie mieysce gdźiesmy bywáli. 2*do*. Osoby z ktoremismy przestawáli. 3*tio*: Zabáwy, ktoremismy tráktowáli; A gdy się ná dozywotnią Spowiedź gotuiemy, rozdźielić zywot ná trzy ábo ná cztery częśći, v. g. cosmy w dźiećinnym wieku robili, co w Młodźieńskim, co w Męskim &c.
P. Jáko rozbieráć trzebá káżdy grzech z osobnośći?
O. Uważáiac. 1*mo*. Jeżelismy się go dopuśćili, myslą ábo pożądaniem. 2*do*. Mową. 3*tio*.

Uczynkiem. 4*to*. Opuſzczeniem. 5*to*. Ze zgorſzeniem. 6*to*. Uczeſtnictwem złego. 7*mo*. Ukrzywdzeniem bliźniego.

P. Ná ktore wyſtępki, mamy mieć pilnieyſze oko?

O. Co ſię tknie, rankoru nieprzyiáźni, záwźiętośći, y inne miłość bráterſką tárgáiące grzechy. 2*do*. Owe co ſą przećiw ſłuſzności, z ſzkodą álbo urázą bliźniego. 3*tio*. Przeſtępſtwá powołánia włáſnego.

P. Czy mogą bydź beſpieczni ná ſumnieniu owi, co ſię na Spowiedniká ſpuſzczáiąc, nieſtáráią ſię przywieść ſobie ná pámięć czym obrázili Páná Bogá?

O. Nie ſą beſpieczni, bo ſię wdáią wniebeſpieczeńſtwo, opuſzczenie wiele grzechow.

NAUKA DZIESIĄTA.

O Skruße.

P. PO odpráwionym Ráchunku Sumnienia co czynić?

O. Wzbudźić wſobie potrzebá ſkruchę ſerdeczną.

P. Co ieſt ſkruchá?

O. Jeſt żal ſerdeczny, żeſmy Páná Bogá obráźili, z poſtanowieniem więcey nigdy nie grzeſzyć.

P. Wieloráka ieſt ſkruchá?

O. Doſkonáła, y niedoſkonáła.

P. Co ieſt ſkrtchá doſkonáła?

O. Kiedy żáłuiemy dla miłośći Bozey?
P. Co iest ſkruchá niedoſkonáłá?
O. Kiedy żáłuiemy obrázy Bożey z boiáźni piekłá, álbo utráty niebá.
P. Uczyń Akt ſkruchy niedoſkonáły?
O. Zgrzeſzyłem Pánie, żem piekło záſłużył y Práwo do Niebá utráćił, żáłuię tego ſerdecznie, proſzę o miłośierdzie y o odpuſzczenie.
P. Uczyń Akt ſkruchy doſkonáły?
O. O Boże moy, żáłuię ſerdecznie, żem ćię kiedy nieſkończone Dobro obráźił, brzydzę ſię wſzyſtkiemi grzechámi dla miłośći twoiey, mam wolą popráwić ſię zá pomocą łáſki twoiey świętey; o ktorą ćię pokornie proſzę.
P. Co zá rożnicá między ſkruchą doſkonáłą y niedoſkonáłą?
O. Bo tá ſkruchá doſkonáłá grzechy przez ſię głádzi, bo pochodźi z Miłośći Bożey. Niedoſkonáłá głádźi tylko przy rozgrzeſzeniu Kápłáńſkim, y pochodźi z boiáźni, ktora miłośći wydołáć niemoże.
P. Poniewaſz przez ſkruchę doſkonáłą bywáią nam odpuſzczone grzechy, ná coż ſię ich ſpowiádáć?
O. Abyſmy Przykazániu Bożemu doſyć uczynili, ktore nas obliguie koniecznie do wyznánia grzechow przed Kápłánem.
P. Jáki żal zámyka ſkruchá doſkonáła?

O. 1mo.

O. *1mo.* Zal ſerdeczny. *2do.* Nádprzyrodzony. *3tio.* Powſzechny. *4to.* Naywyżſzy. *5to.* ſkuteczny.

P. Czemu ſerdeczny?

O. Bo nie w uśćiech, álbo powierzchowney poſtáći, ále w ſercu ſię funduie, żeby był ſzczery, niezmyślony.

P. Czemu nádprzyrodzony?

O. Bo nie ná utrátę ſławy, doſtátkow y reputacyey, zdrowia, Máiętnośći, lecz ná ſamego Páná Bogá oglądáć ſię powinien bez doczeſnych reſpektow.

P. Czemu powſzechny?

O. Bo ſię ma śćiągáć ze wſzyſtkich grzechow popełnionych, żadnego śmiertelnego nie excypuiąc.

P. Czemu naywyżſzy?

O. Bo ſię mamy grzechem ták brzydźić, iżbyſmy woleli wſzyſtko ráczey ſtráćić, y śmierć podiąć, niźli Bogá obráźić.

P. Czemu ſkuteczny?

O. Bo ſię przy nim wiąże mocne przedśięwźięćie, więcey niegrzeſzyć.

P. Czy potrzeba zá káżdy grzech z oſobná żáłowáć?

O. Nie trzebá, doſyć zá wſzyſtkie razem?

P. Kiedy trzebá żáłowáć zá grzechy?

O. Ná Spowiedźi, álbo przed ſamą Spowiedźią, po rozgrzeſzeniu nierychło.

P. Co zá ſpoſob wzbudzenia w ſobie prawdźiwey ſkruchy.

O.

O. *1mo.* Prośić o nię gorąco Páná Bogá. *2do.* Uważáć Dobrodzieystwá. *3tio.* Niewdzięczność náſzę. *4to.* Mękę Pańſką rozmyślać. *5to.* Cięſzkość grzechu śmiertelnego, ktorym przećiw Stworcy powſtáiemy *6to.* Odpráwiáć często Akty ſkruchy z nabożeńſtwem.
P. Kiedyſmy powinni czynić Akt ſkruchy okrom Spowiedźi?
O. *1mo.* Wpadſzy w iáki grzech śmiertelny. *2do.* Kłádąc ſię ſpáć. *3tio.* W niebeſpieczeńſtwie śmierći. *4to.* Máiąc przyimowáć iáki Sákráment, ieżeliby nám do ſpowiedźi nieprzyſzło.

NAUKA JEDENASTA

O Przedśięwźięćiu wiecey niegrzeſzyć.

P. CZego potrzebá do popráwy Skruchy?
O. Dobrego oprocz żalu Przedśięwzięćia, bo po ſkruſzeniu nietylko ná przeſzłe, ktorymi ſię brzydzimy, y zá nie żáłuiemy, ále y ná przyſłe oglądáć ſię powinniſmy grzechy, żebyſmy ſię ich niedopuſzczáli.
P. Co ieſt dobre przedśięwźięćie?
O. Jeſt mocne ná umyśle poſtánowienie, á ráczey umrzeć niż Bogá grzechem śmiertelnym obráźić.
P. Uczyń Akt dobrego przedśięwźięćia?

O. CHcę poprawić o BOZE żywotá mego, zá pomocą łáſki twoiey Swiętey, y wolę raczey umrzeć, niż ciebie nieſkończone Dobro obrázić.

P. Po czym poznáć, iż komu nie ſchodzi ná dobrym przedſięwzięciu?

O. 1*mo*. Kiedy odſtępuie wſzyſtkiego co go w grzech może w prowádzić. 2*do*. Kiedy ſię według rády Spowiedniká ſpráwuie y onego ſłucha, 3*tio*. Kiedy o poprawie żywotá myſli, y roznych ſpoſobow ná to ſzuka. 4*to*. Kiedy ſobie gwałt czyni, tłumiąc wſobie namiętności, y złe nałogi wykorzeniáiąc. 5*to*. Kiedy zá káżde upádnienie w grzech, dobrowolnie pokutę zádáie ſobie

P. Owi co niechcą odſtąpić okázyey do złego, czy mogą mieć dobre przedśięwzięcie?

O. Nie: bo przez to ſamo pokázuie ſię, że máią ſerce uwikłáne w grzechu.

P. A ten co ma intencyą, okázyą porzućić, w rzeczy ſamey iednák nieporzuca iey, mali dobre przedſięwzięcie?

O. Niema, bo chćieć y niechćieć poiednáć ſię z Bogiem, ieſt chcenie proſte, nie wola ſtáteczna wyſtrzegáć ſię grzechu.

P. Czy znáyduie ſię dobre przedſięwzięcie owych, co z złych nałogow niepowſtáią, y z temiſz grzechámi záwſze do Spowiedniká powracáią ſię.

O. Wątpię bárdzo, bo nieraz powtorzone złości,

śći, znákiem ſą ſlubow dobrym, uſtánowionego umyſłu, y że ſię tylo ze zwyczáiu ſpowiádáią.

P. Jáko ſię zdobywáć ná dobre przedſięwźięćie

O. Páná Bogá o nie prośić. *2do.* Uważáć w iákie ſię wdáiemy niebeſpieczeńſtwo zbáwienia, ieżeli w iednych grzechách trwamy. *3tio.* Záwiązáć w ſobie mocno rezolucyą, y záraz ſię odważyć mężnie ná wſzelákie trudnośći.

P. Co czynić ábyſmy trwáli w dobrym przedſięwzięćiu?

O. *1mo.* Odnawiáć go ná kożdy dźień zráná przed Krucyfixem mowiąc z Kázimierzem Swiętym, *Malo mori quàm fœdari.* *2do.* Wyſtrzegáć ſię towárzyſtwa. *3tio.* Spowiednikow nieodmieniáć. *4to.* Słowá Bożego z pilnośćią ſłucháć. *5to.* Pokuśie z początku zábiegáć.

NAUKA DWUNASTA.

O Spowiedźi.

P. KTora ieſt pierwſza kondycya Pukuty Sákrámentálney?

O. Spowiedź.

P. Co ieſt Spowiedź?

O. Jeſt táiemne przed Kápłánem wyznánie grzechow, dla otrzymánia rozgrzeſzenia.

P. Jáko ſię trzebá Spowiádác?

O. *1mo.* Przyſtąpiwſzy do Kápłáná przeżegnáć ſię, y

śię. y prośić go o Błogosłáwieństwo, mowiąc błogosław mnie Oycze. *2do.* Odpráwić *Confiteor*, álbo ráczey Spowiádam śię Pánu Bogu, &c. áſz do owych słow moiá winá, moiá winá, moiá bárdzo wielka winá. Prostacy co nieumieią Spowiedźi powſzechney, mogą tylko mowić Spowiádam śię Pánu Bogu Wſzechmogącemu, y tobie Oycze Duchowny, żem zgrzeſzył, &c. *3tio.* Powiedźieć w iákim kto stanie, iák śię dawno ſpowiádał, ieſli pokutę wypełnił, ieżeli kiedy iákiego grzechu nie zátáił ná Spowiedźi. Toż dopiero ſpowiádáć śię grzechow od ostátniey ſpowiedźi popełnionych.

P. A gdyby kto niewſzystkie wyznał, czy dostąpiłby odpuſzczenia?

O. Niedostąpiłby, áni nawet ktorych śię Spowiádał, bo ieden bez drugiego nie bywa odpuſzczony.

P. Coż tedy temu trzebá czynić, co ma grzechy zátáione?

O. Popráwić świętokrádzkich Spowiedźi?

P. Jáko wyznawáć grzechy ná Spowiedźi?

O. Pod liczbą, uczyniłem to rázy trzy álbo dźieśięć &c. álbo więcey álbo mniey.

P. A kiedy kto niemoże śię wyráchowáć, z grzechámi iáko mowić?

O. Trzebá powiedźieć iák przez długi czás leżał w tym nałogu.

P. Czy

P. Czy dosyć miánowáć sáme grzechy ná spowiedzi?

O. Niedosyć, trzebá miánowáć y okolicznośći, ták te ktore grzechy odmieniáią, iáko y owe ktore złośći grzechow przyczyniáią, iáko to ukráść w Kośćiele, w komorze, ukráść Tyśiąc złotych, à ukráść ubogiemu złoty.

P. Wątpliwych grzechow iáko się Spowiádáć potrzebá?

O. Pod wątpliwośćią záś prawdy spowiádáć się iák pewnych.

P. Czy godzi się miánowáć Osoby ktore nam pomagáły do grzechu?

O. Niegodzi, bośmy powinni ochraniać záwsze sławy bliźniego.

P. Od iákich grzechow poczynáć spowiedź?

O. Od ćięszkich, y owych ktorych się bárdziey wstydźiemy, toż potym mnieysze wyliczáć.

P. Grzechow powszednich czy powinnismy spowiádáć się?

O. Niepowinnismy, bo krom Spowiedzi mogą nam bydź odpuszczone, dobra rzecz iednák spowiádáć się ich, byle z skruchą à nie ze zwyczáiem.

P. Jáko Spowiedź zákończyć?

O. Trzebá mowić z tych y inszych grzechow zápámiętáłych dáię się winien, y zá nie żáłuię, chcę się popráwić, proszę o ná-

znácze

znáczenie pokuty y rozgrzeszenie.

P. Ktore są pospolite błędy przy Spowiedźi?

O. Skłádki winę ná drugiego. *2do.* Niepotrzebne rzeczy kłádąc, y długiemi Spowiedniká historyámi báwić. *3tio.* Mowić nie ukradłem, nie zábiłem. *4to.* Mowić przeklinałem, á niedokładáć wiele rázy. *5to.* Skárzyć ná Mężá, dźieći, á niechćieć wyznáć grzechu, poki się oń nie spyta Spowiednik. *6to.* Mowić zgrzeszyłem ćielesnośćią niemiánuiąc czy z Pánną, czy z Mężátką. *7mo.* Mowić pomysliłem ná grzech plugáwy, á niedokładáiąc iáki.

P. Czy wolno Spowiednikowi obiáwić co słyszał ná Spowiedźi?

O. Niewolno! Stráćiłby duszę swoię, y byłby tu o to surowo karány.

P. A pœnitentowi godźi się lekkomyślnie práwić, co mu Kápłan ná Spowiedźi mowił?

O. Niegodźi.

NAUKA TRZYNASTA.

O Dosyćuczynieniu.

P. KTora iest ostátnia kondycya do wypełnienia Sákrámentu Pokuty Swiętey?

O. Dosyć uczynienie.

P. Komusmy Powinni dosyć uczynić?

O. Pánu Bogu y bliźniemu.

P. Zá co Pánu Bogu dosyć uczynić po zgłá-

dzeniu winy, y karániu ná Spowiedźi ?
O. Zá karánie doczesne, ktore po odpuszczeniu ná duszy zostáie winnego.
P. Czemu Pan Bog karánia wszystkiego nieodpuszcza ná Spowiedźi ?
O. 1mo. Abysmy się też do zbáwienia przyłożyli, y długi grzechow nászych czym możemy wypłacáli. 2do. Aby się sprawiedliwość od miłośierdźia Bożego niedźieliłá. 3tio. Abysmy grzechow lekce nieważyli, bo karánie oczy otwarza.
P. Gdźie możemy znośić z siebie karánie doczesne ?
O. Albo ná tym, álbo ná tam tym świećie w mękách Czysczczowych.
P. Kędy ie lepiey znośić ?
O. Bez wątpienia lepiey ná tym świećie, bo dolegliwość znośnieysza, y przed Bogiem płatna. W Czyscu zás niemász żadney zásługi, by nayćięższa męká.
P. Wielorákim sposobem możemy dosyć czynić
O. Troiákim. 1mo. Pełniąc pokutę od Kápłáná náznáczoną. 2do. Posczcząc, modląc się, iáłmużnę dáiąc, y inne dobre uczynki czyniąc. 3tio. Utrapienia wszelákie skromnie znosząc.
P. Co zá grzech niewypełnić pokuty od Kápłáná náznáczoney ?
O. Jest grzech śmiertelny, ieśli się to dźieie z niedbálstwá álbo z kontemptu.

P. A

P. A kiedy kto zápomni pokuty co ma czynić?
O. Powinien prosić Kápłáná ná Spowiedzi, o náznaczenie inszey.
P. Czy wolno odmienić sobie pokutę ná insze dobre uczynki?
O. Niewolno, bo zádánie pokuty do Kápłáná, á nie do pænitentá należy, iáko y ordynowánie lekárstwá do pænitentá nienależy, ále do Doktorá.
P. Jákiey sobie życzyć mamy pokuty od Spowiedniká.
O. Co naywiększey, bo ieden paćierz táki wagi, á niż dźieśięć dobrowolnie odpráwionych.
P. Jáko satysfakcyą czynić bliźniemu?
O. Troiáko. 1*mo*. Ná włásney iego osobie. 2*do*. Ná sławie álbo reputácyi. 3*tio*. Ná máiętnośći ábo dobrách kiedy mu kto zászkodźił.
P. Kiedy kto komu zászkodźił ná zdrowiu, iáko zá to powinien dosyć uczynić?
O. Według uznánia mądrego Spowiedniká, álbo przyiaćielá, álbo rozsądku práwnego.
P. Ten co nástąpił bliźniemu ná sławę; iáko nádgrodźić powinien?
O. Odwoływáiąc niesłuszne udánie, chwaląc rożnemi sposobámi, reputácyą nápráwiáiąc postáwionemu.
P. Szkodzący ná dobrách bliźniemu, do czego iest obligowány.

O. Wroćić co cudzego, y wszystkie szkody nadgrodzić.

NAUKA CZTERNASTA.

O Odpustách.

P. JEstli iáki inszy sposob, do usprawiedliwienia się Pánu Bogu ná tym swiecie?

O. jest przez dostąpienie Odpustow.

P. Może Kościoł Swięty nádawáć Odpusty?

O. Może, bo ma ná to władzą od Chrystusa Páná pozwoloną. *Tibi dabo claves.*

P. Co iest Odpust?

O. Jest odpuszczenie karánia doczesnego przez grzech zaciągnione człowiekowi w łáłce Bożey zostáiącemu.

P. Przy kim iest moc rozdawáć Odposty?

O. Ma ią Oćiec Swięty, względem cáłego świátá, Biskup káżdy względem Diæcezyi swoiey.

O. Z skárbu Kośćielnego, to iest z zasług Chrystusowych, y wszystkich Swiętych, ktore zasługi ápplikuie nam Oćiec Swięty przez Indulgencye długow grzechowych.

P. Co rozumiesz przez Odpust zupełny?

O. Odpuszczenie wszystkiego karánia ták że nic zgołá nie zostáie, coby wnas karáć miáłá sprawiedliwość Boska.

P. Co rozumiesz przez Odpusty Czterdziestodniowe, álbo setne, álbo siedmioletnie.

O. Odpuſzczenie karánia, ktoregośmy pokutuiąc Czterdzieśći dni, albo ſto dni, álbo śiedmlat doſtąpić mogli.

P. Czym ſię rożni Jubileuſz od zupełnego Odpuſtu ?

O. Tym, że ná Jubileuſzu, wolno ſobie obráć Spowiedniká, ktory może od grzechow by nayćiężſzych, owych nawet ktore ſobie Oćiec Swięty reſerwuie rozgrzeſzyć, y ſluby ná inſze dobre uczynki odmienić.

P. Co potrzebá czynić ná doſtąpienie odpuſtu?

O. Bydź w łáſce Bożey, y náznáczone kondycye wypełnić.

P. Możemli ofiárowáć Odpuſt zá Duſzę wCzyſcu zátrzymáne ?

O. Możemy, y bárdzo dobrze, áby tym prędzey wybáwione były z mąk Czyſzcowych

P. Po czym poznáć że kto doſtąpił Odpuſtu ?

O. Kiedy ſię ſzczerze do Páná Bogá náwroći y żywotá popráwi.

P. Ják wiele poważáć mamy Odpuſty ?

O. Ják ſkarb nieoſzácowány, ktorym ſię wypłacamy ſpráwiedliwośći Boſkiey, z ćięſzkich grzechow.

P. Czy godźi ſię ubiegáć do Odpuſtu ná to, żebyſmy iuż zá grzechy niepokutowáli więcey.

O. Niegodźi, y owſzem im łáſkáwiey Pan Bog známi ſię obchodźi, w odpuſzczeniu karánia, tym goręcey z náſzey ſtrony przy-

 kładać

kłádáć śię mamy, znosząc ile można grzechowe długi.

NAUKA PIETNASTA.

O Czyscu.

P. CZzy może Człowiek wypłáćić śię spráwiedliwośći Boskiey z długow grzechowych ná drugim świecie?

O. Moze w Mękách Czysczowych.

P. Co iest Czyśćiec?

O. Jest mieysce podźiemne gdźie dusze wiernych w łásce Bożey schodzących doczesne karánie ćierpią, zá grzechy ná świećie popełnione.

P. Ná czym to karánie záwisło?

O. Ze Páná Bogá nieoglądáią, ktorego Twarz Przenayświętszą niezmiernie widźieć prágną. 2*do*. Ze nieznośne męki ognia Czysczowego ponoszą, mogąc zá żywota lekszym dáleko wypłáćić śię sposobem.

P. Ják ćięszkie są męki Czysczowe?

O. Ták, iż w porownániu ich nic nie są wymyslne kátownie, Męczennikow Swiętych rázem złożone, á ogień ktory ich pali, iest tuteyszy iákoby málowány względem Czysczowego.

P. Ják długo Dusze w Czyscu zostáią?

O. Jedne dłużey, drugie kroczey, iáko ktora zásłużyłá, są też y tákie, ktore do dniá Sądnego ćierpieć będą.

P. Czy máią poćiechę w onych mękách?

O. Máią. 1mo. Ze są pewne zbáwienia. 2do. Ze ich Aniołowie Swięći náwiedzáią. 3tio. Kiedy ich rátuiemy.

P. Wielorákim sposobem możemy rátowáć Dusze w Czyscu zostáiące y zátrzymáne?

O. 1mo. Przez posty. 2do. Przez Jáłmużny. 3tio. Przez Modlitwy. 4to. Przez Odpusty. 5to. Przez Kommunie y umartwienia, y inne dobre uczynki, á osobliwie przez Ofiárę Mszy Swiętey.

P. Iżalismy ie rátowáć powinni?

O. Powinni, iedne z miłośći Chrześćiáńskiey, á drugie z powinnośći, iáko to Rodzicow, Dobrodziejow, Pokrewnych, &c.

P. Co zá pożytek odnoszą ći, ktorzy dusz w Czyscu zátrzymánych rátuią?

O. 1mo. Pomnożenie biorą w łásce Bożey, w Cnotách y zasługách. 2do. Przyczyniáią się y Pátronow przed Máiestatem Boskim iednáią. 3tio. Po śmierći z Czysczá prętko wybáwieni bywáią.

P. W grzechu śmiertelnym umieráiący, dostáiąli się do Czysczá?

O. Nie, ále prosto idą do piekłá ná męki wieczne.

P. Dusze Dziatek nie Chrzconych dostáiąli się do Czysczá?

O. Nie, Bo iest dla nich insze mieysce, kędy

nic nie ćierpią, tylko że Páná Bogá nie widzą.

P. Duſze Dźiątek záraż po Chrzćie umieráiących y ludzi ſpráwiedliwych, ktorzy zá żywotá Pánu Bogu wypłáćili ſię, idąli do Czyſcá?

O. Nie idą, ále proſto do niebá.

P. Ktoreſz tedy duſze doſtáią ſię do Czyſzcá?

O. W grzechách powſzednich ſchodzące, ábo z obligiem doczeſnego karánia, zá grzechy iuż odpuſzczone.

NAUKA SZESNASTA.

O Sákrámenćie oſtatniego Pomazánia.

P. CO ieſt Sákráment oſtátniego pomázánia?

O. Jeſt pomázánie niebeſpiecznie choruiącego człowieká Oleiem od Biſkupá poświęconym ná porátowánie zdrowia iego Duſznego y ćieleſnego.

P. Kiedy go przyimowáć mamy?

O. Kiedy kto o zdrowiu powątpiwáć pocznie, nieczekáiąc oſtátniego ſchyłku zdrowia.

P. Czy może bydź nieraz powtorzony ten Sákráment?

O. Może, byle nie w teyże chorobie.

P. Ná ktore członki bywa kłádźiony Oley Sw.

O. Ną oczy, uſzy, nozdrzá, uſtá, ręce, nogi, lędźwie, u męſzczyzny tylko.

P. Czemu ná członki te, Oley Swięty kłádą?

O Bo

O. Bo należą do piąciu zmysłow, ktoremi nay-
więcey Páná Bogá obrażamy. (krámenć?
P. Co zá skutki spráwuie w człowieku ten Sá-
O. Przynośi mu 1*mo*. Grzechow odpuszczenie pozostáłych, ktorychby się chory po Spowiedźi dopuśćił, á spowiádáć się ich niemogł niepámiętaiąc sobie, álbo też ktoreby ieszcze, z niewiádomośći y zápomnienia zostawáły ná duszy iego. 2*do*. Przyprawuie go do ponoszenią ćierpliwie wszystkich dolegliwośćii. 3*tio*. Naprawia mu serce do podkánia się z śmiercią, czártem y pokusami. 4*to*. Przywraca go do pierwszego zdrowia, iezli mu iest do zbáwienia potrzebne.
P. Czemuż rzadko kiedy doznáiemy polepszenia zdrowia po tym Sákrámenćie?
O. Ze nierychło udáiemy się do tego Sákrámentu, kiedy iuż duszá w gárdle. 2*do*. Dla máłey Wiáry przyimuiących y Administruiących. 3*tio*. Ze nam nie iest potrzebne do zbáwienia.
P. Z iáką dyspozycyą potrzebá przyimowáć ten Sákráment?
O. Bydź 1*mo*. W łásce Bożey. 2*do*. Wzbudźić w sobie gorące prágnienie przyiąć go naydostoyniey. 3*tio*. Mieć mocną wiárę, y nádźieię w miłośierdźiu Boskim. 4*to*. Spuśćić się cále ná wolą Bożą. 5*to*. Kiedy Kápłan kłádźie Oley Swięty, prosić o od-

puſzczenie grzechow zmyſłámi ćieleſnemi dopuſzczonych.

P. Co czynić po przyięćiu Oleiu Swiętego?

O. Dźiękowáć Pánu Bogu zá tę łáſkę, bez ktorey wiele ich umiera. 2do. Proteſtowáć ſię żeśmy gotowi oddáć ten oſtátni dług nátury, kiedy nas Pan Bog do ſiebie woła. 3tio. Uczyniwſzy Teſtáment, niemyſlić o rzeczách doczeſnych, ále tylko o zbáwieniu.

NAUKA SIEDMNASTA.

O Przygotowániu ſię do ſczeſliwey śmierći.

P. CO ma czynić chory, kiedy o zdrowiu powątpiwáć pocznie?

O. Powinien ſię gotowáć do ſzczęśliwey śmierći

P. Jáko ſię ná śmierć gotowáć?

O. Przez wyznánie Wiáry Swiętey Kátolickiey w ktoreyieſmy ſię národźili, mowiąc uſty y ſercem. Wierzę w Bogá Oycá, &c. &c. y cokolwiek Kośćioł Swięty do wierzenia podáie, uważáiąc oſobliwie one Artykuły trzy oſtátnie, bárdzo poćieſzne grzechow odpuſzczenie, ćiáłá zmartwychwſtánie, y żywot wieczny. Amen.

2do. Wzbudźić w ſobie ufność w miłośierdźiu Boſkim, mowiąc: nádźieię moię Boże moy w tobie pokłádam, że mi ráczyſz odpuśćić

puśćić grzechy moie, y domieśćić wieczney chwały, przez zasługi niewinney Męki Chrystusowey, y zá przyczyną Swiętych twoich.

3tio. Uczynić Akt miłośći.

MIłuię ćię Boże moy ze wszystkiego sercá nádewszystko, y więcey ieszcze miłowáć prágnę dla twoiey nieskończoney godnośći y dobroći.

4to. Uczyń Akt dźiękczynienia.

DZiekuię Máiestátowi twoiemu, zá wszystkie łáski y Dobrodźieystwá, żeś mię stworzył, odkupił, y do Wiáry Swiętey powołał, Sákrámentámi opátrzył, y dotey godźiny záchował.

5to. Uczyń Akt Skruchy.

JAkże mi się od żalu serce nie rozpádnie przypomniawszy sobie żem ćię ták wiele rázy Bogá y Dobrodźieiá obráźił.

6to. Akt Ofiárowánia.

ODdáię się y ofiáruię cáłego zupełnie ná Chwałę twoię, ábym ćię sławił y wielbił w oney szczęśliwey wiecznośći ná wieki.

7mo. Akt Prágnienia.

KIedysz przydę y oglądam Bogá mego, ktorego Twarz Przenayświętszą widźieć prágnę.

8vo. Akt Rezygnácyey.

PAnie niech się dźieie wola twoiá zemną,

goto-

wym ieſt ná rozłączenie z ćiáłem, kiedy mię iuż powoływaſz z świátá. Przyimuię Dekret śmierći, y polecam w ręce twoie Duchá mego.

A tu wźiąwſzy Krucyfix weſtchnąć do Páná Jezuſa. Przez Krzyż y Mękę twoie Nayſłodſzy JEZU, przez one gorżkośći y bole, ktoreś przed ſkonániem ućierpiał? proſzę rátuy mię w godzinę śmierći. Ofiáruię ć ná to wſzyſtkie weſtchnienia, áż do oſtátniego tchu. JEZU bądź mi Jezuſem, zmiłuy ſię nád nędznym y mizernym grzeſznikiem.

P. Jáko ſię polecáć Nayświętſzey Pánnie?

O. O Swięta Pánno MARYA Mátko Boża, Modl ſię zá námi grzeſznemi, teraz y w godzinę śmierći náſzey. v. MARYA Mátko miłośći, Mátko wſzelákiey litośći &c.

P. Jáko ſię polecáć Aniołowi Stróżowi?

O. Dziękuięc Aniele Stróżu, zá Oycowſką Opiekę, proſzę o áſſyſtencyą aż do końcá, á gdy ſię Duſzá z ćiáłem rozłączy, bądź iey Pátronem przed ſtráſznym Sędźią. Weſprzyi mię twoią przyczyną w onę godzinę.

P. Jáko ſię Swiętym Bożym polecáć oſobliwie Swiętym Pátronom?

O. Przybądźćie ná pomoc Swięći Páńſcy w tey oſtátniey potrzebie moiey, ábym z wámi żyć y Páná Bogá chwalić mogł ná wieki wiekow. Amen.

P.

P. Kiedy iuż chory mowę zámknie iáko go rátowáć ?
O. Skłoniwszy się do uchá iego, mowić rzetelnie. JEZU Synu Bogá żywego zmiłuy się nádemną, trzymáiąc mu Krucyfix, Broń się naymilszy Bráćie, Wiárą, Nádzieią, Ofiáruy co ćierpisz dla miłośći Bożey; A gdy pocznie konáć, zápalić gromnicę y wołáć nań z letká. JEZUS MARYA JOZEF. Kto chce te Akty przy śmierći dobrze uczynić, trzebá się w nich ćwiczyć zá żywotá poki człowiek zdrow, stáwiáiąc się raz w mieśiąc w tym stanie, w iákim chcemy bydź w godzinę śmierći.

NAUKA OSIMNASTA.

O Sákrámenćie Kápłáńskim.

P. CO iest Kápłáństwo?
O. Jest Sákráment udźieláiący mocy, y władzy, do poświącánia Ciáłá Páńskiego, y spráwowánia rzeczy Duchownych.
P. Wielorákie iest Kápłáństwo?
O. Niższe y wyższe.
Naywyższym znáyduią się Papież, Pátryárchowie, Arcybiskupi, Biskupi.
Nayniższym znáyduią się wszyscy Kápłáni.
P. Powinniśmy czćić Kápłánow więcey niż ludzi świeckich?
O. Powinnismy, gdyż Osobę Chrystusá Páná ná so-

na sobie reprezentuią, y mieysce iego trzymáią.
P. A ieżeli źle żyią potrzebá ich czćić ?
O. Potrzebá, bo zły żywot władzy y godności Kápłáńskiey nieuymuie.
P. Kto święcenie Kápłáńskie dáie ?
O. Sam Biskup, dla czego u Heretykow niemász prawdźiwych Kápłánow, bo niemász prawdźiwych Biskupow.
P. Co trzebá czynić zamyśliwáiącemu się o stanie Duchownym ?
O. 1mo. Exáminowáć pilno powołánie swoie, czyli iest od Páná Bogá. 2do. Ráchowáć się z siłámi, náuką y sposobnośćią. 3tio. Rádźić się mądrego Spowiedniká. 4to. Námyśliwszy się dobrze y obrawszy ten Stan, sposobić się do niego, przez náukę y pobożne ćwiczenia.

NAUKA DZIEWIĘTNASTA.

O Sákrámenćie Małżeństwá.

P. CO iest Małżeństwo ?
O. Jest złączenie Męszczyzny z białągłową, zá spolnym oboygá zezwoleniem, ná pomieszkánie z sobą nierozdźielne.
P. Ná co iest postánowione Małżeństwo ?
O. 1mo. Dla rozmnożenia rodzáiu ludzkiego, y wychowánia dziatek. 2do. Dla pomocy Towárzyskiey, w pracách y kłopotách życia te-

ćia tego nędznego, ktore ieſt ná iednego ćięſzkie. *3tio.* Dla uwarowánia ſię grzechu.

P Co zá ſkutki ſpráwuie ten Sákrament?

O. Wlewa *1mo.* Ná Duſze Małżonkow ſzczerą y uprzeymą miłość. *2do* Czyni ich ſpoſobnemi do dobrego ćwiczenia y wychowánia dźiatek. *3tio.* Dáie im łáſkę do znoſzenia ćiężarow Małżeńſkich.

P. Zkąd pochodzi że rzadka zgodá y Błogoſłáwieńſtwo Boſkie w ſtadle Małżeńſkim?

O. Bo poſpolićie ludźie żeniąc ſię bez należytey dyſpozycyey, przyimuią ten Sákrament álbo używániem Małżeńſtwá nieprzyſtoynym Páná Bogá obrażáią.

P. Jáko ſię dyſponowáć do ſtanu Małżeńſkiego

O. Námyślić ſię dobrze, ieżeli nas Pan Bog chce mieć w tym ſtanie. *2do.* Rektyfikowáć intencyą. *3tio.* Odpráwić Spowiedź y Komunią przed ſlubem. *4to.* Umieć Náukę Chrześćiáńſką. *5to.* Zapowiedźi odpráwić *6to.* Polecáć ſię gorąco Pánu Bogu przez modlitwę y inne dobre uczynki. *7mo.* W dźień Weſelny ſtrzedz ſię zbytku rozpuſty, ktore bywáią z obrázą Bożą.

P. Co zá grzech bráć ſlub w grzechu śmiertelnym:

O. Swiętokráctwo wielkie, ktore Pan Bog rożnemi nieſzczęśćiámi, nie tylko ná ſtadle, ále y ná dźiećiách kárze.

P. Ktore

P. Ktore ſą powinnośći Małżeńſtwá?

O. Pełnić co przyrzekáią ſobie przy ſłubie. Co z ſtrony Mężá dochowác Zonie Wiáry, Uczćiwośći, y miłośći małżeńſkiey, nieopuſzczáiąc iey áż do śmierći. Zoná záś oprocz wiáry, miłośći, y uczćiwośći Małżeńſkiey, powinna Mężowi poſłuſzeńſtwo Małżeńſkie, o inſzych powinnośćiách máſz w Przykazániu wtorym.

P. Czy grzeſzy kto ſię przy ożenieniu uwodźi pośagiem, urodą álbo zacnośćią Fámiliey?

O. Niegrzeſzy, byle iedno te przyczyny do Małżeńſtwá nie były przed inſzemi, ále poślednemi, bo ktoby dla tych ſámych ſtan Małżeńſki przyimował, á ná one trzy dla ktorych poſtánowione Małżeńſtwo, ábo ktorą z nich niepámiętał, nieſzczęśliwym y bez błogosłáwieńſtwá *Bożego* w tym ſtanie zoſtawa.

P. Wielorakie ſą przeſzkody do Małżeńſtwá?

O. Dwoiákie, iedne tylko ktore bronią Małżeńſtwá, ále go nie rozrywáią gdy ſię iuż ſtánie, drugie, ktore y bronią Małżeńſtwá, y rozrywáią go, álbo ráczey zá Małżeńſtwo niepoczytáią.

P. Ktore ſą tákie, co tylko bronią Małżeńſtwá?

O. 1*mo*. Zrękowiny: bo gdy ſię obiecał kto zá żonę pewną Oſobę, niegodzi mu ſię z inſzą żenić. 2*do*. Slub czyſtośći, álbo

wſtąpie-

wstąpieniu do Zakonu. *3tio.* Czás zákazázány od Kośćiołá, to ieſt od Adwentu, do trzech Krolow, y od Wſtępney Srzody, do Niedźieli Przewodniey. *4to.* Poki nie wynidą trzy zapowiedźi, we dni święte uczynione.

P. Ktore ſą przeſzkody co pſuią y rozrywáią Małżeńſtwo?

O. *1mo.* Kto ma żonę, álbo mężá żenic ſię nie może. *2do.* Kto Pánu Bogu ſluby Zakonne álbo Profeſſyą uczynił czyſtośći; iáko Zakonnicy, Mniſzki, Xięża, Dyákoni, Subdyákoni. *3tio.* Ktoby był oſzukány y zwiedziony od drugiego iáko Jákob od Lábáná. *4to.* Kto był przymuſzony gwałtem wielkim. *5to.* Kto gwałtem porwie Pánnę álbo Wdowę, żeby ſię znią ożenił, choćby potym ſamá ná to pozwoliłá, poki w mocy iego zoſtawáć będźie. *6to.* Kiedy Męſzczyzná niema lat czternaſtu, białagłowá dwunaſtu. *7mo.* Bez Plebaná y świádkow nieważne Małżeńſtwo. *8vo.* Gdy kto tę Oſobę poymie z ktorą pierwey cudzołożył, á do tego przyſtąpił, álbo zaboyſtwá żony, álbo Mężá, álbo obietnicá Małżeńſtwá przyſzłego, gdyby mąż álbo żoná umárłá, bo ślub Małżenſki zá żywotá drugiego Máłżonká nie ieſt ważny. Ná to y ſamo zaboyſtwo żony álbo Mężá, zá ſpolną rádą tych, ktorzy ſię poy-

muią ieſt przeſzkodą rozrywáiącą ten Sákráment. 9no. Nikt niemoże poiąć Siostry álbo krewney w pierwſzym ſtopniu tey Osoby z ktorą ſię zrękował. 10. Ostátnia Przeſzkodá do Małżeńſtwá ieſt bliſkość rodzáiu ktora ſię dźieli ná troie.

1mo. Zowiemy w krewnośći tych ktorzy od iednego Przodku po krwi idą, iáko ſynowie Wnukowie, Bráćia, Siostry, ſtryieczne, Cioteczne, áſz do czwartego pokolenia.

2do. Bliſkość ieſt, ktorą powinowáctwem zowiemy, po Mężu álbo po żonie, gdy kto w iednym domu żonę bierze, ze wſzyſtkiemi ſię krewnemi żony ſwoiey powinowáći. Tákże żoną z krewnemi Mężá ſwego, niemogą ſię bráć áż w piątym pokoleniu. Toż powinowáctwo bydz może z grzechu nieczyſtego ktore broni Małżeńſtwá, áſz do wtorego pokolenia, iż ow ktory zgrzeſzy z niewiástą ſiostry iey niemoże bráć zá żonę choćby była.

3tio. Bliſkość ieſt z Kmotrow po Chrzćie y Bierzmowániu, iż Kmotr niemoże mieć zá żonę tey z ktorą trzyma ná Chrzcie, áni Mátki iey; tákże y Kmoſzká. Ten teſz co w chorobie, gdy nie ieſt Kápłánem oney ktorą chrzći, áni mátki iey zá żonę mieć niemoże, tákże y Niewiástá.

P. Co czynić ow ma co powątpiwa przed ſłubem o iakiey przeſzkodzie do Małżeńſtwá;

O. Xiędzá Plebana y ludzi śię mądrych rádźić, áby uználi ieżeli ieſt przeſzkodá.

P. Co ma czynić ow, ktory ożeniwſzy śię pocznie pawątpiwáć o iákiey przeſzkodźie?

O. Rádźić śię tákże, y niezáſypiáć, á gdy będźie uważna owá przeſzkodá, wſtrymywáć śię od używánia Małżeńſtwá, poki niedádzą Dyſpenſy.

P. Co má záchowáć Niewiáſtá ćiężárna, áby ią Pan Bog ſzczęśliwie rozwiązał?

O. 1*mo.* Stáráć śię bydź w łáſce Bożey záwſze. 2*do.* Kommunikowáć częſto. 3*tio.* Polecáć Aniołowi Strożowi co w żywoćie nośi, áby nie zeſzło bez Chrztu S. 4*to.* Wyſtrzegáć śię bárdzo czymby śię mogłá zepſowáć.

P. Gdy ią Pan Bog rozwiąże, czego przeſtrzegáć powinná?

O. 1*mo.* Stáráć śię żeby co rychley dźiećię było ochrzcone. 2*do.* Swoiemi go pierśiámi karmić. 3*tio.* Iść ná wywod, y tám go Pánu Bogu ofiarowáć. 4*to.* Niebráć go do łoſzká, áby záſnąwſzy niebyło co, iáko śię ták wiele rázy to nieſzczęśćie przydaie.

NAUKA DWUDZIESTA.

O Spoſobie żyćia dobrego ná świećie.

P. O Co naywięcey potrzebá ſtáráć śię

Człowiekowi, áby się Pánu Bogu uspráwiedliwił?

O. O dotrwánie w łásce Bożey.

P. Záchowáć niżey opisane Reguły, zktorych *Pierwsze cztery*, referuią się ku Pánu Bogu. *Drugie* ku Bliźniemu. *Trzecie*, ku sobie samemu.

P. Co potrzebá záchowáć ku Pánu Bogu?

O. *1mo.* Modlić się Pánu Bogu ráno y wieczor, według opisanego sposobu. *2do.* Bywáć w Kościele ná Kazániu, Mszy Swiętey, y innych nabożeństwách, osobliwie we dni Swięte. *3tio.* Spowiádáć się y Kommunikowáć przynamniey raz w miesiąc, nie ze zwyczáiem, ále z należytym przygotowániem. *4to.* Łaskę Boską nádewszystko chowáć,

P. Co trzebá záchowáć bliźniemu?

O. Lekkomyślnie nikogo nie sądzić. *2do* O nikim źle niemowić, áni słowy nástępowáć przykremi, iednym słowem nikogo nie uráźić w oczy áni krom oczu. *3tio.* Nikomu krzywdy nie czynić, áni szkody. *4to.* rátowáć káżdego według możnośći.

P. Co trzebá záchowáć ku sobie samemu?

O. *1mo.* Wszelákich zbytkow w pićiu, y iedzeniu wystrzegáć się. *2do.* Ze złemi nigdy nieprzestawáć ále tylko z dobremi. *3tio.* Nigdy nieprożnowáć. *4to.* Zrozumieć się z náturą przewrotną, do czego nas bárdźiey

dźiey prowádźi, y temu wſzyſtkiemi śiłámi zábiegáć.

PARÆNESIS CATHECHISTICA.

Ad Confirmandos.

ABy kto godnie y pożytecznie przyſtępował do ktorego Sákrámentu, potrzebá mu dobrey inſtrukcyi, dobrey náuki. Wam oſobliwie co ſię maćie bierzmowáć, y kłádźieniem rąk Biſkupich Duchá Przenayświętſzego, ktory ná Apoſtoły w dzień Swiąteczny zeſłány był, przyiąć do ſerc wáſzych, á to nie dla tego, iż dźiśieyſze herezye wzgárdziły tym Sákrámentem, ále iż też y u niektorych wiernych Kátolikow w máłey ieſt powadze, y śiłá ich o nim áni wiedzą o iego zacnośći y dźielnośći do zbáwienia, á mniey ieſzcze, ktorzyby go z pożytkiem przyimowáli. Máło ich ktorzy ſię bierzmuią, álbo dla niedbálſtwá tych, ktorzy tym Skárbem ſzáfuią. álbo z niewiadomośći y oźiębłośći, y leniſtwá do rzeczy duchownych. Zkąd wielkie ſzkody Duſze wiernych potykáią, iż w pokuſach ſłábi będąc, prętko w grzech wpadáią, y nierychło álbo nigdy zniego powſtáią. A drudzy w kácerſtwie Wiáry S. odſtępuiąc, uśidleni zoſtáią. W czym was oſtrzegáiąc, umyśliłem podáć łáſkom wáſzym co należy do wiádomośći o tym Sákrámenćie, iáka ieſt jego zacność,

przyczyná postánowienia, potrzebá, Pożytek, Ceremonie, y iáko ma bydź do niego dyspozycya álbo przygotowánie.

Pewna to y nieomylna, że wszystkie Sákrámentá od Chrystusa Páná są postánowione, między ktoremi, liczy się Konfirmácya, ábo Bierzmowánie. Toć Author iey iest Chrystus, y od niego ma swoy początek. Zbáwiciel Pan przy ostátniey Wieczerzy, kędy y nayskrytsze Hierárchiey Kośćielney Táiemnice Apostołom SS. obiáwił, Krzyżmo y słowá, ktorych Kościoł powszechny używa w spráwowániu tego Sakrámentu, postánowił, Jáko Swięty Fábian Papież y Męczennik świadczy *Epist;* 7. *ad Eppōs. Orientales.* Apostołowie záś Swięći Potomkom swoim tę nauke podáli, ná ktorą pámiątkę Biskup w Wielki Czwartek Krzyżmo z wielkiemi Ceremoniámi poświąca. Tenże Chrystus Zbáwićiel nász swym Apostołom y práwym Nástępcom Ich, to iest Biskupom, moc tę zlećił, y száfunek tego Sákrámentu przy nich zostáwił. Albowiem ták mamy w dźieiách Apostolskich, Gdy ludźie w Sámáryey przyięli słowo Boże, Piotr S. y Jan posłáni do nich, áby Duchá Sw. przyięli, z kąd baczyć możemy, iż ten ktory Chrzćił onych ludźi nie był Biskupem, y nie miał mocy bierzmowáć. Pisze to Swięty Dyonizyusz Areopágita C. 2. *Hierarchiæ* Ochrzconego Kápłan obłoczy w száty czystośći, áby go do Biskupá záprowádźił, á Biskup go námázawszy

Swiętym

Swiętym Oleiem, czyni uczeſtnikiem Ciáłá y Krwie Páńſkiey. Wielkiey zacnośći ieſt Chrzeſt bo ieſt *Janua Sacramentorũ*, Wielka przyznáć trzebá iego prærogatywá, leć Bierzmowánia większa, przez Chrzeſt odradza ſię człowiek ku żywotowi nowemu, á przez Bierzmowánie ſtáie ſię mężem doſkonáłym: Od Chrztu, odchodzimy iáko dzieći málińkie y niedoroſłe, á Bierzmowániem umacniamy ſię, y w dużość duchowną wzraſtamy. Ná Chrzćie piſzemy ſię w Regeſtr żołnierzow Chryſtuſowych, á ná Bierzmowániu zbroie do boiu bierzemy. Y táć ieſt przyczyná poſtánowienia tego Sakrámentu ná umocnienie wzroſtu y śiły Chrześćiáńſtwá náſzego, to ieſt ábyſmy Wiáry y miłośći ku Pánu Bogu nieodſtępowáli, y o nię ſię mężnie záſtáwiáli, żadney ſię ſromoty y ſzkody nieboiąc, ná żaden ſię reſpekt y prywatę nie oglądáiąc. *Sedete in Civitate donec induamini virtute ex alto.* Powiedział Chryſtus Pan Apoſtołom. *Siedźćie w mieśćie ták długo, áż mocą z wyſokośći obleczeni będźiećie.* Jáśnie to pokázuie ſámo názwiſko tego Sákrámentu po łáćinie *Confirmatio.* to ieſt potwierdzenie á po ſtároświecku Bierzmowánie, bo ſtárzy Polacy twierdzą rzeczy iákie, v. g. Sioſtrzan álbo ſtrágarz u powáły bierzmem názywáli? Coſz tákowego utwierdza w nas bierzmowánie, łáſkę, ná Chrzćie Swiętym wźiętą, tám ſię ſtáiemy Chrześćiány, á tu doſkonáłemi w Chrześćiáńſtwie náſzym: *Omnes fideles per impoſitionem manu*

Epi-

Episcopi Spiritum Sanctum post Baptismum accipere debent ut pleni Christiani inveniantur, quia cum Spiritus Sanctus infunditur cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur Urbanus Papa mowił. Ktokolwiek tedy znáyduiesz się ieszcze niebierzmowánym, przyznáięć żeś Chrześćiáninem ále niezupełnym, ták iáko ow co niema ręki, nogi, álbo innego członká, choć się człowiekiem zowie. A lubo ten Sakráment nie iest 'koniecznie potrzebny do zbáwienia, żaden iednák nie ma go'opuszczáć, ták rzeczy Swiętey, przez ktorą nam Pan Bog choynie dárow swoich użycza zániedbywáć. bo co Pan Bog raczył postánowić ná poświęcenie wszystkich wiernych. tego wszyscy z wielką chęćią żądáć y używáć máią.

Ad Maiorem DEI Gloriam.